



www.turkishstudies.net/economy

Turkish Studies - Economics, Finance, Politics

eISSN: 2667-5625

Research Article / Araştırma Makalesi



The Establishment, Organizational Structure, and Closure of the Istanbul Archery Lodge

*İstanbul Okçular Tekkesi'nin Kuruluşu, Teşkilat Yapısı ve Kapatılması**

Şükrü Seçkin Anık**

Abstract: This study examines the historical trajectory of the Istanbul Archery Lodge, one of the most deeply rooted institutions through which sport acquired an institutional identity in the Ottoman Empire, from its establishment to its eventual closure. The principal focus of the research encompasses the allocation process of Okmeydanı to archers, the construction of the lodge, its administrative and financial organization, and its system of athlete training. Throughout the text, the architectural features of the institution, its hierarchical structure, and the types of competitions organized therein are analyzed in a detailed and systematic manner. The primary aim of the study is to demonstrate, through the case of the Istanbul Archery Lodge, how archery, initially perceived as a military training practice and a means of hunting, underwent a process of institutionalization as a recreational and sporting activity. Furthermore, the study seeks to substantiate the argument that, despite bearing a Sufi designation, the lodge functioned, in administrative and operational terms, as a professional sports club operating within the framework of the Ottoman waqf system. In this respect, the sustainability of the institution is evaluated, for the first time, within the context of waqf revenues and financial governance. The methodology employed in this research consists of a qualitative historical analysis grounded in primary archival sources. Imperial edicts (ferman), patents (berat), şeriye court registers, and cadastral survey registers obtained from the Presidency of State Archives of the Republic of Turkey, the General Directorate of Foundations, and the Okçular Foundation Archive have been meticulously examined and comparatively analyzed. Particular methodological priority has been given to the critical reassessment of hagiographic narratives concerning the allocation of Okmeydanı, as well as to rectifying lacunae in the historiography regarding the founder of the institution, through the systematic use of archival documentation. In this regard, the study aims to enrich the field of institutional sports history by adopting an interdisciplinary analytical perspective.

Keywords: Institutional History, Sports History, Waqif History, Archery, Sustainability

* This study is based on the thesis titled "Ottoman Archery: Sociocultural Aspects as Exemplified by the Okmeydanı Atıcılar Tekke: The 18th and 19th Centuries," which was prepared in 2023 at the Institute of Turkish Studies at Hacettepe University under the supervision of Prof. Dr. Yunus KOÇ.

Bu çalışma 2023 yılında Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nde Prof. Dr. Yunus KOÇ danışmanlığında hazırlanan "Okmeydanı Atıcılar Tekkesi Örneğinde Sosyo-Kültürel Yönleriyle Osmanlı Okçuluğu: XVIII ve XIX. Yüzyıllar." Başlıklı tezden üretilmiştir.

** Asst. Prof. Dr. Kırşehir Ahi Evran University Faculty of Arts and Sciences, Department of History

Dr. Öğr. Üyesi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-7414-0442>

sukru.anik@ahievran.edu.tr

Cite as/ Atıf: Anık, Ş. S. (2026). The establishment, organizational structure, and closure of the Istanbul Archery Lodge / İstanbul Okçular Tekkesi'nin kuruluşu, teşkilat yapısı ve kapatılması. *Turkish Studies – Economics, Finance, Politics*, 21(Ö1), 179-241. [Special Issues Dedicated to Prof. Dr. Mahmut Özer], Ankara Bilim University Publications. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.90575>

Received/Geliş: 15 April/Nisan 2026

Accepted/Kabul: 15 September/Eylül 2026

Published/Yayın: 20 September/Eylül 2026

Checked by plagiarism software



Öz: Bu çalışma, Osmanlı Devleti'nde sporun kurumsal bir kimlik kazandığı en köklü mekânlardan biri olan İstanbul Okçular Tekkesi'nin kuruluşundan kapatılmasına kadar geçen tarihsel süreci ele almaktadır. Araştırmanın temel konusunu; İstanbul Okmeydanı'nın okçulara tahsis süreci, tekkenin inşaatı, idari ve mali teşkilatlanması ile sporcu yetiştirme düzeni oluşturmaktadır. Metin boyunca, kurumun mimari unsurları, hiyerarşik yapısı ve düzenlenen müsabaka türleri ayrıntılı bir biçimde incelenmiştir. Çalışmanın amacı, başlangıçta askerî bir eğitim ve av aracı olarak görülen okçuluğun; rekreatif ve sportif bir faaliyet olarak nasıl kurumsallaştığını İstanbul Okçular Tekkesi örneği üzerinden ortaya koymaktır. Ayrıca, tekkenin tasavvufi bir isim taşımasına rağmen, idari ve fonksiyonel açıdan Osmanlı vakıf sistemi içerisinde faaliyet gösteren profesyonel bir spor kulübü olduğu iddiasını temellendirmek hedeflenmiştir. Bu bağlamda, kurumun sürdürülebilirliği ilk kez vakıf gelirleri ve mali yönetim bağlamında değerlendirilmiştir. Araştırmada izlenen yöntem, birincil elden arşiv belgelerine dayalı nitel bir tarihsel analizdir. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGM) ve Okçular Vakfı Arşivi'nden temin edilen ferman, berat, şeriye sicili ve tahrir defterleri titizlikle incelenerek veriler karşılaştırılmıştır. Özellikle literatürde yer alan; Okmeydanı'nın tahsisine dair menkıbevi bilgilerin ve kurumun banisine yönelik eksikliklerin arşiv vesikalarıyla tashih edilmesi metodolojik bir öncelik olarak benimsenmiştir. Bu doğrultuda çalışma, kurumsal spor tarihini disiplinlerarası bir bakış açısıyla zenginleştirmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kurumlar Tarihi, Spor Tarihi, Vakıf Tarihi, Okçuluk, Sürdürülebilirlik

Structured Abstract:

This study scrutinises the Istanbul Archery Lodge, one of the preeminent centres in the Ottoman Empire, where sports transcended individual physical exertion or mere military preparation to assume a formal institutional identity. The fundamental research problem concerns the mechanisms through which Archery, initially perceived as a martial art and a tool for hunting, was transformed into a recreational and professional sporting discipline, and how the institutional sustainability of this transformation was maintained. Existing literature on the lodge often relies on hagiographic narratives or contains inconsistencies regarding core data, such as the identity of the founder and the date of establishment. Furthermore, the lodge's Sufi-oriented nomenclature has frequently obscured the reality that, in administrative and functional terms, it operated with the logic of a modern sports club. By rectifying this informational pollution and addressing the lacuna in the literature through primary archival sources, this study aims to analyse the institution's financial management, athlete training systems, and its position within the waqf (endowment) system from an interdisciplinary perspective. This research is essential for situating Ottoman sports history within a corporate framework and elucidating the conditions upon which the sustainability of traditional sporting institutions depends.

The research is designed within a qualitative framework and conducted using a qualitative historical analysis method based on primary archival documents. The backbone of the dataset comprises extensive records obtained from the Republic of Türkiye Directorate of State Archives (BOA), the General Directorate of Foundations Archive (VGM), and the Archery Foundation Archive (OV). The analysed documents include imperial edicts (fermans), patents of privilege (berats), court records (sharia sicils), land registry surveys (tahrir defters), waqf accounting ledgers, and accession renewal certificates (cülus tecdid berats). A methodological priority was placed on the comparative correction of erroneous information in the literature using archival evidence. For instance, disputes regarding the institution's founder were resolved by utilising waqf registry surveys dated 1546 and 1600. Furthermore, the financial structure of the institution was analysed through accounting ledgers from the 17th and 19th centuries, supported by quantitative data. The comparative nexus established between manuscript treatises (kavsnames) and archival documents was employed as a technique to validate and enrich the research data.

The findings demonstrate that, contrary to common belief, the Istanbul Archery Lodge was not merely a religious hospice but a bureaucratic and professional sports organisation. The allocation of Okmeydanı to archers began immediately after the conquest of Istanbul, with celebrations where icons brought from Hagia Sophia were used as targets. Sultan Mehmed the Conqueror demarcated the area with boundary stones and prohibited the construction of buildings, the digging of graves, or the planting of vineyards, thereby legally reserving the site for athletes. The founder of the lodge was not Mehmed II, as previously assumed, but Vizier İskender Pasha during the reign of Bayezid II. The conversion of the small prayer room (mescid) into a full mosque only occurred in 1770–1771 with the addition of a minaret.

The “Sheikh” presiding over the institution exercised authorities akin to a modern-day club president rather than a purely spiritual leader. The administrative hierarchy included specialised personnel such as the Vekilharç (Steward) responsible for financial affairs, the Tekyenîşin (Registrar) who preserved documents, and the Mütevelli (Trustee) who organised sporting activities. To maintain discipline, a “Board of Elders” consisting of at least three members was established; this board possessed the authority to expel those who violated rules via the Meydan Nazırı (Superintendent of the Field/Janissary Aga). Professional referees, termed “Sky Referee” (Hava Şahitleri) and “Foot Referee” (Ayak Şahitleri), officiated during competitions. The pedagogical process mirrored the tiered structure of modern youth academies. Novices, known as Kepaze, trained with light bows for 120 days to ensure muscular development. Advanced training involved target practice (torba gezi) and open-field distance shooting (hava gezi). It was determined that an athlete must perform at least 40,000 repetitions to shoot an arrow to a distance of 1,200 gez. Those reaching 900 gez (approx. 594 m) graduated with a “Grip Ceremony” (Kabza Alma Töreni) and were recorded in the Kemankeş (Archer) Registry.

The institution's sustainability relied on waqf and state support. According to 19th century data, the distribution of income was as follows: 32% from proprietary rental income (Jewish cemetery, coffeehouses, wells), 27% from imperial waqf allocations, and 35% in-kind aid (meat, flour, oil) from state institutions. This dependent structure led to the physical dilapidation of the lodge during periods of state economic distress. The lodge declined in the late 19th century due to the rise of modern sports and the loss of the military significance of traditional archery. Following the 1894 earthquake and subsequent wars, maintenance ceased, and salaries

became unpaid. With the death of the last sheikh, Muti Bey, in 1910, a management vacuum emerged, and sporting activities ceased as Balkan immigrants settled in Okmeydanı. The institution was officially closed by a decree of the Şura-yı Evkaf on September 17, 1917, and converted into a firing range.

By analysing the four-century trajectory of the Istanbul Archery Lodge, this study establishes that sport in the Ottoman Empire was not merely a physical act but a corporate entity under legal protection and financed by the waqf system. The findings divest the institution of its hagiographic and predominantly religious depiction in the literature, redefining it as a “professional sports club” model with its own administrative hierarchy, professional athlete training curriculum, and refereeing system. The study’s departure from existing scholarship lies in its pioneering inquiry into institutional sustainability through financial records and waqf revenues. Consequently, this research proves the vital role of the Ottoman waqf system in supporting sporting institutions and presents the modernisation struggles of traditional sports through a financial lens. This study paves the way for similar archive-oriented research on other Ottoman sporting venues (e.g., Wrestlers’ Lodges, Javelin Fields) and demonstrates that institutional sports history is an interdisciplinary field inextricably linked with urban culture and public administration.

Keywords: Institutional History, Sports History, Waqif History, Archery, Sustainability.

الملخص المنظم:

تتناول هذه الدراسة بالتفصيل تكيّة الرماة بإسطنبول (İstanbul Okçular Tekkesi)، التي كانت إحدى أبرز المؤسسات الرياضية في الدولة العثمانية، حيث تجاوزت الرياضة فيها حدود الممارسة البدنية الفردية أو مجرد الإعداد العسكري لتكتسب هوية مؤسسية رسمية ومنظمة. وتتمحور الإشكالية الأساسية للبحث حول الآليات التي تحولت من خلالها الرماية بالقوس، التي كان يُنظر إليها في الأصل بوصفها فنًا قتاليًا وأداة للصيد، إلى نشاط رياضي ترفيهي واحترافي، فضلًا عن الكيفية التي ضمنت بها الاستدامة المؤسسية لهذا التحول. وتعتمد الأدبيات القائمة حول التكيّة في كثير من الأحيان على روايات مناقبية، كما تتضمن تناقضات بشأن بعض المعطيات الأساسية، وفي مقدمتها هوية مؤسس المؤسسة وتاريخ إنشائها. فضلًا عن ذلك، كثيرًا ما أدّت التسمية ذات الصبغة الصوفية للتكيّة إلى حجب حقيقة أنها كانت، من الناحيتين الإدارية والوظيفية، تعمل وفق منطق يقارب منطق النادي الرياضي الحديث. وانطلاقًا من تصحيح هذا الاضطراب المعلوماتي وسدّ الفجوة القائمة في الأدبيات بالاستناد إلى المصادر الأرشيفية الأولية، تهدف الدراسة إلى تحليل الإدارة المالية للمؤسسة، ونظم تدريب الرياضيين فيها، وموقعها ضمن نظام الوقف من منظور متعدد التخصصات. وتكتسب هذه الدراسة أهميتها من إسهامها في وضع تاريخ الرياضة العثمانية ضمن إطار مؤسسي، والكشف عن الشروط التي استندت إليها استدامة المؤسسات الرياضية التقليدية.

صُمم البحث ضمن إطار نوعي، واعتمد منهج التحليل التاريخي النوعي القائم على الوثائق الأرشيفية الأولية. وتتمثل الركيزة الأساسية لمجموعة البيانات في السجلات الواسعة المستخرجة من أرشيف رئاسة أرشيف الدولة في الجمهورية التركية –الأرشيف العثماني (BOA)، وأرشيف المديرية العامة للأوقاف (VGM)، وأرشيف وقف الرماية (OV) وتشمل الوثائق التي خضعت للتحليل الفهرمات السلطانية، والبراءات، وسجلات المحاكم الشرعية، ودفاتر التحرير، ودفاتر الحسابات الوقفية، وبراءات تجديد الامتياز عند الجلوس السلطاني. وقد تمتثل إحدى الأولويات المنهجية للدراسة في التصحيح المقارن للمعلومات الخاطئة الواردة في الأدبيات بالاستناد إلى الأدلة الأرشيفية. فعلى سبيل المثال، جرى حسم الخلاف المتعلق بهوية مؤسس المؤسسة من خلال الاستناد إلى سجلات الأوقاف المؤرخة بعامي 1546 و 1600 كما جرى تحليل البنية المالية للمؤسسة اعتمادًا على دفاتر الحسابات العائدة إلى القرنين السابع عشر والتاسع عشر، مدعومةً ببيانات كمية. كذلك استُخدمت المقارنة المنهجية بين المخطوطات المتخصصة في الرماية المعروفة باسم «قوس نامه» (kavsnames) «و الوثائق الأرشيفية بوصفها تقنية للتحقق من صحة بيانات البحث وإثرائها.

وتُظهر النتائج أن تكيّة الرماة بإسطنبول، خلافًا للاعتقاد الشائع، لم تكن مجرد تكيّة دينية، بل كانت منظمة رياضية بيروقراطية واحترافية. وقد بدأ تخصيص ميدان السهام (Okmeydanı) للرماة مباشرة بعد فتح إسطنبول، حيث أقيمت احتفالات استُخدمت خلالها أيقونات جُلبت من أيا صوفيا أهدافًا للرماية. وقام السلطان محمد الفاتح بتحديد حدود المنطقة بأحجار فاصلة، وحظر إقامة المباني فيها، وحفر القبور، وغرس الكروم، وبذلك خصّص الموقع قانونيًا لممارسة الرياضة. كما تبيّن أن مؤسس التكيّة لم يكن السلطان محمد الثاني، خلافًا لما كان يُعتقد سابقًا، وإنما الوزير إسكندر باشا في عهد السلطان بايزيد الثاني. أما تحويل المصلى الصغير (المسجد/المسجد - mescid) –إلى جامع متكامل فلم يحدث إلا في عامي 1771–1770، بعد إضافة منذنة إليه.

وكان «الشيخ» الذي يتولى رئاسة المؤسسة يمارس صلاحيات أقرب إلى صلاحيات رئيس النادي الرياضي في العصر الحديث منها إلى وظيفة المرشد الروحي المحض. واشتمل الهيكل الإداري على موظفين متخصصين، من بينهم وكيل الخرج (Vekilharç) المسؤول عن الشؤون المالية، وتكيّة نشين (Tekyenîşin) المسؤول عن حفظ الوثائق والسجلات، والمتولي (Mütevellî) الذي كان يتولى تنظيم الأنشطة الرياضية. ولضمان الانضباط أنشئ «مجلس للشيوخ/الكبار» يتألف من ثلاثة أعضاء على الأقل، وكان يمتلك صلاحية إقصاء من يخالف القواعد بواسطة ناظر الميدان (Meydan Nazırı)، المرتبط بوظيفة آغا الإنكشارية. كما تولّى التحكيم في المنافسات حكام محترفون عُرفوا باسم «شهود الهواء» (Hava Şahitleri) «و»**شهود القدم** (Ayak Şahitleri) «و» وقد عكست العملية التدريجية بنية متدرجة تماثل، من حيث التنظيم، نظم أكاديميات الناشئين الرياضية الحديثة. فكان المبتدئون، المعروفون باسم Kepaze، يتدربون بالأقواس الخفيفة مدة 120 يومًا لضمان نمو العضلات وتهيئتها. ثم ينتقل المتدربون في المراحل المتقدمة إلى التدريب على إصابة الأهداف (torba gezi) والرماية لمسافات بعيدة في الميدان المفتوح (hava gezi). وأظهرت النتائج أن الرياضي كان مطالبًا بأداء ما لا يقل عن 40,000 تكرار تدريبي حتى يتمكن من إطلاق السهم لمسافة

تبلغ 1,200 gez. أما من يصل إلى مسافة 900 gez، أي نحو 594 مترًا، فكان يخرج من خلال «مراسم تسلّم القبضة (Kabza Alma Töreni)، ثم يُسجل رسميًا في سجل الكمانكش (Kemankeş) الرماة.»

واعتمدت استدامة المؤسسة بصورة أساسية على نظام الوقف والدعم الحكومي. ووفقًا لبيانات القرن التاسع عشر، توزعت إيرادات المؤسسة على النحو الآتي: 32% من عائدات إيجار ممتلكاتها الخاصة، ومنها المقبرة اليهودية والمقاهي والأبار، و27% من المخصصات الوقفية السلطانية؛ و35% من المساعدات العينية التي كانت تقدمها مؤسسات الدولة، مثل اللحوم والدقيق والزيت. وقد أدت هذه البنية القائمة على الاعتماد المالي إلى تعرض التكية للتدهور المادي في الفترات التي عانت فيها الدولة من أزمت اقتصادية. وبدأت المؤسسة تفقد مكانتها في أواخر القرن التاسع عشر نتيجة صعود الرياضات الحديثة وتراجع الأهمية العسكرية للرماية التقليدية. وبعد زلزال عام 1894 والحروب اللاحقة، توقفت أعمال الصيانة وتعذر دفع الرواتب. ومع وفاة آخر شيوخ التكية، موتي بك (Muti Bey)، عام 1910، نشأ فراغ إداري، ثم توقفت الأنشطة الرياضية مع استقرار مهاجري البلقان في منطقة أوكميداني. وأغلقت المؤسسة رسميًا بموجب قرار صادر عن شوري الأوقاف (Şura-yı Evkaf) بتاريخ 17 سبتمبر/أيلول 1917، وحُوّل الموقع بعد ذلك إلى ميدان للرماية بالأسلحة النارية.

ومن خلال تحليل المسار التاريخي لتكية الرماة بإسطنبول على امتداد أربعة قرون، تثبت الدراسة أن الرياضة في الدولة العثمانية لم تكن مجرد ممارسة بدنية، بل كانت كيانًا مؤسسيًا يتمتع بالحماية القانونية ويُموّل من خلال نظام الوقف. وتحرر النتائج صورة المؤسسة من التمثيلات المناقبية والدينية المهيمنة في الأدبيات، وتعيد تعريفها بوصفها نموذجًا لـ «**نادي رياضي احترافي**» يمتلك هرمًا إداريًا خاصًا به، ومنهجيًا منظمًا لتدريب الرياضيين المحترفين، ونظامًا مخصصًا للتحكيم. وتتمثل نقطة الاختلاف الرئيسة بين هذه الدراسة والأبحاث السابقة في ريادتها في بحث الاستدامة المؤسسية من خلال السجلات المالية وعائدات الأوقاف. وبناءً على ذلك، تبرهن الدراسة على الدور الحيوي الذي أدّاه نظام الوقف العثماني في دعم المؤسسات الرياضية، كما تعرض لتحديات تحديث الرياضات التقليدية من منظور مالي ومؤسسي. وتفتح هذه الدراسة المجال أمام أبحاث مماثلة قائمة على الوثائق الأرشيفية بشأن المنشآت الرياضية العثمانية الأخرى، مثل تكياء المصارعين وميادين الجريد، وتؤكد أن تاريخ الرياضة المؤسسية يمثل مجالًا بحثيًا متعدد التخصصات يرتبط ارتباطًا وثيقًا بالثقافة الحضرية والإدارة العامة.

الكلمات المفتاحية: التاريخ المؤسسي، تاريخ الرياضة، تاريخ الأوقاف، الرماية بالقوس، الاستدامة.

Résumé Structuré :

Cette étude examine de manière approfondie la **Loge des archers d'Istanbul (Istanbul Archery Lodge)**, l'un des centres les plus éminents de l'Empire ottoman, où le sport dépassa le cadre de l'effort physique individuel ou de la simple préparation militaire pour acquérir une véritable identité institutionnelle. La problématique fondamentale de la recherche porte sur les mécanismes par lesquels le **tir à l'arc**, initialement conçu comme un art martial et un moyen de chasse, s'est transformé en une discipline sportive à la fois récréative et professionnelle, ainsi que sur les modalités ayant permis d'assurer la pérennité institutionnelle de cette transformation. La littérature existante consacrée à la loge repose fréquemment sur des récits hagiographiques ou présente des incohérences concernant des données fondamentales, telles que l'identité de son fondateur et la date de sa fondation. En outre, la nomenclature d'inspiration soufie associée à l'institution a souvent occulté le fait que, sur les plans administratif et fonctionnel, celle-ci opérait selon une logique comparable à celle d'un **club sportif moderne**. En corrigeant ces distorsions informationnelles et en comblant les lacunes de la littérature au moyen de sources archivistiques primaires, cette étude vise à analyser, dans une perspective interdisciplinaire, la gestion financière de l'institution, ses systèmes de formation des athlètes et sa position au sein du **système des waqfs (fondations pieuses)**. Cette recherche revêt une importance particulière pour inscrire l'histoire du sport ottoman dans un cadre institutionnel et pour mettre en évidence les conditions dont dépendait la pérennité des institutions sportives traditionnelles.

La recherche a été conçue dans un cadre qualitatif et menée selon une méthode d'**analyse historique qualitative** fondée sur des documents archivistiques de première main. Le corpus principal repose sur un vaste ensemble de documents provenant de la **Direction des Archives d'État de la République de Türkiye – Archives ottomanes (BOA)**, des **Archives de la Direction générale des Fondations (VGM)** et des **Archives de la Fondation du tir à l'arc (OV)**. Les documents analysés comprennent des édits impériaux (*fermans*), des brevets ou diplômes d'investiture (*berats*), des registres des tribunaux de la charia (*sharia sicils*), des registres cadastraux et fiscaux (*tahrir defters*), des livres comptables de waqfs ainsi que des brevets de renouvellement délivrés lors de l'avènement d'un nouveau sultan (*cülus tecdid berats*). Une priorité méthodologique a été accordée à la rectification comparative, sur la base de preuves archivistiques, des informations erronées présentes dans la littérature. Ainsi, les controverses relatives à l'identité du fondateur de l'institution ont été résolues grâce à l'exploitation de registres de waqfs datés de **1546 et 1600**. Par ailleurs, la structure financière de l'institution a été analysée à partir de livres comptables des XVII^e et XIX^e siècles, étayés par des données quantitatives. Enfin, la mise en relation comparative des traités manuscrits consacrés à l'archerie (*kavsnames*) et des documents d'archives a servi de procédé méthodologique permettant de valider et d'enrichir les données de la recherche.

Les résultats montrent que, contrairement à une conception largement répandue, la **Loge des archers d'Istanbul** n'était pas simplement un établissement religieux, mais constituait une **organisation sportive bureaucratique et professionnelle**. L'attribution d'**Okmeydanı** aux archers commença immédiatement après la conquête d'Istanbul, lors de célébrations au cours desquelles des icônes provenant de Sainte-Sophie furent utilisées comme cibles. Le sultan **Mehmed II le Conquérant** délimita le site au moyen de bornes et y interdit la construction de bâtiments, le creusement de tombes ainsi que la plantation de vignobles, réservant ainsi juridiquement cet espace à la pratique sportive. Contrairement à ce qui avait été précédemment admis, le fondateur de la loge ne fut pas Mehmed II, mais le **vizir İskender Pacha**, sous le règne de Bayezid II. Quant à la transformation de la petite salle de prière (*mescid*) en une mosquée à part entière, elle n'intervint qu'en **1770–1771**, avec l'adjonction d'un minaret.

Le « **cheikh** » placé à la tête de l'institution exerçait des prérogatives davantage comparables à celles du président d'un club sportif contemporain qu'à celles d'un guide exclusivement spirituel. La hiérarchie administrative comprenait des agents spécialisés, notamment le **Vekilharç (intendant)**, responsable des affaires financières, le **Tekyenîşin (archiviste ou registraire)**, chargé de la conservation des documents, et le **Mütevelli (administrateur fiduciaire)**, responsable de l'organisation des activités sportives. Afin d'assurer la discipline, un « **Conseil des anciens** » composé d'au moins trois membres fut institué ; celui-ci disposait du pouvoir d'exclure les contrevenants aux règles par l'intermédiaire du **Meydan Nazırı (surintendant du terrain/Agha des janissaires)**. Des arbitres professionnels, désignés sous les appellations de « **témoins de l'air** » (**Hava Şahitleri**) et de « **témoins du pied** » (**Ayak Şahitleri**), officiaient lors des compétitions. Le processus pédagogique reproduisait une structure progressive comparable à celle des académies modernes de formation des jeunes sportifs. Les novices, appelés **Kepaze**, s'entraînaient pendant **120 jours** avec des arcs légers afin de favoriser le développement musculaire. La formation avancée comprenait ensuite des exercices de tir sur cible (*torba gezi*) et de tir de distance en plein air (*hava gezi*). Il a été établi qu'un athlète devait effectuer au moins **40 000 répétitions** pour parvenir à lancer une flèche à une distance de **1 200 gez**. Ceux qui atteignaient **900 gez**, soit environ **594 mètres**, achevaient leur formation par une « **cérémonie de prise de la poignée** » (**Kabza Alma Töreni**) et étaient inscrits dans le **registre des Kemankes (archers)**.

La pérennité de l'institution reposait sur le **système des waqfs et le soutien de l'État**. Selon les données du XIX^e siècle, la répartition des revenus se présentait comme suit : **32 %** provenaient des revenus locatifs des biens propres de l'institution — notamment le cimetière juif, les cafés et les puits —, **27 %** des allocations provenant des waqfs impériaux et **35 %** d'aides en nature — viande, farine et huile — fournies par les institutions étatiques. Cette structure financière dépendante entraîna une détérioration physique de la loge durant les périodes de difficultés économiques de l'État. L'institution entra en déclin à la fin du XIX^e siècle sous l'effet de l'essor des sports modernes et de la perte de l'importance militaire du tir à l'arc traditionnel. À la suite du **séisme de 1894** et des guerres ultérieures, les travaux d'entretien cessèrent et les salaires ne purent plus être versés. La mort du dernier cheikh, **Muti Bey**, en **1910**, provoqua un vide administratif, tandis que l'installation de migrants balkaniques à Okmeydanı contribua à l'interruption des activités sportives. L'institution fut officiellement fermée par un décret de la **Şura-yı Evkaf (Conseil des fondations pieuses)** le **17 septembre 1917**, puis transformée en champ de tir.

En analysant la trajectoire de la **Loge des archers d'Istanbul** sur quatre siècles, cette étude établit que le sport dans l'Empire ottoman ne constituait pas simplement une activité physique, mais relevait d'une **entité institutionnelle juridiquement protégée et financée par le système des waqfs**. Les résultats permettent de dépasser la représentation hagiographique et essentiellement religieuse de l'institution qui domine une partie de la littérature et conduisent à la redéfinir comme un modèle de « **club sportif professionnel** », doté de sa propre hiérarchie administrative, d'un programme structuré de formation des athlètes professionnels et d'un système spécialisé d'arbitrage. L'originalité de cette étude par rapport aux travaux antérieurs réside dans son analyse pionnière de la **pérennité institutionnelle** à travers les documents financiers et les revenus des waqfs. En conséquence, cette recherche met en évidence le rôle déterminant du **système ottoman des waqfs** dans le soutien aux institutions sportives et analyse, sous un angle financier, les difficultés rencontrées par les sports traditionnels face au processus de modernisation. Elle ouvre ainsi la voie à des recherches archivistiques comparables sur d'autres espaces sportifs ottomans, tels que les **loges de lutteurs** et les **terrains de javelot équestre (cirit)**, tout en démontrant que l'histoire institutionnelle du sport constitue un champ interdisciplinaire intrinsèquement lié à la culture urbaine et à l'administration publique.

Mots-clés: histoire institutionnelle, histoire du sport, histoire des waqfs, tir à l'arc, pérennité.

Resumen Estructurado:

El presente estudio examina de manera rigurosa la **Logia de Arqueros de Estambul (Istanbul Archery Lodge)**, uno de los centros más destacados del Imperio otomano, en el que el deporte trascendió los límites del esfuerzo físico individual o de la mera preparación militar para adquirir una identidad institucional formal. El problema fundamental de investigación se centra en los mecanismos mediante los cuales el **tiro con arco**, inicialmente concebido como un arte marcial y un instrumento para la caza, se transformó en una disciplina deportiva de carácter recreativo y profesional, así como en las estrategias mediante las cuales se garantizó la sostenibilidad institucional de dicha transformación. La literatura existente sobre esta institución se sustenta con frecuencia en narrativas hagiográficas o presenta inconsistencias en relación con datos fundamentales, como la identidad de su fundador y la fecha de su establecimiento. Asimismo, la nomenclatura de orientación sufi asociada a la logia ha tendido a oscurecer el hecho de que, desde las perspectivas administrativa y funcional, esta operaba conforme a una lógica equiparable a la de un **club deportivo moderno**. Mediante la corrección de estas distorsiones informativas y la subsanación de las lagunas existentes en la literatura a partir de fuentes archivísticas primarias, el estudio tiene como objetivo analizar, desde una perspectiva interdisciplinaria, la gestión financiera de la institución, sus sistemas de formación de atletas y su posición dentro del **sistema de waqf (fundaciones pías)**. Esta investigación resulta fundamental para situar la historia del deporte otomano dentro de un marco institucional y esclarecer las condiciones de las que dependía la sostenibilidad de las instituciones deportivas tradicionales.

La investigación se diseñó dentro de un enfoque cualitativo y se llevó a cabo mediante un método de **análisis histórico cualitativo** basado en documentación archivística primaria. El núcleo del corpus documental está constituido por un amplio conjunto de registros procedentes de la **Dirección de Archivos Estatales de la República de Türkiye – Archivo Otomano (BOA)**, el **Archivo de la Dirección General de Fundaciones (VGM)** y el **Archivo de la Fundación de Tiro con Arco (OV)**. Entre los documentos analizados figuran edictos imperiales (*fermans*), diplomas o patentes de privilegio (*berats*), registros de los tribunales de la sharía (*sharia sicils*), registros catastrales y fiscales (*tahrir defters*), libros contables de los waqfs y certificados de renovación de investidura expedidos con motivo de la entronización de un nuevo sultán (*cülus tecdid berats*). Una de las prioridades metodológicas consistió en corregir comparativamente, mediante evidencias archivísticas, la información errónea presente en la literatura. Por ejemplo, las controversias relativas a la identidad del fundador de la institución se resolvieron mediante el examen de registros de waqfs fechados en **1546 y 1600**. Asimismo, la estructura financiera de la institución fue analizada a partir de libros contables correspondientes a los siglos XVII y XIX, respaldados por datos cuantitativos. La articulación comparativa establecida entre los tratados manuscritos especializados en arquería (*kavşnames*) y los documentos archivísticos se empleó, además, como técnica para validar y enriquecer los datos de la investigación.

Los hallazgos demuestran que, contrariamente a la interpretación comúnmente aceptada, la **Logia de Arqueros de Estambul** no fue simplemente una institución religiosa, sino una **organización deportiva de carácter burocrático y profesional**. La asignación de **Okmeydanı** a los arqueros comenzó inmediatamente después de la conquista de Estambul, durante celebraciones en las que se utilizaron como blancos iconos trasladados desde Santa Sofía. El sultán **Mehmed II el Conquistador** delimitó el área mediante mojones y prohibió la construcción de edificios, la excavación de tumbas y la plantación de viñedos, reservando así jurídicamente el espacio para los deportistas. Contrariamente a lo que se había supuesto con anterioridad, el fundador de la logia no fue Mehmed II, sino el **visir İskender Paşa**, durante el reinado de Bayezid II. Por otra parte, la transformación de la pequeña sala de oración (*mescid*) en una mezquita propiamente dicha no tuvo lugar hasta **1770–1771**, cuando se le añadió un minarete.

El “**jeque**” (**Sheikh**) que presidía la institución ejercía atribuciones más próximas a las de un presidente de un club deportivo contemporáneo que a las de un dirigente exclusivamente espiritual. La jerarquía administrativa incluía personal especializado, como el **Vekilharç (administrador o intendente)**, responsable de los asuntos financieros; el **Tekyenîşin (registrador)**, encargado de custodiar la documentación; y el **Mütevelli (fideicomisario o administrador de la fundación)**, responsable de organizar las actividades deportivas. Con el propósito de preservar la disciplina, se estableció un “**Consejo de Ancianos**” compuesto por un mínimo de tres miembros, facultado para expulsar a quienes infringieran las normas por medio del **Meydan Nazırı (superintendente del campo/Aga de los jenizaros)**. Durante las competiciones actuaban árbitros profesionales denominados “**testigos del aire**” (**Hava Şahitleri**) y “**testigos del pie**” (**Ayak**

Şahitleri). El proceso pedagógico reproducía una estructura escalonada comparable, en términos organizativos, a la de las modernas academias deportivas de formación juvenil. Los principiantes, conocidos como **Kepaze**, se entrenaban durante **120 días** con arcos ligeros con el propósito de garantizar un adecuado desarrollo muscular. La formación avanzada comprendía prácticas de tiro al blanco (*torba gezi*) y ejercicios de tiro de larga distancia en campo abierto (*hava gezi*). Se determinó que un atleta debía realizar al menos **40.000 repeticiones** para poder lanzar una flecha a una distancia de **1.200 gez**. Aquellos que alcanzaban los **900 gez**, aproximadamente **594 metros**, culminaban su formación mediante una “**Ceremonia de Recepción de la Empuñadura**” (**Kabza Alma Töreni**) y eran inscritos oficialmente en el **Registro de Kemankeş (Arqueros)**.

La sostenibilidad de la institución dependía fundamentalmente del **sistema de waqf y del apoyo estatal**. Según los datos correspondientes al siglo XIX, la distribución de los ingresos era la siguiente: el **32 %** procedía de rentas derivadas de propiedades propias —entre ellas, el cementerio judío, las cafeterías y los pozos—; el **27 %**, de asignaciones provenientes de waqfs imperiales; y el **35 %**, de ayudas estatales en especie —como carne, harina y aceite— proporcionadas por instituciones públicas. Esta estructura de dependencia financiera condujo al deterioro físico de la logia durante los periodos en que el Estado atravesó dificultades económicas. La institución entró en declive a finales del siglo XIX como consecuencia del auge de los deportes modernos y de la pérdida de relevancia militar del tiro con arco tradicional. Tras el **terremoto de 1894** y las guerras posteriores, cesaron las labores de mantenimiento y dejaron de abonarse los salarios. Con la muerte del último jeque, **Muti Bey**, en **1910**, se produjo un vacío administrativo, mientras que el asentamiento de inmigrantes balcánicos en Okmeydanı contribuyó al cese de las actividades deportivas. Finalmente, la institución fue clausurada oficialmente mediante un decreto de la **Şura-yı Evkaf (Consejo de Fundaciones Pías)** el **17 de septiembre de 1917** y posteriormente transformada en un campo de tiro.

Mediante el análisis de la trayectoria de cuatro siglos de la **Logia de Arqueros de Estambul**, este estudio establece que el deporte en el Imperio otomano no constituyó meramente una actividad física, sino una **entidad institucional dotada de protección jurídica y financiada a través del sistema de waqf**. Los hallazgos permiten superar la representación hagiográfica y predominantemente religiosa de la institución presente en la literatura y redefinirla como un modelo de “**club deportivo profesional**”, dotado de una jerarquía administrativa propia, un programa sistemático de formación de atletas profesionales y un sistema especializado de arbitraje. La principal contribución diferencial de esta investigación respecto de los estudios precedentes reside en su aproximación pionera a la **sostenibilidad institucional** mediante el análisis de registros financieros y de los ingresos procedentes de los waqfs. En consecuencia, el estudio demuestra el papel esencial desempeñado por el **sistema otomano de waqf** en el sostenimiento de las instituciones deportivas y analiza, desde una perspectiva financiera, las dificultades experimentadas por los deportes tradicionales ante los procesos de modernización. Asimismo, abre nuevas vías para investigaciones de orientación archivística sobre otros espacios deportivos otomanos, como las **logias de luchadores** y los **campos de lanzamiento de jabalina ecuestre (cirit)**, y demuestra que la historia institucional del deporte constituye un campo interdisciplinario intrínsecamente vinculado con la cultura urbana y la administración pública.

Palabras clave: historia institucional, historia del deporte, historia de los waqfs, tiro con arco, sostenibilidad.

结构式摘要:

本研究对伊斯坦布尔射箭会所（Istanbul Archery Lodge）进行系统而深入的考察。该机构是奥斯曼帝国最具代表性的体育活动中心之一，在这里，体育超越了个体身体活动或单纯军事训练的范畴，并逐渐形成了正式且制度化的组织形态。本研究的核心问题在于探讨：最初主要被视为军事技艺和狩猎手段的射箭（archery），通过何种机制转变为兼具休闲性与职业性的体育项目，以及这一转型的制度可持续性如何得到维系。现有关于该会所的研究往往依赖圣徒传记式或颂扬性的叙事，并且在创始人身份、创建时间等基础性史实方面存在诸多矛盾与不一致。此外，该机构具有苏菲主义色彩的命名方式，也经常遮蔽其行政与功能层面的实际属性，即其运作逻辑在相当程度上类似于现代体育俱乐部。因此，本研究通过原始档案史料纠正既有研究中的信息讹误并弥补相关学术空白，旨在从跨学科视角分析该机构的财务管理、运动员培养体系及其在瓦克夫（waqf，宗教慈善基

金/捐赠基金) 制度中的地位。本研究对于将奥斯曼体育史置于组织与制度框架之中加以考察, 以及阐明传统体育机构实现可持续发展的条件, 具有重要意义。

本研究采用定性研究框架, 并运用以原始档案文献为基础的定性历史分析法。研究资料的主体由来自土耳其共和国国家档案局奥斯曼档案馆(BOA)、基金总局档案馆(VGM)以及射箭基金会档案馆(OV)的大量档案记录构成。所分析的文献包括苏丹敕令(*ferman*)、特许状或任命状(*berat*)、伊斯兰教法法庭档案(*sharia sicils*)、土地与税收调查簿(*tahrir defters*)、瓦克夫会计账簿, 以及新苏丹即位后颁发的特许权续认文书(*cülus tecdid berats*)。在方法论层面, 本研究尤其重视依据档案证据, 对既有文献中的错误信息进行比较性校正。例如, 关于该机构创始人身份的争议, 通过对1546年和1600年瓦克夫登记调查资料的考证得以厘清。此外, 本研究还利用17世纪和19世纪的会计账簿, 并结合定量数据, 对该机构的财务结构进行了分析。同时, 通过建立射箭类手稿论著(*kavsnames*)与档案文献之间的比较性关联, 对研究资料进行交叉验证与补充, 从而提高资料解释的可靠性与完整性。

研究结果表明, 与普遍认知不同, 伊斯坦布尔射箭会所并非仅仅是一所宗教性质的苏菲会所, 而是一个具有明确行政体系和职业化特征的官僚化专业体育组织。伊斯坦布尔被征服后不久, 奥克梅丹(Okmeydanı, 射箭场)即开始被划拨给射手使用。在相关庆祝活动中, 从圣索菲亚大教堂带出的圣像曾被用作射箭靶标。苏丹征服者穆罕默德二世(Mehmed II)以界石划定该区域的边界, 并禁止在其中修建建筑物、挖掘墓穴或种植葡萄园, 从法律层面将该区域专门保留给运动员使用。研究进一步证明, 与此前的普遍认识不同, 该会所的创始人并非穆罕默德二世, 而是巴耶济德二世统治时期的维齐尔伊斯肯德尔帕夏(İskender Pasha)。此外, 原有的小型礼拜室(*mescid*)直到1770—1771年增建宣礼塔后, 才正式转变为完整意义上的清真寺。

主持该机构的***“谢赫”(Sheikh)所行使的权力, 与其说类似于纯粹的精神领袖, 不如说更接近现代体育俱乐部主席的管理职权。该机构的行政层级包括多种专业职务, 例如负责财务事务的Vekilharç(财务总管/事务总管)、负责保存文书档案的Tekyenîşin(登记与档案管理人员), 以及负责组织体育活动的Mütevelli(受托管理人)。为维持组织纪律, 机构还设立了一个至少由三名成员组成的“长老委员会”(Board of Elders); 该委员会有权通过Meydan Nazırı(场地监督官/禁卫军阿迦)驱逐违反规则者。比赛期间则由专业裁判负责执裁, 其中包括被称为“空中见证人”(Hava Şahitleri)和“脚下见证人”(Ayak Şahitleri)的裁判人员。其训练与教学体系呈现出与现代青少年体育学院相似的分级结构。被称为Kepaze的初学者首先使用轻弓进行为期120天的训练, 以确保肌肉得到充分发育和适应。进入高级阶段后, 则进行目标射击训练(*torba gezi*)以及露天远距离射箭训练(*hava gezi*)。研究发现, 一名运动员至少需要完成40,000次重复训练**, 才能达到将箭射至1,200 gez距离的能力。能够达到900 gez(约594米)的射手, 则通过“执弓把仪式/握把授予仪式”(Kabza Alma Töreni)完成训练, 并被正式登记于Kemankeş(射手)名册之中。

该机构的可持续运行主要依赖于瓦克夫制度和国家支持。根据19世纪的资料, 其收入构成如下: 32%来自自有资产的租金收入, 包括犹太公墓、咖啡馆和水井等; 27%来自帝国瓦克夫的拨款; 另有35%来自国家机构提供的肉类、面粉和食用油等实物援助。这种高度依赖外部财政支持的结构, 使会所在国家陷入经济困境时期容易出现建筑设施失修和物质条件恶化。19世纪后期, 随着现代体育项目的兴起以及传统射箭军事价值的下降, 该机构逐渐走向衰落。1894年地震以及此后的战争进一步加剧了这一过程, 维修活动停止, 人员薪俸亦无法正常支付。随着最后一任谢赫穆提贝伊(Muti Bey)于1910年去世, 机构出现管理权力真空; 与此同时, 巴尔干移民开始定居于奥克梅丹地区, 体育活动也随之停止。最终, 该机构依据宗教基金委员会(Şura-yı Evkaf)于1917年9月17日颁布的决定正式关闭, 并被改建为火器射击场。

通过分析伊斯坦布尔射箭所长达四个世纪的发展轨迹, 本研究证实, 奥斯曼帝国的体育并非仅仅是一种身体实践, 而是可以发展为一种受到法律保护并由瓦克夫制度提供财政支持的制度化组织实体。研究结果突破了既有文献中对该机构的圣徒传记式、颂扬式以及以宗教属性为主导的解

释框架，并将其重新界定为一种具有独立行政层级、职业运动员系统化培养课程以及专业裁判制度的**“职业体育俱乐部”模式**”。相较于既有研究，本研究的创新之处在于率先通过财务档案和瓦克夫收入资料，对该机构的**制度可持续性**展开系统考察。因此，本研究不仅揭示了**奥斯曼瓦克夫制度**在维持体育机构运行方面所发挥的关键作用，而且从财务与制度视角呈现了传统体育在现代化进程中所面临的结构性困境。与此同时，本研究也为针对其他奥斯曼体育场所——例如**摔跤手会所 (Wrestlers' Lodges)** 和**骑马投枪场 (Javelin Fields)** ——开展类似的档案导向型研究提供了方法论基础，并进一步表明，制度体育史是一个与城市文化和公共行政密不可分的跨学科研究领域。

关键词： 制度史；体育史；瓦克夫史；射箭；可持续性。

Структурированная Аннотация:

Настоящее исследование посвящено всестороннему анализу **Стамбульской обители лучников (Istanbul Archery Lodge)** — одного из наиболее значимых спортивных центров Османской империи, где спорт вышел за рамки индивидуальной физической активности или исключительно военной подготовки и приобрёл формализованный институциональный характер. Основная исследовательская проблема заключается в выявлении механизмов, посредством которых **стрельба из лука**, первоначально воспринимавшаяся как боевое искусство и средство охоты, трансформировалась в рекреационную и профессиональную спортивную дисциплину, а также в определении способов обеспечения институциональной устойчивости этой трансформации. Существующая литература, посвящённая данной обители, нередко основывается на агиографических нарративах либо содержит противоречия в отношении фундаментальных сведений, включая личность основателя и дату учреждения. Кроме того, суфийская по своей семантике номенклатура обители зачастую затрудняла понимание того, что в административном и функциональном отношении она действовала в соответствии с организационной логикой, сопоставимой с **современным спортивным клубом**. Посредством устранения этих информационных искажений и восполнения пробелов в существующей литературе на основе первичных архивных источников настоящее исследование ставит целью с междисциплинарных позиций проанализировать финансовое управление учреждением, систему подготовки спортсменов и его положение в рамках **вакуфной системы (waqf)**. Исследование имеет принципиальное значение для концептуализации истории османского спорта в институциональной перспективе и выявления условий, определявших устойчивость традиционных спортивных учреждений.

Исследование выполнено в рамках качественной парадигмы с применением метода **качественного исторического анализа**, основанного на первичных архивных документах. Основу эмпирического корпуса составляют обширные документальные материалы из **Османского архива Управления государственных архивов Республики Türkiye (BOA)**, **Архива Главного управления вакуффов (VGM)** и **Архива Фонда стрельбы из лука (OV)**. Проанализированные источники включают султанские указы (*ferman*), жалованные грамоты и патенты (*berat*), реестры шариатских судов (*sharia sicils*), земельно-налоговые кадастровые реестры (*tahrir defters*), бухгалтерские книги вакуффов, а также документы о возобновлении жалованных грамот при восшествии нового султана на престол (*cülus tecdid berats*). Одним из методологических приоритетов являлась сравнительная верификация и корректировка ошибочных сведений, закрепившихся в научной литературе, на основании архивных свидетельств. В частности, дискуссия относительно личности основателя учреждения была разрешена посредством анализа вакуфных регистрационных материалов, датированных **1546 и 1600 гг.** Финансовая структура учреждения была исследована на основе бухгалтерских книг XVII и XIX вв. с привлечением количественных данных. Кроме того, сравнительное сопоставление рукописных трактатов по стрельбе из лука (*kavsnames*) с архивными документами использовалось в качестве методического инструмента верификации, взаимного дополнения и содержательного обогащения исследовательских данных.

Полученные результаты свидетельствуют о том, что, вопреки распространённому представлению, **Стамбульская обитель лучников** являлась не просто религиозной обителью, а **бюрократически организованной профессиональной спортивной организацией**. Выделение **Окмейданы (Okmeydanı)** в распоряжение лучников началось непосредственно после завоевания

Стамбула; во время последовавших торжеств в качестве мишеней использовались иконы, принесённые из собора Святой Софии. Султан **Мехмед II Завоеватель** обозначил границы территории межевными камнями и запретил строительство зданий, устройство захоронений и разведение виноградников, тем самым юридически закрепив данное пространство за спортсменами. Исследование также показывает, что основателем обители был не Мехмед II, как предполагалось ранее, а **визирь Искендер-паша (İskender Pasha)** в период правления Баязида II. Преобразование небольшого молитвенного помещения (*mescid*) в полноценную мечеть произошло лишь в 1770–1771 гг., когда к нему был пристроен минарет.

Возглавлявший учреждение «шейх» (**Sheikh**) обладал полномочиями, в большей степени сопоставимыми с функциями современного президента спортивного клуба, нежели исключительно духовного наставника. Административная иерархия включала специализированных должностных лиц, в том числе **Vekilharç (управляющего/казначея)**, отвечавшего за финансовые вопросы; **Tekyenîşin (регистратора и хранителя документации)**, обеспечивавшего сохранность архивных материалов; и **Mütevelli (попечителя)**, занимавшегося организацией спортивной деятельности. Для поддержания дисциплины был учреждён «Совет старейшин», состоявший не менее чем из трёх членов. Этот орган обладал полномочиями исключать нарушителей установленных правил посредством **Meydan Nazırı (смотрителя поля/аги янычар)**. Во время соревнований судейские функции выполняли профессиональные арбитры, именовавшиеся «свидетелями воздуха» (**Hava Şahitleri**) и «свидетелями у стопы» (**Ayak Şahitleri**). Система подготовки спортсменов характеризовалась многоступенчатой структурой, организационно сопоставимой с современными молодёжными спортивными академиями. Новички, именовавшиеся **Kepaze**, в течение 120 дней тренировались с лёгкими луками для обеспечения необходимого мышечного развития. На более продвинутых этапах подготовка включала упражнения по стрельбе в цель (*torba gezi*) и стрельбу на дальность на открытой местности (*hava gezi*). Установлено, что для достижения способности выпустить стрелу на расстояние 1 200 gez спортсмен должен был выполнить не менее 40 000 повторений. Лучники, достигавшие результата в 900 gez (приблизительно 594 м), завершали подготовку посредством «Церемонии получения рукояти» (**Kabza Alma Töreni**), после чего их имена вносились в официальный Реестр кеманкешей (**Kemankes — лучников**).

Институциональная устойчивость организации обеспечивалась преимущественно посредством **вакуфной системы и государственной поддержки**. Согласно данным XIX в., структура доходов распределялась следующим образом: 32 % составляли поступления от сдачи в аренду собственной недвижимости и объектов — в том числе еврейского кладбища, кофеен и колодцев; 27 % приходилось на ассигнования из имперских вакуфов; ещё 35 % составляла натуральная помощь государственных учреждений в виде мяса, муки и масла. Подобная зависимая финансовая модель обуславливала физическое обветшание обители в периоды экономических затруднений государства. В конце XIX в. учреждение вступило в фазу упадка вследствие распространения современных видов спорта и утраты традиционной стрельбой из лука её прежнего военного значения. После землетрясения 1894 г. и последующих войн ремонтно-восстановительные работы прекратились, а выплата жалованья стала невозможной. После смерти последнего шейха, **Мути-бея (Mutî Bey)**, в 1910 г. возник административный вакуум; одновременно с расселением балканских переселенцев в Окмейданы спортивная деятельность постепенно прекратилась. 17 сентября 1917 г. учреждение было официально закрыто постановлением **Şura-yı Evkaf (Совета по делам вакуфов)** и впоследствии преобразовано в стрелковый полигон.

Анализируя четырёхвековую траекторию развития **Стамбульской обители лучников**, настоящее исследование устанавливает, что спорт в Османской империи представлял собой не только физическую практику, но и **институционализированную организационную структуру, находившуюся под правовой защитой и финансировавшуюся посредством вакуфной системы**. Полученные результаты позволяют преодолеть доминирующее в части существующей литературы агниографическое и преимущественно религиозное представление об учреждении и переосмыслить его как модель «**профессионального спортивного клуба**», обладавшего собственной административной иерархией, систематизированной программой подготовки профессиональных спортсменов и специализированной системой судейства. Принципиальное отличие настоящего исследования от предшествующих работ заключается в новаторском рассмотрении **институциональной устойчивости** посредством анализа финансовой документации и вакуфных доходов. Таким образом, исследование

подтверждает ключевую роль **османской вакуфной системы** в поддержании спортивных учреждений и раскрывает проблемы модернизации традиционных видов спорта через призму финансовых и институциональных факторов. Полученные результаты также создают основу для аналогичных архивно-ориентированных исследований других спортивных пространств Османской империи, включая **обители борцов (Wrestlers' Lodges)** и **площадки для конной метательной игры джирит (Javelin Fields)**, и демонстрируют, что институциональная история спорта представляет собой междисциплинарную область исследований, неразрывно связанную с городской культурой и государственным управлением.

Ключевые слова: институциональная история, история спорта, история вакуфов, стрельба из лука, устойчивость.

संरचित सारांशः

यह अध्ययन इस्तांबुल तीरंदाजी लॉज (**Istanbul Archery Lodge**) का गहन और व्यवस्थित विश्लेषण प्रस्तुत करता है, जो उस्मानी साम्राज्य के सर्वाधिक प्रतिष्ठित केंद्रों में से एक था, जहाँ खेल व्यक्तिगत शारीरिक प्रयास अथवा मात्र सैन्य प्रशिक्षण की सीमाओं से आगे बढ़कर एक औपचारिक और संस्थागत पहचान ग्रहण कर चुका था। इस शोध की मूल समस्या उन तंत्रों की पहचान से संबंधित है जिनके माध्यम से तीरंदाजी (**archery**)—जिसे प्रारंभ में युद्ध-कला और शिकार के साधन के रूप में देखा जाता था—एक मनोरंजक तथा पेशेवर खेल-विधा में रूपांतरित हुई, तथा इस रूपांतरण की संस्थागत निरंतरता और संधारणीयता किस प्रकार सुनिश्चित की गई। इस लॉज से संबंधित मौजूदा साहित्य प्रायः पुण्यचरितात्मक अथवा महिमामंडनपरक आख्यानो पर निर्भर करता है और संस्थापक की पहचान तथा स्थापना-तिथि जैसे आधारभूत तथ्यों के संबंध में भी अनेक विसंगतियाँ प्रस्तुत करता है। इसके अतिरिक्त, संस्था से संबद्ध सूफ़ी-उन्मुख नामावली ने प्रायः इस तथ्य को अस्पष्ट किया है कि प्रशासनिक और कार्यात्मक दृष्टि से यह संस्था आधुनिक खेल क्लब के तुलनीय संगठनात्मक तर्क के अनुसार संचालित होती थी। प्राथमिक अभिलेखीय स्रोतों के आधार पर इन तथ्यगत विकृतियों का संशोधन करते हुए तथा मौजूदा साहित्य में विद्यमान शोध-अंतराल को भरते हुए यह अध्ययन अंतर्विषयी दृष्टिकोण से संस्था के वित्तीय प्रबंधन, खिलाड़ी-प्रशिक्षण प्रणालियों तथा वक्फ़ (**waqf/endowment**) व्यवस्था में इसकी स्थिति का विश्लेषण करने का उद्देश्य रखता है। यह शोध उस्मानी खेल इतिहास को एक संस्थागत ढाँचे में स्थापित करने तथा उन परिस्थितियों को स्पष्ट करने की दृष्टि से महत्वपूर्ण है जिन पर पारंपरिक खेल संस्थाओं की संधारणीयता निर्भर थी।

यह शोध गुणात्मक प्रतिमान के अंतर्गत अभिकल्पित किया गया है और प्राथमिक अभिलेखीय दस्तावेजों पर आधारित गुणात्मक ऐतिहासिक विश्लेषण पद्धति के माध्यम से संचालित किया गया है। शोध-सामग्री का मूल आधार तुर्किये गणराज्य के राज्य अभिलेखागार निदेशालय के उस्मानी अभिलेखागार (**BOA**), फ़ाउंडेशनस महानिदेशालय अभिलेखागार (**VGM**) तथा तीरंदाजी फ़ाउंडेशन अभिलेखागार (**OV**) से प्राप्त विस्तृत अभिलेखीय रिकॉर्ड हैं। विश्लेषित दस्तावेजों में शाही फ़रमान (**fermans**), विशेषाधिकार अथवा नियुक्ति-पत्र (**berats**), शरिया न्यायालय अभिलेख (**sharia sicils**), भूमि एवं राजस्व सर्वेक्षण रजिस्टर (**tahrir defters**), वक्फ़ लेखा-बही तथा नए सुल्तान के सिंहासनारोहण के अवसर पर जारी विशेषाधिकार-नवीनीकरण प्रमाणपत्र (**cülus teccid berats**) सम्मिलित हैं। अध्ययन की प्रमुख पद्धतिगत प्राथमिकताओं में अभिलेखीय साक्ष्यों के आधार पर साहित्य में प्रचलित त्रुटिपूर्ण सूचनाओं का तुलनात्मक परीक्षण एवं संशोधन शामिल था। उदाहरणार्थ, संस्था के संस्थापक की पहचान से संबंधित विवाद को 1546 और 1600 के वक्फ़ पंजीकरण एवं सर्वेक्षण अभिलेखों के आधार पर स्पष्ट किया गया। इसके अतिरिक्त, संस्था की वित्तीय संरचना का विश्लेषण सत्रहवीं और उन्नीसवीं शताब्दी की लेखा-बहियों तथा उनसे प्राप्त मात्रात्मक आँकड़ों के आधार पर किया गया। तीरंदाजी से संबंधित पांडुलिपि-ग्रंथों (**kavsnames**) और अभिलेखीय दस्तावेजों के बीच स्थापित तुलनात्मक संबंध को शोध-सामग्री के सत्यापन, पारस्परिक पुष्टिकरण और संवर्धन की पद्धतिगत तकनीक के रूप में प्रयुक्त किया गया।

निष्कर्ष दर्शाते हैं कि प्रचलित धारणा के विपरीत, इस्तांबुल तीरंदाजी लॉज केवल एक धार्मिक अथवा सूफ़ी संस्था नहीं थी, बल्कि एक नौकरशाही संरचना से युक्त पेशेवर खेल संगठन के रूप में कार्य करती थी। इस्तांबुल की विजय के तत्काल बाद ओकमेयदानी (**Okmeydanı**) को तीरंदाजों के लिए आवंटित करने की प्रक्रिया आरंभ हो गई थी; इस अवसर से संबंधित समारोहों में हागिया सोफ़िया से लाए गए आइकनों को निशाने के रूप में इस्तेमाल किया गया। सुल्तान मेहमेद द्वितीय विजेता (**Mehmed II the Conqueror**) ने सीमा-पथरों द्वारा इस क्षेत्र की सीमाएँ निर्धारित कीं और वहाँ भवन निर्माण, कब्र खोदने तथा अंगूर के बाग लगाने पर प्रतिबंध लगा दिया, जिससे यह क्षेत्र विधिक रूप से खिलाड़ियों के उपयोग के लिए सुरक्षित हो गया। अध्ययन से यह भी प्रमाणित होता है कि पूर्व धारणा के विपरीत लॉज के संस्थापक मेहमेद द्वितीय

नहीं, बल्कि बायज़ीद द्वितीय के शासनकाल में वज़ीर इस्केंदर पाशा (**İskender Pasha**) थे। छोटे प्रार्थना-कक्ष (*mescid*) को पूर्ण मस्जिद में परिवर्तित करने की प्रक्रिया केवल 1770–1771 में मीनार जोड़े जाने के साथ संपन्न हुई।

संस्था का नेतृत्व करने वाला “शेख” (**Sheikh**) केवल आध्यात्मिक मार्गदर्शक के रूप में कार्य नहीं करता था; उसकी प्रशासनिक शक्तियाँ आधुनिक खेल क्लब के अध्यक्ष के अधिकारों से अधिक तुलनीय थीं। प्रशासनिक पदानुक्रम में विशिष्ट दायित्वों वाले अधिकारी सम्मिलित थे, जैसे वित्तीय मामलों के लिए उत्तरदायी **Vekilharç** (प्रबंधक/वित्तीय प्रशासक), दस्तावेज़ों के संरक्षण के लिए उत्तरदायी **Tekyenîşin** (अभिलेखपाल/पंजीयक) तथा खेल गतिविधियों के संगठन के लिए उत्तरदायी **Mütevelli** (न्यासी/ट्रस्टी)। अनुशासन बनाए रखने के लिए कम-से-कम तीन सदस्यों वाला एक “वरिष्ठ परिषद” (**Board of Elders**) गठित किया गया था। इस परिषद को **Meydan Nazırı** (मैदान अधीक्षक/जनिसरी आगा) के माध्यम से नियमों का उल्लंघन करने वाले व्यक्तियों को निष्कासित करने का अधिकार प्राप्त था। प्रतियोगिताओं में “हवा के साक्षी” (**Hava Şahitleri**) और “पाँव के साक्षी” (**Ayak Şahitleri**) कहे जाने वाले पेशेवर निर्णायक कार्य करते थे। प्रशिक्षण की शैक्षणिक संरचना आधुनिक युवा खेल अकादमियों की क्रमिक एवं स्तरीकृत प्रणाली से तुलनीय थी। **Kepaze** कहलाने वाले नवांगतुक मांसपेशियों के समुचित विकास के लिए 120 दिनों तक हल्के धनुषों से प्रशिक्षण प्राप्त करते थे। उन्नत प्रशिक्षण में लक्ष्याभ्यास (*torba gezi*) तथा खुले मैदान में लंबी दूरी की तीरंदाज़ी (*hava gezi*) शामिल थी। अध्ययन में निर्धारित किया गया कि किसी खिलाड़ी को 1,200 gez की दूरी तक तीर चलाने की क्षमता प्राप्त करने के लिए कम-से-कम 40,000 बार अभ्यास करना आवश्यक था। 900 gez (लगभग 594 मीटर) की दूरी प्राप्त करने वाले तीरंदाज़ “कब्ज़ा ग्रहण समारोह” (**Kabza Alma Töreni**) के माध्यम से प्रशिक्षण पूर्ण करते थे और तत्पश्चात उनके नाम आधिकारिक **Kemankes** (तीरंदाज़) रजिस्टर में दर्ज किए जाते थे।

संस्था की संधारणीयता मुख्यतः वक्फ़ व्यवस्था और राज्य के समर्थन पर आधारित थी। उन्नीसवीं शताब्दी के आँकड़ों के अनुसार, संस्था की आय का वितरण इस प्रकार था: 32% आय उसकी स्वामित्वाधीन संपत्तियों—जिनमें यहूदी कब्रिस्तान, कॉफ़ीहाउस और कुएँ शामिल थे—से प्राप्त किराये से आती थी; 27% शाही वक्फ़ आवंटनों से प्राप्त होती थी; जबकि 35% राज्य संस्थाओं द्वारा मांस, आटा और तेल के रूप में प्रदान की जाने वाली वस्तुगत सहायता से प्राप्त होती थी। वित्तीय संसाधनों पर निर्भरता की इस संरचना के परिणामस्वरूप राज्य के आर्थिक संकट के काल में लॉज की भौतिक संरचना जीर्ण-शीर्ण होती गई। उन्नीसवीं शताब्दी के उत्तरार्ध में आधुनिक खेलों के उदय और पारंपरिक तीरंदाज़ी के सैन्य महत्त्व में कमी के कारण संस्था का पतन आरंभ हुआ। 1894 के भूकंप और उसके बाद हुए युद्धों के पश्चात रखरखाव कार्य बंद हो गए तथा कर्मचारियों के वेतन का भुगतान भी बाधित हो गया। अंतिम शेख मुती बेय (**Muti Bey**) की 1910 में मृत्यु के बाद प्रशासनिक रिक्तता उत्पन्न हुई और बाल्कन प्रवासियों के ओकमेयदानी में बसने के साथ खेल गतिविधियाँ समाप्त हो गईं। अंततः 17 सितंबर 1917 को **Şura-yı Evkaf** (वक्फ़ परिषद) के आदेश द्वारा संस्था को आधिकारिक रूप से बंद कर दिया गया और इसे आग्रेयास्तों के अभ्यास हेतु फायरिंग रेंज में परिवर्तित कर दिया गया।

इस्तांबुल तीरंदाज़ी लॉज की चार शताब्दियों की ऐतिहासिक यात्रा का विश्लेषण करते हुए यह अध्ययन स्थापित करता है कि उस्मानी साम्राज्य में खेल केवल शारीरिक गतिविधि नहीं था, बल्कि विधिक संरक्षण प्राप्त तथा वक्फ़ व्यवस्था द्वारा वित्तपोषित एक संस्थागत संगठनात्मक इकाई भी था। निष्कर्ष संस्था की उस पुण्यचरितात्मक और मुख्यतः धार्मिक छवि से आगे बढ़ते हैं जो मौजूदा साहित्य के एक बड़े हिस्से में प्रभावी रही है, और इसे अपनी स्वतंत्र प्रशासनिक पदानुक्रम व्यवस्था, पेशेवर खिलाड़ियों के लिए व्यवस्थित प्रशिक्षण पाठ्यक्रम तथा विशिष्ट निर्णायक प्रणाली से युक्त “पेशेवर खेल क्लब” के मॉडल के रूप में पुनर्परिभाषित करते हैं। पूर्ववर्ती अध्ययनों की तुलना में इस शोध की विशिष्टता वित्तीय अभिलेखों और वक्फ़ राजस्व के माध्यम से संस्थागत संधारणीयता की अग्रणी एवं व्यवस्थित जाँच में निहित है। फलतः यह शोध खेल संस्थाओं के समर्थन और निरंतरता में उस्मानी वक्फ़ व्यवस्था की निर्णायक भूमिका को प्रमाणित करता है तथा पारंपरिक खेलों के आधुनिकीकरण से संबंधित चुनौतियों को वित्तीय एवं संस्थागत दृष्टिकोण से प्रस्तुत करता है। यह अध्ययन अन्य उस्मानी खेल स्थलों—जैसे पहलवानों की लॉज (**Wrestlers’ Lodges**) और घुड़सवार भाला-क्रीड़ा के मैदान (**Javelin Fields/Cirit Fields**)—पर समान प्रकार के अभिलेख-आधारित अध्ययनों के लिए भी मार्ग प्रशस्त करता है और यह प्रदर्शित करता है कि संस्थागत खेल इतिहास एक ऐसा अंतर्विषयी अनुसंधान क्षेत्र है जो शहरी संस्कृति और लोक प्रशासन से अविच्छिन्न रूप से संबद्ध है।

मुख्य शब्द: संस्थागत इतिहास, खेल इतिहास, वक्फ़ इतिहास, तीरंदाज़ी, संधारणीयता।

Yapılandırılmış Özet:

Bu çalışma, Osmanlı İmparatorluğu'nda sporun bireysel fiziksel çaba veya yalnızca askerî hazırlık olmanın ötesine geçerek kurumsal bir kimlik kazandığı başlıca merkezlerden biri olan İstanbul Okçular Tekkesi'ni incelemektedir. Araştırmanın temel problemi, başlangıçta bir savaş sanatı ve avcılık aracı olarak algılanan okçuluğun hangi mekanizmalar aracılığıyla eğlenceye dayalı ve profesyonel bir spor disiplinine dönüştüğü ve bu dönüşümün kurumsal devamlılığının nasıl sağlandığıdır. Tekkeye ilişkin mevcut literatür çoğunlukla menkıbevi anlatılara dayanmakta veya kurumun kurucusunun kimliği ve kuruluş tarihi gibi temel meselelerde tutarsız bilgiler içermektedir. Ayrıca kurumun tasavvufi çağrışımlar taşıyan adlandırması, idarî ve işlevsel bakımdan modern bir spor kulübü mantığıyla faaliyet gösterdiği gerçeğini çoğu zaman gölgede bırakmıştır. Bu çalışma, söz konusu bilgi kirliliğini gidererek ve literatürdeki boşluğu birincil arşiv kaynakları üzerinden doldurarak kurumun mali yönetimini, sporcu yetiştirme sistemlerini ve vakıf sistemi içerisindeki konumunu disiplinler arası bir yaklaşımla incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma, Osmanlı spor tarihini kurumsal bir çerçeveye yerleştirmesi ve geleneksel spor kurumlarının sürdürülebilirliğinin bağlı olduğu şartları açıklığa kavuşturması bakımından önem taşımaktadır.

Araştırma, nitel bir çerçevede tasarlanmış ve birincil arşiv belgelerine dayalı nitel tarihsel analiz yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Veri setinin temelini Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGM) ve Okçular Vakfı Arşivi'nden (OV) elde edilen kapsamlı kayıtlar oluşturmaktadır. İncelenen belgeler arasında fermanlar, beratlar, şer'îye sicilleri, tahrir defterleri, vakıf muhasebe defterleri ve cülûs tecdidi beratları bulunmaktadır. Literatürde yer alan hatalı bilgilerin arşiv kanıtlarıyla karşılaştırmalı olarak düzeltilmesi, araştırmanın başlıca metodolojik önceliklerinden biri olmuştur. Örneğin kurumun kurucusuna ilişkin tartışmalar, 1546 ve 1600 tarihli vakıf tahrir kayıtlarından yararlanılarak çözüme kavuşturulmuştur. Ayrıca kurumun mali yapısı, XVII. ve XIX. yüzyıllara ait muhasebe defterleri üzerinden ve nicel verilerle desteklenerek incelenmiştir. Yazma eser niteliğindeki kavsnâmeler ile arşiv belgeleri arasında kurulan karşılaştırmalı ilişki ise araştırma verilerini doğrulamak ve zenginleştirmek amacıyla kullanılmıştır.

Araştırmanın bulguları, yaygın kanaatin aksine İstanbul Okçular Tekkesi'nin yalnızca dinî nitelikli bir tekke değil, bürokratik ve profesyonel bir spor teşkilatı olduğunu göstermektedir. Okmeydanı'nın okçulara tahsis edilmesi, İstanbul'un fethinden hemen sonra Ayasofya'dan getirilen tasvirlerin hedef olarak kullanıldığı kutlamalarla başlamıştır. Fatih Sultan Mehmed, bölgenin sınırlarını taşlarla belirlemiş; burada bina inşa edilmesini, mezar kazılmasını ve bağ kurulmasını yasaklayarak alanı hukuken sporculara tahsis etmiştir. Daha önce kabul edildiği üzere tekkenin kurucusu II. Mehmed değil, II. Bayezid döneminde görev yapan Vezir İskender Paşa'dır. Küçük mescidin minare ilavesiyle tam teşekküllü bir câmiye dönüştürülmesi ise ancak 1770–1771 yıllarında gerçekleşmiştir.

Kurumun başında bulunan “şeyh”, yalnızca manevî bir önder olmaktan ziyade günümüzdeki bir kulüp başkanına benzer yetkiler kullanmaktaydı. İdarî hiyerarşi içerisinde mali işlerden sorumlu vekilharç, belgeleri muhafaza eden tekyenişin ve sportif faaliyetleri düzenleyen mütevellî gibi uzmanlaşmış görevliler bulunmaktaydı. Disiplinin sağlanması amacıyla en az üç üyeden oluşan bir “İhtiyar Heyeti” kurulmuştu. Bu heyet, kuralları ihlal eden kişileri Meydan Nazırı/Yeniçeri Ağası aracılığıyla kurumdan ihraç etme yetkisine sahipti. Müsabakalar sırasında “hava şahitleri” ve “ayak şahitleri” olarak adlandırılan profesyonel hakemler görev yapmaktaydı. Sporcu yetiştirme süreci, modern altyapı akademilerinin kademeli yapısına benzer bir nitelik taşımaktaydı. “Kepaze” olarak adlandırılan acemi sporcular, kas gelişimlerini sağlamak amacıyla 120 gün boyunca hafif yaylarla çalışmaktaydı. İleri düzey eğitim, hedef atışlarını ifade eden “torba gezi” ile açık alanda gerçekleştirilen menzil atışlarını ifade eden “hava gezi” çalışmalarından oluşmaktaydı. Bir sporcunun 1.200 gez mesafeye ok atabilmesi için en az 40.000 tekrar yapması gerektiği tespit edilmiştir. 900 geze —yaklaşık 594 metreye— ulaşan sporcular, “Kabza Alma Töreni” ile mezun olmakta ve Kemankuş Sicili'ne kaydedilmekteydi.

Kurumun sürdürülebilirliği vakıf gelirlerine ve devlet desteğine dayanmaktaydı. XIX. yüzyıla ait verilere göre gelirlerin dağılımı şu şekildeydi: Gelirlerin %32'si kuruma ait taşınmazlardan elde edilen kira gelirlerinden —Yahudi Mezarlığı, kahvehaneler ve kuyular—, %27'si padişah vakıflarından yapılan tahsislerden, %35'i ise devlet kurumlarınca sağlanan aynı yardımlardan —et, un ve yağ— oluşmaktaydı. Bu bağımlı mali yapı, devletin ekonomik sıkıntı yaşadığı dönemlerde tekkenin fiziksel bakımdan harap hâle gelmesine yol açmıştır. Geleneksel okçuluğun askerî önemini kaybetmesi ve modern sporların yükselişi nedeniyle tekke XIX. yüzyılın sonlarında gerileme sürecine girmiştir. 1894 depremi ve ardından meydana

gelen savaşlar sonrasında bakım ve onarım faaliyetleri durmuş, görevlilerin maaşları ödenemez hâle gelmiştir. Son şeyh Muti Bey'in 1910 yılında vefat etmesiyle birlikte kurumda bir yönetim boşluğu ortaya çıkmış; Balkan göçmenlerinin Okmeydanı'na yerleşmesi sonucunda sportif faaliyetler sona ermiştir. Kurum, 17 Eylül 1917 tarihinde Şûrâ-yı Evkaf kararıyla resmen kapatılmış ve atış poligonuna dönüştürülmüştür.

Bu çalışma, İstanbul Okçular Tekkesi'nin dört yüzyıllık tarihsel gelişimini inceleyerek Osmanlı İmparatorluğu'nda sporun yalnızca fiziksel bir faaliyet olmadığını; hukukî koruma altında bulunan ve vakıf sistemi tarafından finanse edilen kurumsal bir yapı niteliği taşıdığını ortaya koymaktadır. Elde edilen bulgular, kurumu literatürdeki menkıbevi ve ağırlıklı olarak dinî tasvirinden arındırarak kendine özgü idarî hiyerarşisi, profesyonel sporcu yetiştirme programı ve hakemlik sistemi bulunan bir “profesyonel spor kulübü” modeli olarak yeniden tanımlamaktadır. Çalışmanın mevcut literatürden ayrıldığı temel nokta, kurumun sürdürülebilirliğini mali kayıtlar ve vakıf gelirleri üzerinden öncü bir yaklaşımla incelemesidir. Sonuç olarak araştırma, Osmanlı vakıf sisteminin spor kurumlarının desteklenmesindeki hayati rolünü ortaya koymakta ve geleneksel sporların modernleşme sürecinde karşılaştığı güçlükleri mali bir perspektiften ele almaktadır. Çalışma ayrıca Güreş Tekkeleri ve Cirit Meydanları gibi diğer Osmanlı spor mekânları hakkında gerçekleştirilecek benzer arşiv odaklı araştırmalara zemin hazırlamakta; kurumsal spor tarihinin şehir kültürü ve kamu yönetimiyle ayrılmaz biçimde bağlantılı, disiplinler arası bir araştırma alanı olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Kurumlar Tarihi, Spor Tarihi, Vakıf Tarihi, Okçuluk, Sürdürülebilirlik



www.turkishstudies.net/economy

Turkish Studies - Economics, Finance, Politics

eISSN: 2667-5625



ANKARA SCIENCE
UNIVERSITY

The Establishment, Organizational Structure, and Closure of the Istanbul Archery Lodge

Introduction

Sport occupies a prominent place in social life not merely as a form of physical activity, but also as a means of reinforcing social solidarity, traditional values, and cultural identity. It nevertheless fulfils a range of functions: military, insofar as it serves as preparation for warfare; sociological, insofar as it enables individuals to demonstrate their prowess and establish their standing within society; and cultural, insofar as it is practised as a form of entertainment across disparate geographical regions. The figure of a female acrobat shooting an arrow with her feet, depicted on a Greek pelike dating from the fourth century BCE (see Appendix 1), for instance, attests to the use of archery as a form of entertainment in ancient Greece. Similarly, the wedding scene recounted in the *Epic of Bamsı Beyrek, Son of Kam Püre*, one of the *Book of Dede Korkut* narratives (Gökay, 2006, p. 79), demonstrates that archery likewise constituted an element of entertainment among the Turks. It is also known that activities pertaining to sporting archery were practised among the Seljuks, the Zengids (Metin, 2014, pp. 131–153), and the Mamluks (Çetin, 2011, pp. 67–86).

In the Ottoman Empire, archery formed part of social life as a sporting pursuit alongside its military function. Indeed, even during the second half of the sixteenth century, when firearms were employed on an extensive scale, sporting archery continued to develop in parallel with military archery. During the Cyprus Campaign of 1570–71, for instance, 4,600 archers were transported by ship from the port of Silifke to Cyprus (BOA, A.DVNSMHH. d, 14/1/44). Following the conquest of Cyprus, archers serving as infantrymen were once again summoned, together with infantrymen equipped with firearms, from the sancaks of Sofia (BOA, A.DVNS.MHH. d, 12/1076), Teke (BOA, A.DVNS.MHH. d, 16/215), Bolu, and Kastamonu (BOA, A.DVNS.MHH. d, 12/217) for service in the Ottoman navy. From the seventeenth century onwards, however, developments in firearms technology and the concomitant advances in fortification technology resulted in firearms being increasingly preferred to such traditional weapons as the bow and arrow. Archery nevertheless continued to be practised as an institutionalised sport. It is precisely this institutional dimension of archery that the present study examines.

A considerable body of scholarship has been produced on sporting archery as practised in the Ottoman Empire. The majority of these publications consist of editions of *kavsnāmes*, the principal texts containing technical information on archery. These treatises address techniques of bow and arrow manufacture, the training of archers, shooting techniques, brief biographies of athletes, and the religious significance attributed to archery. Two of these *kavsnāmes* are of particular importance to the present study, as they furnish information concerning the institutional structure of the Istanbul Archery Lodge. The first is the *Kanunname-i Rumat*, composed at the end of the seventeenth century by Kâtip Abdullah Efendi, one of the sheikhs of the Archery Lodge, which expounds the institution's rules, customs, and ceremonial practices (Kunter, 1942a). The other is the *Archery Register*, whose compilation was likewise initiated by Kâtip Abdullah Efendi. This work

records the names of competitors and lodge sheikhs active at the Archery Lodge between 1682 and 1904. Maintained systematically over a period of 222 years, the register contains the names of 3,375 archers, including members of the Enderun and Birun establishments, as well as members of the ulema and the reaya.

To date, no study has been identified that focuses specifically and comprehensively on the institutional structure of Ottoman archery. Academic studies of Ottoman archery have generally drawn upon the aforementioned *kavsnâmes* and foregrounded its cultural, sporting, and military dimensions. The present study, by contrast, seeks to elucidate the history and operation of the Archery Lodge, within which archery was organised in a manner comparable to a sports club.

Archery in the Ottoman Empire comprised three distinct occupational and functional categories: bow makers, arrow makers, and those who shot arrows. Although cognate terms may be encountered across different geographical regions, bow makers were designated by the terms *yaycı* or *kemanger*, while arrow makers were known as *okçu* or *tirger*, and those who shot arrows were referred to as *atıcı*, *tîrendâz*, or *kemankeş*. The institution that constitutes the subject of the present study was variously designated the *Okçular Tekkesi* (Archery Lodge), *Atıcılar Tekkesi* (Shooters' Lodge), *Kemankeş Tekkesi* (Bowmen's Lodge), *Dergâh-ı Tîrendâzân* (Lodge of Archers), or *Kemankeş Dergâhı* (Bowmen's Lodge). In contemporary Turkish usage, however, an athlete who shoots arrows is termed an *okçu*. Accordingly, to forestall terminological ambiguity, the remainder of this study will employ the term "archer" to denote athletes engaged in archery in the Ottoman Empire and "Archery Lodge" to designate the institution within which these athletes conducted their activities.

In addition to its status as a fundamental instrument of warfare, archery was practised as a recreational pursuit in expansive open-air grounds known as *Okmeydanı*, which were allocated for this purpose in numerous Ottoman cities. Archery competitions held at these grounds attracted both members of the imperial dynasty and participants from virtually every stratum of Ottoman society, and were subsequently followed by sumptuous banquets. Furthermore, such ceremonies as prayers for rain and prayers for victory, performed on various occasions at the open-air prayer ground situated within the *Okmeydanı*, indicate that the site also served as a communal place of prayer for the inhabitants of Istanbul. Indeed, the fact that members of the populace were able to convey their grievances to state dignitaries when the latter personally visited the *Okmeydanı* to practise archery further demonstrates that these grounds also functioned as public spaces (TSMA.d. 2064/34; TSMA.d. 2069/32; TSMA.d. 2070/30).

It is known that grounds designated as *Okmeydanı* existed in numerous Ottoman cities, including Akhisar, Amasya, Ankara, Avlonya, Ayazmend, Baghdad, Balıkesir, Belgrade, Bergama, Budapest, Bursa, Jeddah, Diyarbakır, Edirne, Gallipoli, Crete, Aleppo, İpsala, Alexandria, Istanbul, Cairo, Konya, Kütahya, Manisa, Maraş, Mecca, Sofia, Damascus, Tire, Tokat, Ustrumca, Skopje, and Yenice-i Vardar (Kâtip Abdullah Efendi, 2020, p. 51). Archival documents further attest to the existence of such archery grounds in Herzegovina (BOA, A.DVNSMHM. d. 70/78), as well as on the islands of Lemnos (BOA, A.DVNSMHM. d. 111/1186) and Chios (BOA, ŞD, 941/74). Although grounds of this kind were allocated in almost every city of the Ottoman Empire, Archery Lodges that operated in a manner analogous to sports clubs were established only in Bursa, Istanbul, and Candia.

The first of these Archery Lodges was established in Bursa during the reign of Orhan Gazi. Subsequently, during the reign of Bayezid I, a waqf was founded to defray the institution's expenses (Kepecioğlu, 1936, pp. 13–16). Immediately following the conquest of Constantinople, the district now known as *Okmeydanı* was allocated for archery practice. During the reign of Bayezid II, the grounds were enlarged and a lodge was constructed for the archers. In Crete, meanwhile, a *zâwiya* was built at a locality known as Topaltı near Candia, where soldiers were instructed in archery on the premise that the martial arts ought to be thoroughly mastered in a territory situated on the Islamic

frontier (BOA, AE. SMHD. I, 176/13682). The subject of the present study, however, is the Archery Lodge established in Istanbul.

1. The Designation of Istanbul's Okmeydanı and the Establishment of the Archery Lodge

Istanbul's Okmeydanı is currently situated within the administrative boundaries of the Şişli district. Historically, however, the Okmeydanı encompassed an extensive tract of land extending across the present-day districts of both Şişli and Beyoğlu. It no longer appears possible to delineate the precise boundaries of this area. Nevertheless, records held in the archives of the Directorate General of Foundations indicate that the Okmeydanı was bounded to the east by the neighbourhoods of Sinan Paşa and Büyük Piyale Paşa and the district of Kâğıthane; to the west by the Şahkulu Mausoleum and the Aynalıkavak Pavilion; to the north by the Beyoğlu neighbourhoods of Keçecipiri and Arabacılar, together with the Greek Orthodox and Jewish cemeteries; and to the south by the Kulaksız Cemetery (Köseoğlu, 1953, pp. 11–15).

This area was designated for the use of archers immediately following the conquest of Constantinople. A lodge and a mosque were subsequently constructed on the site and incorporated into a waqf, thereby enabling Ottoman archery to acquire the character of a systematically organised sporting activity. The sources frequently conflate the designation of the Okmeydanı for archery with the construction of the Archery Lodge, consequently identifying Mehmed II, who granted the land to the archers, as the founder of the lodge itself. As the following sections of this study will demonstrate, however, the Archery Lodge was constructed during the reign of Bayezid II as part of the waqf endowment of Vizier İskender Pasha.

1.1. The Designation of Istanbul's Okmeydanı

The extant evidence concerning the designation of Istanbul's Okmeydanı and the construction of the lodge and mosque situated there varies considerably. The earliest documents that we have been able to identify in this regard are those reproduced in Appendices 4 and 5. The document presented in Appendix 4 is an imperial decree dating from the reign of Bayezid II, preserved in the Halim Baki Kunter Archive, the original of which is held by the Istanbul Conquest Society. Digital images of the decree are accessible through the Digital Archive of the Istanbul Archers Foundation (OV. HBK. 28/288). Regrettably, only half of the original decree has survived. The same archive does, however, contain a complete copy of the document (Appendix 5; OV, HBK, Ev-742/1–3). The decree indicates that a dispute had arisen over the possession and use of the land near Galata that Mehmed II had designated for archers, and that Bayezid II appointed Mevlana Mustafa, the qadi of Keşan, as an inspector to resolve the dispute. Having investigated the matter, Mevlana Mustafa reported that, during the reign of Mehmed II, Faik Pasha and Davut Subaşı of Mytilene had, on the sultan's orders, purchased certain vineyards and gardens belonging to non-Muslims, incorporated them into the area designated for the archers, and formally recorded the boundaries of the Okmeydanı. Another copy of an imperial decree, published by İsmail Fazıl Ayanoğlu and dated to the reign of Süleyman I, refers to the aforementioned decree issued under Bayezid II (Ayanoğlu, 1974, p. 38). This later copy reproduces the account of the inspection conducted by Mevlana Mustafa, qadi of Keşan. The copies of the decrees dating respectively from the reigns of Bayezid II and Süleyman the Magnificent thus corroborate one another, enabling the missing portions of the original decree issued during Bayezid II's reign to be reconstructed.

The earliest chronicle account identified concerning the designation of the Okmeydanı appears in Gelibolulu Mustafa Âlî's *Künhü'l-Ahbâr*. Citing the *Treatise of Bahtiyarzâde*, the earliest independently authored *kavsnâme* composed in the Ottoman realm, Gelibolulu Mustafa Âlî states that Mehmed II endowed the Okmeydanı for the use of archers:

“The illustrious Sultan Mehmed Khan, who conquered Istanbul, designated the open ground on the Galata side as the Okmeydanı, lest, with the passage of time, certain malefactors covet and appropriate portions of it—that is to say, lest they bury their dead there or plant vineyards and gardens.” (Gelibolulu Mustafa Âlî, 2019, p. 843)

Bahtiyarzâde Hacı Hasan Çelebi was the son of a certain Bahtiyar, a master arrow-maker who served in the Community of Arrow-Makers (*Tirgerân*) attached to Bayezid II’s *Ehl-i Hiref*, or Community of Court Artisans. His treatise, which we believe to have been completed in the early decades of the second half of the sixteenth century (Anık, 2023, p. 125), indicates that he participated in Selim I’s Egyptian Campaign and Süleyman I’s German Campaign. He further recounts that he frequented the Okmeydanı from an early age and personally witnessed the archery competitions held there. None of the surviving copies of his work, however, contains any information concerning the designation of the Okmeydanı. Gelibolulu Mustafa Âlî must therefore have had access either to the authorial copy of the work or to a manuscript recension that remains unknown to us.

Another account concerning the commencement of archery activities at the Okmeydanı was recorded by Evliya Çelebi:

“Mehmed Khan loaded all the spoils upon the Muslim warriors and proceeded to the Arsenal Garden with the jewelled idols from within Hagia Sophia—idols such as Wadd, Yaghuth, Ya‘uq, Suwa‘, and Nasr. The idols were then erected as targets at the Okmeydanı, and all the Muslim warriors shot arrows at them.” (Evliya Çelebi, 2013, fol. 30b)

According to Evliya Çelebi, the celebrations marking the conquest of Constantinople were held at a location on the slopes overlooking the Golden Horn known as the Arsenal Garden. During these festivities, some soldiers brought crosses, icons, or idols removed from the Church of Hagia Sophia to the level ground above the Arsenal Garden and employed them as targets for archery practice.

A further account of the designation of the Okmeydanı was furnished by Kâtip Abdullah Efendi. Having completed his work at the end of the seventeenth century, Kâtip Abdullah Efendi likewise cites the *Treatise of Bahtiyarzâde* as his source, although his narrative incorporates certain details absent from Gelibolulu Mustafa Âlî’s account. He writes:

“His Majesty Sultan Mehmed Khan, Father of the Conquest—may divine mercy and forgiveness be upon him—set up his tents in the year 857 [1453], having departed from the well-protected city of Edirne, at the place where the lodge now stands in the Okmeydanı. Since, through the spiritual assistance of His Eminence Akşemseddin and other venerable saints of his kind, and by the grace of Almighty God, the conquest of Istanbul was vouchsafed from that blessed place, he asked the righteous and the ulema: ‘Since the conquest of Istanbul was made possible from this blessed place, to what purpose would it be appropriate to devote this site?’ They replied unanimously: ‘It would be appropriate for it to become an Okmeydanı and an open-air place of prayer, and for this site to be accorded precedence over all others in communal supplications.’ He consequently appointed surveyors to that ground, had boundary stones erected, and caused it to be entered into the registers of the Imperial Registry. It was reserved exclusively for the community of archers, and henceforth no buildings, graves, watercourses, vineyards, or anything else were to be established anywhere upon it; if possible, they were not even to permit birds to fly over it. Since it was endowed to the community of archers and an imperial decree was issued to that effect, it was reserved exclusively for shooting arrows...” (Kâtip Abdullah Efendi, 2020, p. 123)

The accounts of Gelibolulu Mustafa Âlî and Evliya Çelebi, together with the archival documents, establish that Mehmed II was responsible for designating the Okmeydanı for the use of archers. It must nevertheless be emphasised that Kâtip Abdullah Efendi's claim—that Mehmed II pitched his tents there during the conquest of Constantinople, that the conquest was thereby vouchsafed from this site, and that he consequently granted the land to the archers—is highly tenuous.

First and foremost, no source or document predating Kâtip Abdullah Efendi contains a comparable assertion. It may reasonably be conjectured that Kâtip Abdullah Efendi constructed this particular historical narrative in order to prevent the unauthorised encroachments made upon the Okmeydanı during the seventeenth century, to resolve in favour of the archers the disputes between them and the *Okçubaşı* and *Yaycıbaşı* guilds, and thereby to place the archers' claims upon a legitimate historical and legal foundation.¹ It is, moreover, well established that Mehmed II observed the siege of Constantinople and directed his army from a position between Topkapı and Edirnekapi (Emecen, 2012, p. 308).

It must therefore be emphasised that the assertions that Mehmed II directed the siege of Constantinople from an imperial tent erected at the Okmeydanı, that the conquest was accomplished from this location, or that news of the conquest reached him while he was present there are devoid of a credible evidentiary foundation. Nevertheless, the book *One Hundred Sporting Events in Istanbul*, published by Istanbul Metropolitan Municipality (Kültür A.Ş.) in 2011, maintains that Mehmed II established his imperial tent and military headquarters at this location and, without adducing any source, attributes the following words to the sultan: "Let an Archers' Ground be established upon the level summit of the hill on the slopes of the Golden Horn where Our Imperial Tent was pitched. Let the bowmen draw their bows and loose their arrows there" (Kılıç, 2011, p. 20).

As demonstrated above, the Okmeydanı was indeed designated by Mehmed II. The reason for its designation, however, was neither that the conquest had been accomplished from this location nor that the sultan's imperial tent had been erected there. Rather, Mehmed II granted the Okmeydanı to the archers because, during the celebrations of the conquest held in the Arsenal Garden, icons removed from Hagia Sophia had been brought to this location and used as targets for archery.

1.2. The Establishment of the Archery Lodge

The land granted to the archers by Mehmed II was subsequently enlarged during the reign of Bayezid II, when a lodge and a mosque were constructed upon it. While Gelibolulu Mustafa Âlî (2019, p. 841) and Kâtip Abdullah Efendi (2020, p. 224) identify Vizier İskender Pasha as the patron who commissioned the lodge and mosque, Ayvansarâyî (2001, p. 413) attributes their construction to Mehmed II and makes no mention whatsoever of Vizier İskender Pasha. By contrast, the waqf survey registers dated 1546 and 1600 explicitly record that the lodge was commissioned by Vizier İskender Pasha in 911/1505–06 and formed part of his waqf endowment (Barkan & Ayverdi, 1970, p. 222; Canatar, 2004, p. 342). Furthermore, according to a court record dated 26 Rebiyülevvel 1334/1 February 1916, Ahmed Celâleddin Efendi, sheikh of the Galata Mevlevi Lodge, claimed that İskender Pasha had constructed the Archery Lodge as a Mevlevi lodge and that it consequently belonged to the Galata Mevlevi Lodge. The subsequent investigation established that the Archery Lodge had indeed been commissioned by Vizier İskender Pasha, but that it had been endowed for the use of archers rather than for the Mevlevi order. It is therefore evident that Vizier İskender Pasha was the patron who commissioned the lodge and mosque erected for the archers at the Okmeydanı (VGM, BOA. EV. MKT. 3501/436; VGM, TKGM, TADB, TT. d. EVKAF 543). Ayvansarâyî must

¹ This historiographical narrative appears to have influenced even the Ottoman administration during the eighteenth century. See Altınay (1988, pp. 113–114). For the agreement in question, see Anık (2023, p. 123).

have conflated the person who designated the Okmeydanı for archery with the patron who commissioned the Archery Lodge and its mosque.

The conversion of the mosque into a congregational mosque occurred during the reign of Mustafa III. In 1184/1770–71, Muhzırbaşı Hacı Ebubekir Ağa, chief of the court ushers attached to the military judges, commissioned the construction of a minaret, thereby transforming the existing mosque into a congregational mosque (Yücel, 1999, p. 94; Ayvansarâyî, 2001, p. 413). Indeed, no minaret is depicted in either of the two miniatures of the Archery Lodge dating from the sixteenth and seventeenth centuries (see Appendices 2 and 3). Both miniatures nevertheless indicate that an open-air prayer ground was situated immediately behind the Archers' Lodge. This prayer ground remains extant today, and its inscription bears the following verses:

Since Gürcü Mehmed Pasha erected this blessed place,	All who beheld it praised it greatly in its setting.
The Okmeydanı has now truly gained this place of prayer;	Across this matchless expanse, they scattered seeds of beneficence.
Never before had such consideration been bestowed upon this site;	All who beheld the edifice offered heartfelt prayers.
Upon beholding this place, Hatif proclaimed its chronogram:	Behold, how wondrously they built a mihrab and minbar in their rightful place.

The inscription on the prayer ground contains no date. Ayvansarâyî, however, assigns its construction to 1034/1624–25 (Ayvansarâyî, 2001, p. 414). Although the inscription states that the prayer ground was commissioned by Gürcü Mehmed Pasha, it is more probable that he was responsible for its restoration. The earliest evidence thus far identified for the performance of communal prayers and worship at this site dates to 1012/1603–04 (Tak, 2019, p. 85). Kâtip Abdullah Efendi likewise relates that the Archery Lodge underwent restoration during the reign of Murad IV. It is therefore plausible to trace the construction of the Okmeydanı Prayer Ground as far back as the sixteenth century. The presence of an open-air prayer ground at the Okmeydanı transformed the site into one of Istanbul's foremost centres of communal supplication. Archival documents and the accounts of foreign travellers record that the inhabitants of Istanbul periodically assembled at this prayer ground to perform collective supplications for the victory of the imperial army and for deliverance from epidemics or drought (BOA, TSMA. e, 780/58; BOA, C. AS, 627/26458; BOA, C. AS, 1138/50540; White, 1845, p. 65).

In summary, during the conquest of Constantinople, the crosses and icons within the Church of Hagia Sophia, which the Muslim Ottoman soldiers regarded as idols, were removed and conveyed to the slopes above the Arsenal Garden, where the conquest celebrations were taking place, and employed as targets for archery. Mehmed II subsequently granted to the archers the area in which the soldiers had shot arrows at these crosses. In 911/1505–06, Vizier İskender Pasha commissioned the construction of a lodge and mosque upon this land. The mosque was subsequently converted into a congregational mosque in 1184/1770–71, when Muhzırbaşı Hacı Ebubekir Ağa added a minaret to the structure. An open-air prayer ground was also probably constructed at the site shortly before the erection of the lodge.

2. The Organisational Structure and Administration of the Istanbul Archery Lodge

Although designated a *tekke*, the Istanbul Archery Lodge was organisationally structured as a sports club. The head of this sporting institution was the sheikh, whose principal deputies were the *vekilharç*, responsible for financial affairs; the *tekye-nişin*, responsible for administrative matters;

and the *mütevelli*, responsible for sporting activities. The sheikh of the Archery Lodge was variously designated *Şeyhü'l-Meydân*, *Şeyhü'r-Râmiyân*, *Reis-i Kemankeşân*, *Reis-i Tirendazân*, *Şeyhü'l-Kemankeşân*, *Atıcılar Şeyhi*, or *Atıcılar Reisi*. Three lists have been compiled of the individuals who served as sheikh of the Archers' Lodge. The first was prepared by İsmail Fazıl Ayanoğlu (Ayanoğlu, 1974, p. 26). Since Ayanoğlu based his list upon the limited body of archival documentation accessible at the time, it contains considerable lacunae. The second list was published by Ünsal Yücel; although more extensive than Ayanoğlu's, it is replete with chronological inaccuracies (Yücel, 1999, p. 88). The third was compiled by Şükrü Seçkin Anık on the basis of archival records and chronicles (Anık, 2023, p. 162).

The available accounts concerning the earliest sheikhs of the Archery Lodge vary considerably. The individuals identified as its first sheikh include Şeyh Ali, an attendant of Akşemseddin; Mahmud Dede, a follower of Şeyh Süleyman Efendi; and Hamza Dede, one of the dervishes associated with Kovacı Dede. It is probable, however, that these individuals were entrusted with supervising archery activities before the lodge itself had been constructed. Following the construction of the Archery Lodge and its incorporation into a waqf, the first officially appointed sheikh to organise instruction and competitions systematically was most probably Şeyh Hamdullah, one of the pre-eminent figures in the history of Ottoman calligraphy. Indeed, the range stone erected in his name, now displayed in the Museum of the Archers' Lodge, bears the titles *Reisü'l-Hattatîn* ("Chief of the Calligraphers") and *Şeyhü'r-Râmiyân* ("Sheikh of the Archers"). The list published by Anık chronologically identifies a total of thirty sheikhs of the Okmeydanı, beginning with Şeyh Hamdullah.²

At various junctures, the Archery Lodge appears to have functioned as a sustained nexus of association among individuals belonging to the same cultural and social milieu. The *History of Câbî*, for example, relates that Ahmed Bey, the celebrated confidential secretary of Selim III, rose to the office of confidential secretary by "frequenting the Okmeydanı and, through his bowmanship, entering the service of certain grantees" (Câbî Ömer Efendi, 2003, p. 136). A single record is admittedly insufficient to establish definitively that the Archery Lodge functioned as a centre of social networking and patronage. Nevertheless, an examination of the brief biographies of its sheikhs reveals that, in successive periods, the office was consistently entrusted to individuals drawn from comparable social circles.

The majority of the lodge's sheikhs during the sixteenth and seventeenth centuries appear to have been respected figures selected from among the archers themselves. These individuals were generally lower- and middle-ranking members of the Ottoman scribal bureaucracy who served as clerks or revenue collectors in imperial or dynastic waqfs. Archery constituted a form of personal recreation for such men. By demonstrating their prowess before the sultan, they could advance within the ranks of the state administration or receive marks of imperial favour. Ali Hoca, one of the lodge's sixteenth-century sheikhs, for example, served as the revenue collector of the Rüstem Pasha Waqf. Hacı Süleyman, one of its seventeenth-century sheikhs, performed archery before Murad III and was appointed *çavuşbaşı* during the reign of Ahmed I. He subsequently served as Murad IV's archery master. Another seventeenth-century sheikh was Mehmed Efendi, imam of the Old Palace. Kâtip Abdullah Efendi, one of the most renowned sheikhs of the Archers' Lodge, served as clerk of the Yeni Valide Mosque Waqf in Eminönü.

From the eighteenth century onwards, the lodge's sheikhs appear to have been selected predominantly from among officials with Enderun or Birun backgrounds. No definitive information has yet been identified regarding the official careers of those who occupied the sheikhdom during the two or three decades following Kâtip Abdullah Efendi. Kâtip Ahmed Efendi, who assumed the

² To avoid unnecessary repetition, we have elected not to reproduce this extensive list here. For the complete list, see Anık (2023, p. 162).

office in the second quarter of the eighteenth century, was likewise a clerk of the Yeni Valide Mosque Waqf in Eminönü. His successor, İsmail Çelebi, was the son of Şamlı Süleyman Usta, one of the heads of the community of bow makers attached to the *Ehl-i Hiref*. İsmail Çelebi is also the earliest individual whom we have been able to establish as having received a salary specifically for his service as sheikh of the Okmeydanı (TSMA. e, 765/40). It may therefore be inferred that the sheikhdom of the Okmeydanı became a salaried office from the middle of the eighteenth century onwards. Other eighteenth- and nineteenth-century sheikhs of the Okmeydanı known to have been of Enderun background included Nazîfî Mustafa Ağa, Bîzebân Tatar Ali Ağa, Şakir Ağa, Üsküdarlı Mustafa Ağa, Câbizâde Buldânî İbrahim Ağa, and İbrahim Naşid Ağa (Anık, 2023, pp. 162–176).

The sheikhs of the Archery Lodge thus appear to have been selected predominantly from among state officials and palace aghas belonging to comparable social circles. Although those named among the earliest sheikhs were more closely associated with the mystical milieu of the Ottoman Empire, the office was subsequently entrusted first to middle-ranking state officials and ultimately to palace functionaries. Given that the Archery Lodge had not yet been established as a physical institution during the tenure of the figures identified as its earliest sheikhs, it may be argued that it did not function as a convent affiliated with a Sufi order. It was, rather, a sporting lodge, and its sheikhs discharged their responsibilities in accordance with this institutional rationale³.

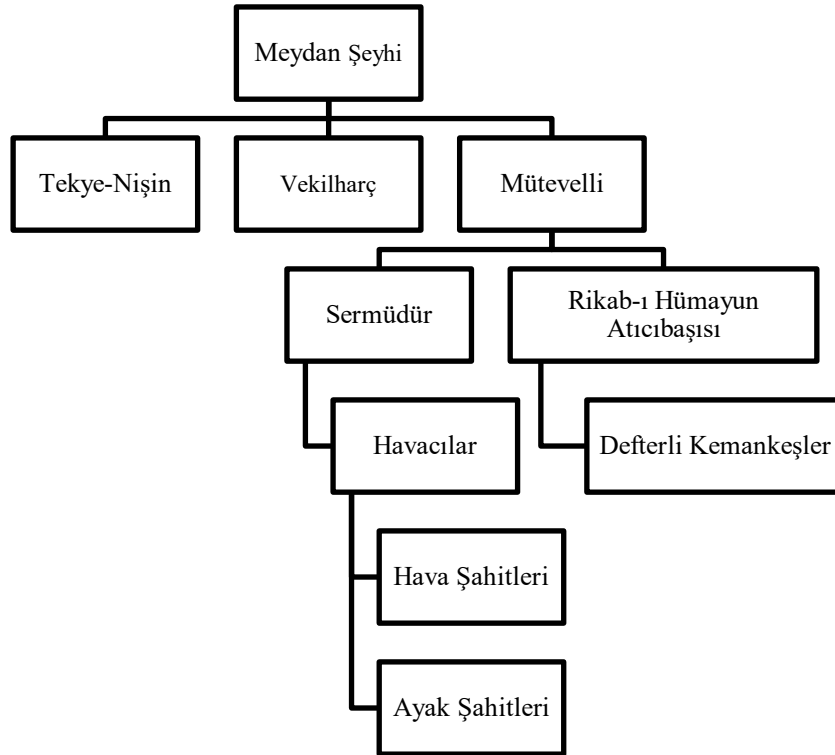
The official serving as *vekilharç*, or *vekil-i harç*, at the Archery Lodge was responsible for preparing the accounting records and receipts pertaining to the waqf with which the lodge was affiliated. The *tekye-nişin*, also rendered *tekkenişin*, was charged with preserving the lodge's official documents, including appointment certificates and imperial decrees, and with overseeing the maintenance and repair of its buildings. The *mütevelli*, meanwhile, presided over a council of elders known as the *İhtiyârân-ı Meydan*. This council performed a function comparable to that of the committee responsible for sporting affairs in a modern sports club. At the Archers' Lodge, it comprised no fewer than three members and was responsible for ensuring that archery instruction and competitions were conducted in accordance with the prescribed rules and conventions.

To fulfil these responsibilities, the council included officials known respectively as the *Sermüdü*r and the *Rikab-ı Hümayun Atıcıbaşı*sı. The *Rikab-ı Hümayun Atıcıbaşı*sı, or Chief Archer of the Imperial Stirrup, was responsible for selecting the bowmen who would perform archery in the sultan's presence. The *Sermüdü*r, or chief director, organised competitions and training. As will be discussed in detail below, the *defterli kemankeşler*—the registered bowmen who constituted the official athletes of the Archers' Lodge—were subordinate to the *Rikab-ı Hümayun Atıcıbaşı*sı. The *havacılar*, who served as judges during competitions and were known as the *Hava Şahitleri* and *Ayak Şahitleri*, operated under the authority of the *Sermüdü*r.

³ Tasavvuf ve tarikatları çok farklı şekillerde inceleyen makale örnekleri için bk. Akkaya (2019), Aktürk (2025), Çakır (2025), Dilmen (2025), Durmuş (2023), Erdoğan (2019), Gültaş (2020), Kaygusuz (2021), Önemli (2019), Şahin (2020), Atlansoy (2018), Çakmaklıoğlu (2019), Doğan Turay (2018), Erdoğan (2019), Hatalmış (2019), Kaygusuz (2021), Özbek (2019), Özkan (2021), Şahin (2021), Vural ve Çatak (2021), Arslan (2025), Çakır (2025), Dilmen (2025), Durmuş (2023), Gemi ve Saylan (2024), Gökdemir (2023), Menekşe (2024), Oruçhan (2024), Sağlam Demirkan ve Abbasoğulları (2024), Yaşar (2023), Arslan (2025), Ayvaz (2025), Deger (2025), Görgülü (2025), Görgün (2025), Kaya (2025), Polat ve Döner (2025), Salihoğlu (2025), Sever (2025), Şuoruç (2025), Alptekin (2025), Celep (2025), Yıldız ve Hafidza (2025), Göçer (2020), Yazıcı (2025), Aktan (2020), Ceylan (2021), Çakın (2019), Gedikli (2021a), Gedikli (2021b), Gerek (2021), Kalyon (2020), Kalyon (2020), Kardaş (2019), Katipoğlu (2021), Kıyçak (2019), Özdal (2019), Paksoy (2020), Soydan ve Saz (2019), Tolan (2021), Ercan ve Shahzad (2023), Erguvan (2023), Karakuş (2023), Mairambek Kyzy (2022), Otyakmaz Aydın (2021), Tanyıldızı ve Azar (2023), Tegün (2022), Turhan Tuna (2022), Türk ve Çiçek (2023), Yeşil ve Çelik (2022), Akyol (2024), Aydın (2023), Bozkurt ve Bozkurt (2024), Demir (2024), Ekici (2023), Karasu (2023), Kızıltoprak (2024), Koç (2024), Korkmaz (2024), Öztürk (2023), Aydın (2024a), Aydın (2024b), Bayram (2024), Bölükbaşı (2025), Derdiyok (2025), Erdoğan (2024), Karaduman ve Erzen (2024), Küçükbasmacı (2024), Akarsu (2025), Deger ve Derin (2025), Giray (2025), Karadavut (2025), Kaval (2025), Kıyçak (2025), Korkmaz (2025), Polat (2025), Şenarslan ve Ertürk (2025), Tanrıverdi (2025), Toprak (2025), Üst Erdem (2025), Yaman (2025).

The *Hava Şahitleri*, or “flight witnesses”, were judges responsible for determining where an arrow had landed. Stationed beside range stones previously erected on the shooting ground, they would remove their turbans and cast them into the air whenever an arrow surpassed the range stone beside which they were waiting. This practice was known as *destar bozmak* (“unbinding the turban”) or *tülbend atmak* (“casting the turban”). The *Ayak Şahitleri*, or “foot witnesses”, remained at the point from which the arrow was discharged and verified whether the archer had executed the shot in conformity with the prescribed rules and conventions (Anık, 2023, p. 163).

Figure 1. The Organisational Structure of the Archers' Lodge



The Council of Elders was additionally entrusted with safeguarding the established customs, rules, and ceremonial conventions of the lodge. Any bowman who contravened these rules was reported by the council to the *Meydan Nâzırı*, or Superintendent of the Okmeydanı. The superintendent would then have the offender expelled from the Okmeydanı by the wardens under his command. The office of *Meydan Nâzırı* was held ex officio by the Agha of the Janissaries, who discharged this responsibility through the *Talimhanecibaşı*, or Chief of the Training Ground. Assisted by the wardens under his command, the *Talimhanecibaşı* was responsible for the protection and security of the Okmeydanı. Following the abolition of the Janissary Corps, responsibility for maintaining order at the Okmeydanı was transferred to the Superintendent of the Imperial Arsenal (*Tersâne-i Âmire Nâzırı*) (Anık, 2023, p. 163).

As the foregoing demonstrates, the Archery Lodge was, in essence, organised along lines comparable to those of a modern sports club. Beneath its administrative hierarchy, the athletes engaged in archery were themselves arranged within a distinct hierarchy. At its lowest echelon were novice bowmen who had only recently commenced their training and were known as *kepaze* or *kepade*. The most elementary instruction provided at the Archery Lodge was *kepaze* training, during which trainees practised only their stance, grip, and draw for an extended period using very small, lightweight bows known as *kepaze* bows. Three *kepaze* bows of different sizes and weights were employed during this training (Anık, 2023, p. 164), with a forty-day training programme prescribed

for each bow (Mustafa, 2022, p. 70). By repeatedly practising the gripping and drawing movements for a total of 120 days, the novices developed the muscle groups required for drawing the bow. Those who completed this training were entitled to advance to the next level.

Athletes at the succeeding level were designated *Müstahak-ı Menzil*, denoting archers eligible to receive range-shooting instruction. They were so named because completion of this stage qualified them to participate in distance-shooting competitions. Athletes who had completed their elementary instruction and attained the status of *Müstahak-ı Menzil* undertook two separate training programmes: *torba gezi*, or bag-shooting practice, and *hava gezi*, or open-air shooting practice.

Torba gezi exercises were to be performed indoors. Whereas *kepaze* training was intended to refine the archer's stance, grip, and draw, bag-shooting practice was designed to perfect the release. For this purpose, the archer was required to discharge no fewer than six thousand arrows into a sack filled with cotton seeds and fragments of arrows, suspended forty-seven centimetres above the ground (Mustafa Kani Bey, 2010, p. 144). Çukadar Ahmed described *torba gezi* practice with the words, "The noblest form of practice is to strike the bag" (Çukadar Ahmed, TSMK, H. 626, fol. 26b). Indeed, an archer seeking to shoot to a distance of 1,000 *gez* was expected to complete at least ten thousand bag shots. A distance of 1,100 *gez* required no fewer than twenty thousand such shots, while a distance of 1,200 *gez* required at least forty thousand (Çukadar Ahmed, TSMK, H. 626, fol. 31b). Bag-shooting practice was therefore a form of training that an athlete was expected to continue throughout his sporting career.

The other component of *Müstahak-ı Menzil* instruction was *hava gezi* training, which constituted the most advanced level of archery instruction. Conducted outdoors, it was intended to develop the skills required for shooting under open-air conditions and, more specifically, in distance competitions. Archers were required to discharge at least 300 arrows per day during this training (Yücel, 1999, p. 177). Three bows of differing draw weights were employed. Practice commenced with the most powerful bow, from which approximately one hundred arrows were discharged. The archer then repeated the same number of shots using a somewhat lighter bow before completing the training session with the lightest bow (Mustafa Kani Bey, 2010, p. 64).

Athletes who successfully completed the elementary, intermediate, and advanced levels of archery training were subsequently designated *Tâlib-i Menzil*. This title denoted those who had completed their instruction and sought admission to a distance-shooting competition. Athletes who entered such a competition and achieved the requisite standard were designated *Tâlib-i Kabza*. These were bowmen who had succeeded in shooting an arrow to a distance of at least 900 *gez* in conformity with the prescribed rules and conventions, thereby qualifying to participate in the ceremony of receiving the bow grip (*kabza alma*) discussed in detail below.

Athletes who participated in the *kabza alma* ceremony also had their names entered in a register known as the *Kemankeş Sicil Defteri*, or Register of Bowmen. Such athletes were consequently designated *Defterli Kemankeşler*, or Registered Bowmen. Registered bowmen acquired the right to sit alongside the lodge's administrators, express their opinions on matters concerning the institution, and partake of the meals prepared there.

The first rank among the Registered Bowmen consisted of the *Dokuz Yüzcü Kemankeşler*, or Nine-Hundred Bowmen. As their designation suggests, these were athletes who had shot an arrow to a distance of 900 *gez* and had their names entered in the register. Above them stood the bowmen known as *Sâhib-i Menzil*, who had established a recognised shooting distance and earned the right to erect a commemorative range stone. They were followed by the *Binciler*, or Thousand Bowmen, who, as their name indicates, had succeeded in shooting an arrow to a distance of 1,000 *gez* or more⁴. The next rank comprised the *Bin Yüzcüler*, or Eleven-Hundred Bowmen, who had achieved a

⁴ 1 *gez* = 0,61-0,66 cm.

distance of 1,100 *gez* (Anık, 2023, p. 165). The most esteemed athletes of the Archers' Lodge, however, were the *Bin İki Yüzcü Kemankeşler*, or Twelve-Hundred Bowmen. Over the lodge's 424-year history, only eleven athletes succeeded in shooting an arrow to a distance of 1,200 *gez* (Anık, 2023, p. 271).

Figure 2. The Hierarchy of Archers at the Archery Lodge



2.1. Competitions Held at the Archers' Lodge

As noted above, the Istanbul Archery Lodge functioned as a sports club. Like every sporting institution, its principal responsibilities were to train athletes and organise competitions. Throughout Ottoman history, three principal categories of competition were held at the Archers' Lodge: *puta*, or target shooting; *darp/zarp*, or penetration shooting; and *menzil*, or distance shooting.

Put shooting was a form of target archery in which arrows were discharged at a stationary target from a prescribed distance, with victory awarded to the archer who registered the greatest number of hits. The expression *puta atışı* derived from the arrows shot at the "idols"—that is, the crosses and icons removed from Hagia Sophia following the conquest of Constantinople and brought to the area that would subsequently become the Okmeydanı (Evliya Çelebi, 2013, fol. 30b).

Wooden boards or baskets were employed as targets in *puta* competitions. Affixed to the target was a semicircular or circular piece of leather or paper known as the *garaz*, at the precise centre of which a mark called the *hâtem* was placed. Before shooting commenced, it was necessary to specify which part of the *garaz* was to be struck. An arrow that struck the target or the *garaz* was recorded as a *kur*. If the arrow pierced both the *garaz* and the target and passed completely through them, the shot was termed *havârik*. If the arrow missed the *garaz* but remained embedded in the target, it was classified as *havâsık*. An arrow that failed to penetrate the target but landed nearby was designated *havâsır*, while an arrow that ricocheted from the ground before becoming embedded in the target was classified as *harâbî* (Anık, 2022, p. 64).

For a shot to be deemed valid, at least the pointed arrowhead, known as the *temren*, had to strike the target. If the wind altered the arrow's trajectory after its release and caused it to miss, the shot was counted as unsuccessful, since the archer was expected to take the wind into account. If, however, a gust dislodged the paper affixed to the target while the

arrow was in flight and the arrow struck the place where the paper had previously been positioned, the shot was accepted as valid. Conversely, if rain began to fall while an arrow was being discharged and caused it to miss the target, the shot was repeated once the rain had ceased.

During the seventeenth century, Ottoman archers practised *puta* shooting from a distance of 300 *gez* at a locality known as Çınaraltı, situated in what is now the Kalaycibahçe neighbourhood of the Okmeydanı (Kemankeş Mustafa, 2021, p. 96). On *Rûz-ı Hızır* (6 May), which marked the opening of the archery season, and *Rûz-ı Kasım* (8 November), which marked its conclusion, *puta* competitions were held from a distance of 250 *gez* beside the minbar behind the lodge. Each competitor discharged seven arrows, and the archer who registered the greatest number of hits was awarded a bolt of cloth (OV. HBK. 45/736-1).

Bahtiyarzâde Hacı Hasan Çelebi characterised *puta* shooting as the foundation of archery (Bahtiyarzâde Hacı Hasan Çelebi, 2017, p. 21). The Ottomans accordingly attached considerable importance to this discipline and developed several distinct competitive categories within it. In addition to conventional *puta* shooting, there existed a particularly demanding discipline known as *Remy-i Sedad*. This was the most prestigious and technically challenging branch of target archery, requiring the athlete to strike the *puta* by shooting beneath a suspended cord. For this competition, a cord was stretched 2.5 architectural cubits in front of the target and at a height of 2.5 architectural cubits⁵ above the ground. The archer was then required to strike the *puta* from a distance of 250 *gez*, with the arrow passing beneath the cord (Yücel, 1999, p. 48). At the Okmeydanı, this competition was held at the locality now known as Karılar Çeşmesi (Mustafa Kani Bey, 2010, p. 57).

Another category of competition organised at the Archery Lodge was *darp*, or *zarp*, shooting. Its objective was to pierce an iron plate, a wooden block, or a metal object such as a bell or gong by means of an arrow. The draw length had to be calibrated with considerable precision. When the arrow was drawn as far as the earlobe, its arrowhead had to be perfectly aligned with the bow grip (Kemankeş Mustafa, 2021, p. 100).

The most popular of the competitions held at the Okmeydanı was the *menzil* contest, a discipline based upon attaining the greatest possible shooting distance. Before an athlete could participate, he was required to complete his training and obtain the authorisation of the sheikh of the Okmeydanı. Once permission had been granted, the archer was required, in the presence of the *havacılar*, or judges, to attain a distance of 900 *gez* with a *pişrev* arrow, 850 *gez* with a *yeksüvar* arrow, or 830 *gez* with a *hâkî* arrow.

Following the shot, the flight witnesses determined where the arrow had landed. The highest-ranking official present on the range then summoned the archer who had discharged the arrow, together with his competitors and masters, to witness its location. This presiding authority—who might be the *Şeyhü'l-Meydan*, a member of the *İhtiyârân-ı Meydan*, or the *tekke-nişin*—removed the arrow from the ground in the presence of all assembled witnesses and returned it to its owner. The place where the arrow had landed was then marked with pebbles. This procedure was known as *âlem dikmek* (“erecting a marker”) or *nişan eylemek* (“marking the spot”). The ceremony of receiving the bow grip then commenced.

⁵ 1 mimari zira = 77 cm.

Athletes who attained the requisite distance in a *menzil* competition in conformity with the prescribed rules were deemed to have completed their training and participated in a *kabza alma*, or bow-grip ceremony, comparable in certain respects to a modern graduation ceremony. Although it has theoretically been argued that the rituals performed during these ceremonies were influenced by the *şed kuşanma* investiture ceremonies of Ahi culture (Güven, 2003, pp. 69–106), in practice they bore a closer resemblance to judicial hearings. The *Tâlib-i Kabza*, who claimed to have earned the right to graduate and receive the bow grip by shooting an arrow to a distance of 900 *gez*, was required to substantiate his claim before witnesses. If he succeeded in doing so, he acquired the right to partake of the food prepared at the lodge and to perform archery in the presence of the sultan (Anık, 2023, p. 201).

The *Tâlib-i Kabza* was summoned to the sheikh's chamber and asked: "You seek to receive the bow grip, is that correct?" He responded by nodding. The sheikh then asked: "Did you discharge the arrow from its prescribed place?" The candidate once again answered with a nod. He was subsequently asked whether he had witnesses, whereupon the foot witnesses and flight witnesses were summoned to the chamber. The sheikh addressed the foot witnesses: "Did this candidate plant his foot correctly at the prescribed shooting position? Did you see the flight witnesses cast off their turbans?" Upon receiving an affirmative response, the sheikh proceeded to question the flight witnesses.

The flight witnesses were required to be either Registered Bowmen or officials of the lodge, since the adjudication or testimony of an unqualified person was regarded as wholly unreliable. The sheikh therefore asked them: "Did you establish that an arrow had landed beyond the prescribed mark?" The flight witnesses replied: "We did." The sheikh then asked: "Do you testify that the candidate's arrow landed beyond the prescribed mark?" They answered: "We so testify." Once it had been established in the presence of four witnesses that the candidate had fulfilled the requisite conditions, the sheikh declared: "Let his master confer the bow grip upon him." The candidate then kissed the sheikh's hand and proceeded to join his master, who was waiting outside (Mustafa Kani Bey, 2010, p. 289).

The master leaned towards the athlete's ear and disclosed to him the "secret of bowmanship". Various traditions exist concerning the nature of this secret. The most widespread holds that it consisted of the seventeenth verse of the Qur'ānic Sūrat al-Anfāl. During the bow-grip ceremony, however, this verse was not recited privately into the candidate's ear. Rather, it was proclaimed audibly in the presence of the assembled participants when the arrow was removed from the ground during the competition (Kunter, 1942, pp. 252–275). Ottoman-period *kavsnāmes* provide little substantive information concerning the secret of bowmanship. Two documents preserved in the Ottoman Archives nevertheless offer some indication of the counsel imparted to the archer during the bow-grip ceremony (BOA, TSMA. e, 698/53; BOA, TSMA. e, 153/9). These documents indicate that the candidate was instructed in the religious significance of archery and in the chain of transmission through which the bow had descended from heaven and been conveyed to the present day. He was also admonished to observe the requisite safety precautions.

As the foregoing account demonstrates, the first part of the bow-grip ceremony constituted, in effect, a symbolic judicial proceeding. The sheikh required the athlete seeking to receive the grip to prove before witnesses that he had fulfilled all the obligations

incumbent upon him. The second part, by contrast, took the form of a ceremonial enactment. Certain customs associated with the Ahi tradition—such as investing the athlete with a bracer or whispering the professional secret into his ear—appear to have permeated the practice of Ottoman archery. Following the bow-grip ceremony, the *Tâlib-i Kabza* had his name entered in the Archery Register and thereby joined the ranks of the Registered Bowmen.

3. The Closure of the Istanbul Archers' Lodge

As noted above, the Istanbul Archery Lodge was commissioned by Vizier İskender Pasha in 911/1505–06, during the reign of Bayezid II. From that date onwards, the lodge was financed principally by imperial waqfs, waqfs established by valide sultans, and those founded by various statesmen. The allocations transferred from these foundations to the Waqf of the Archery Lodge covered the expenses of its kitchen, maintenance and renovation, staff salaries, and the competitions organised there. It may therefore be argued that the continuity of the lodge's activities was contingent upon the extent to which its expenses could be met; whenever sufficient funding was unavailable, its activities were liable to interruption.

The earliest document identified in this context dates from 1682. It contains a request that a daily allocation of twenty *kuruş* be assigned to the Archery Lodge from the Waqf of Atik Valide Sultan in Üsküdar and the Waqf of Yeni Valide Sultan in Bahçekapı (OV, HBK, 116/2406; OV, HBK, 116/2407). A renewed appointment certificate dated 26 Ramazan 1104/31 May 1693 indicates that the certificate assigning a daily allocation of twenty *akçe* to the Archery Lodge from the Atik Valide Sultan Waqf was renewed on the occasion of an imperial accession (OV, HBK, 116/2432). No record has yet been identified concerning the manner in which the lodge was financed before this date. Kâtip Abdullah Efendi merely states that, during the reign of Murad IV, Silahdar Mustafa Pasha commissioned the construction of the lodge's surrounding walls and purchased various copper utensils for the institution, which he then endowed for its use. This account likewise dates only from the second quarter of the seventeenth century (Kâtip Abdullah Efendi, 2020, p. 203).

Nineteenth-century accounting records indicate that the Archery Lodge possessed several sources of rental income of its own. It collected rents from the Jewish cemetery in Hasköy, certain coffeehouses in Kasımpaşa, several houses in Kasımpaşa and Tatavla—the latter now known as Kurtuluş and administratively incorporated into Şişli—and various wells situated within the Okmeydanı (Anık, 2023, p. 243). These revenues alone were nevertheless insufficient to meet the lodge's expenditure. Allocations from various waqfs accounted for 27 per cent of its total income, while monetary donations from imperial waqfs constituted a further 6 per cent. Institutions such as the Imperial Kitchen and the Imperial Arsenal also supplied the Archery Lodge in kind with bread, wheat, rice, clarified butter, flour, meat, and other foodstuffs. These provisions represented 35 per cent of its aggregate income, while its own rental revenues accounted for the remaining 32 per cent (Anık, 2023, p. 261). These figures, however, derive from nineteenth-century records; the precise sources of the lodge's income during the sixteenth and seventeenth centuries remain unknown.

According to the surviving documentation, the reign of Mahmud II was the period during which the Archery Lodge received its most substantial assistance in both cash and kind. The sultan's personal interest in archery and his frequent visits to the Okmeydanı contributed significantly to the lodge's revival during the nineteenth century. In March 1818, for example, the surplus remaining from the sum of 5,997.5 *kuruş* allocated to the expenses of the palace kitchens was transferred to the lodge to cover the expenditure of its own kitchen (BOA, TSMA.d, 2468). In 1820, the Imperial Kitchen supplied the lodge with one hundred *kile* of rice and 240 *okka* of clarified butter for the distance-shooting competitions and training exercises to be held at the Okmeydanı (BOA, C. BLD, 9/447, fols. 1–2).

Although the Okmeydanı and the Archery Lodge lost much of their former vitality following the death of Mahmud II, they did not become entirely moribund. On 23 Cemâziye'l-Âhir 1266/6 May 1850, the Imperial Arsenal provided the 47,960 *kuruş* required for the renovation of the Okmeydanı Imperial Pavilion, the Archers' Lodge, and its congregational mosque (BOA, İ. DH, 214/1249; BOA, A. MKT. MVL, 30/9). The lodge underwent its next renovation approximately thirty-one years later, in 1299/1881–82. Following the earthquake of 1894, the Imperial Arsenal allocated a further 2,000 liras for the repair of the sections of the lodge and mosque that had sustained damage. The restoration remained unfinished, however, when the Armenian craftsmen employed on the project were dismissed following the outbreak of the Armenian uprisings in Anatolia. Work resumed in 1897 but was once again suspended because of the Greco-Ottoman War. Mutî Bey, the final sheikh of the Archers' Lodge, ultimately completed the renovation by defraying the remaining expenses from his own resources (OV, HBK, Ev-45/736-3).

During this period, the Ottoman administration appears to have paid only half the salaries due to Mutî Bey and the other officials of the lodge. In a petition submitted to the Ministry of Waqfs in 1908, Mutî Efendi stated that a portion of his salary and those of the other lodge officials had been transferred to the Imperial Arsenal to finance the lodge's restoration, thereby inflicting considerable financial hardship upon them (BOA, ŞD, 3052/20). In 1909, the administration of the Archery Lodge applied to the Kasımpaşa Sharia Court and demanded the payment of their salaries in full (VGM, BOA, EV.MKT, 3315/270). On 11 Cemâziye'l-Âhir 1327/30 June 1909, the Office of the Islamic Sheikhdom consequently transmitted to the Ministry of Imperial Waqfs a fatwa bearing the signature of the Sheikh al-Islam, declaring that the withheld allocation rightfully belonged to Sheikh Mutî Efendi and the other lodge employees (VGM, BOA, EV.MKT, 3315/272). Relying upon this fatwa, the lodge officials subsequently submitted a second petition to the Ministry of Imperial Waqfs requesting payment of their outstanding salaries (VGM, BOA, EV.MKT, 3315/274).

The death of Mutî Bey in 1328/1910, however, brought this process to an inconclusive end. No record has been identified of another sheikh being appointed to the lodge after this date. In the absence of a new appointment, no official remained to pursue the outstanding salary claims. On 17 November 1912, the Ministry of Imperial Waqfs prepared a document requesting an investigation into whether the Archery Lodge formed part of the waqfs of Mahmud II and whether any stipulations existed in the relevant waqf deed concerning the possession and operation of the institution (VGM, BOA, EV.MKT.CHT, 891/142). The investigation was concluded the following day. It established that an allowance of five hundred *kuruş* per month had been assigned from the waqfs of Mahmud II to Kanibeyzâde Ahmed Efendi, sheikh of the Archers' Lodge, but that no record existed stipulating that this allowance should pass to his son Mutî Bey, who had succeeded him as sheikh (VGM, BOA, EV.MKT.CHT, 891/152).

From this date onwards, the appropriate future use of the Okmeydanı became a matter of debate between the Ottoman state and various Ottoman intellectuals. Numerous refugees who had been compelled to abandon their homes as a consequence of the Balkan Wars were settled on the Okmeydanı. During the same period, the Ministry of Imperial Waqfs was contemplating the establishment of an extensive forest across the site (VGM, Defter No. 4641/74, p. 139). The ministry also appears to have collected and examined earlier imperial decrees and appointment certificates relating to the Okmeydanı and the Archery Lodge (BOA, BEO, 4299/322365).

Following protracted inquiries and investigations, a decision of the Council of Waqfs dated 29 Zilkade 1335/17 September 1917 formally closed the Archery Lodge on the grounds that archery was no longer practised there. The institution was designated for conversion into a firing range, while the range stones situated throughout the Okmeydanı were placed under protection and ordered to be preserved *in situ* (VGM, Defter 950/82).

Conclusion and Recommendations

By examining the Istanbul Archery Lodge within the context of Ottoman institutional history, this study rectifies a number of inaccuracies and lacunae in the existing scholarship concerning the institution's foundation, administration, and eventual closure. First, the assertion that Mehmed II received news of the conquest of Constantinople at this location and subsequently designated the site upon which he had pitched his imperial tent as the Okmeydanı is not borne out by the available evidence. Rather, the Okmeydanı was designated by Mehmed II for the use of archers during the celebrations held in the Arsenal Garden immediately after the conquest of Constantinople. A lodge and mosque were subsequently commissioned on this land by Vizier İskender Pasha in 911/1505–06, during the reign of Bayezid II.

Second, the fact that the Archery Lodge possessed an operational structure resembling that of a sports club, notwithstanding its designation as a *tekke*, offers a new perspective on the organisational forms assumed by sport in the Ottoman Empire. Rather than functioning primarily as a Sufi convent, the Istanbul Archery Lodge operated as a sports club embedded within the Ottoman waqf system. Its administrative structure constituted an institutional hierarchy headed by a sheikh and his deputies. The lodge's training system was organised within a clearly defined structure extending from apprenticeship to mastery, while its athletes were classified according to the instruction they had received, their technical proficiency, and their achievements in competition.

Third, the institution's financial structure rested upon waqf revenues, state contributions, individual benefactions from members of the imperial dynasty and Ottoman statesmen, and income generated through its activities. Whenever these sources of support diminished or the lodge's activities were interrupted, its institutional operation was correspondingly impaired. This demonstrates that the sustainability of traditional sporting institutions depended upon regular financial resources, robust societal support, and state patronage. From this perspective, the history of the Archery Lodge illuminates not only the development of Ottoman archery but also the functional role of the Ottoman waqf system in sustaining sporting institutions.

Certain issues could not be addressed in the present study because of deficiencies in the surviving documentation. Most importantly, the income and expenditure of the Istanbul Archery Lodge can be traced through archival records only from the end of the seventeenth century onwards. The means by which the institution sustained itself during the approximately 180 years between its establishment in the early sixteenth century and the end of the seventeenth century therefore remain uncertain. Moreover, much of what is presently known about the lodge's operation during the sixteenth and seventeenth centuries derives from manuscripts composed by archers themselves. These works must consequently be subjected to critical scrutiny and systematically compared with archival documentation. As further sixteenth- and seventeenth-century archival records concerning Ottoman archery come to light, the pre-eighteenth-century history of the lodge will become more clearly intelligible.

The contribution of this study to the history of sport is not confined to documenting the institutional dimension of Ottoman archery; it also offers new perspectives on the waqf system, urban culture, and models of institutional organisation. Future scholarship should adopt a comparative approach to Ottoman sporting institutions, examine organisational models across different sporting disciplines, and investigate their influence upon modern sporting culture. In particular, archival research of this kind into institutions claimed to have existed in the Ottoman Empire—such as the Wrestlers' Lodge and the Javelin-Players' Lodge—would constitute a significant advance in understanding the history of institutionalised sporting activity within the Ottoman polity.



www.turkishstudies.net/economy

Turkish Studies - Economics, Finance, Politics

eISSN: 2667-5625



ANKARA SCIENCE
UNIVERSITY

İstanbul Okçular Tekkesi'nin Kuruluşu, Teşkilat Yapısı ve Kapatılması

Giriş

Spor, yalnızca bedensel bir faaliyet değil; aynı zamanda toplumsal dayanışmayı, geleneksel değerleri ve kültürel kimliği pekiştiren bir unsur olarak toplum yaşantısında yer almaktadır. Bununla beraber sporun, hem savaşa hazırlık maksadı taşıyor olması münasebetiyle askeri, hem bireyin toplum içinde kendini kanıtlama arzusuna da hizmet ediyor olması bakımından sosyolojik, hem de eğlence unsuru olarak farklı coğrafyalarda uygulanıyor olması bakımından kültürel birtakım işlevleri bulunmaktadır. Örneğin M.Ö 4. yüzyıla tarihlenen bir Yunan pelike vazosu üzerindeki ayaklarıyla ok atan akrobat kadın figürü (Bkz. Ek 1) Antik Yunan'da okçuluğun eğlence aracı olarak kullanıldığının göstergesidir. Benzer bir şekilde Dede Korkut Hikâyeleri'nden Kam Püre Oğlu Bamsı Beyrek Destanı'nda anlatılan düğün sahnesi (Gökyay, 2006, s. 79), Türklerde ok atıcılığının bir eğlence unsuru olduğunun göstergesidir. Yine, Selçuklularda, Zengilerde (Metin, 2014, s. 131-153) ve Memlüklerde (Çetin, 2011, s. 67-86) sportif okçuluğa yönelik faaliyetlerin yürütüldüğü bilinmektedir.

Osmanlı Devleti'nde de okçuluk, askeri misyonunun yanı sıra sportif bir faaliyet olarak sosyal hayatın içinde yer almıştır. Öyle ki ateşli silahların yoğun olarak kullanıldığı XVI. yüzyılın ikinci yarısında dahi okçuluk askeri faaliyetlerin içerisindeydi. Örneğin 1570-71 Kıbrıs Seferi için 4600 okçu gemilerle Silifke İskeleyi'nden Kıbrıs'ta geçirilmiştir (BOA, A.DVNS.MHM. d, 14/1/44). Yine Kıbrıs'ın fethinden sonra donanmada görev yapmak üzere Sofya (BOA, A.DVNS.MHM. d, 12/1076), Tekeli (BOA, A.DVNS.MHM. d, 16/215) Bolu ve Kastamonu (BOA, A.DVNS.MHM. d, 12/217) sancaklarından tüfekli piyadelerle beraber okçu piyadeler de çağırılmıştır. Ancak ateşli silah teknolojisinde ve buna paralel olarak kale teknolojisindeki gelişmeler XVII. yüzyıldan itibaren ateşli silahların, geleneksel ok veya yay gibi silahlar karşısında daha fazla tercih edilmesine sebep olmuş, bunun karşısında okçuluk da kurumsal bir spor hüviyeti ile hayatına devam etmiştir. Bu çalışmada da okçuluğun bu kurumsal cephesi incelenecektir.

Osmanlı Devleti'nde icra edilen sportif okçuluk üzerine bir hayli yayın yapılmıştır. Bu yayınların ekseriyeti okçuluğa yönelik teknik bilgilere haiz temel metinler olan Kavşname neşirleridir. Bu kavşnameler ok veya yay yapım teknikleri, okçuluk eğitimi, atış teknikleri ve sporcuların kısa hal tercümeleri ile okçuluğun dini yönlerini öne çıkartan metinlerdir. Bu kavşnamelerden iki tanesi İstanbul Okçular Tekkesi'nin kurumsal yapısı hakkında bilgi veriyor olması bakımından çalışmamız için önem arz etmektedir. Bu eserlerden ilki XVII. yüzyıl sonunda Okçular Tekkesi şeyhlerinden Kâtip Abdullah Efendi tarafından kaleme alınan ve tekkenin usul ve erkânını anlatan Kanunname-i Rumat adlı eserdir (Kunter, 1942a). Bir diğer eser de yine Kâtip Abdullah Efendi tarafından ilk defa tutulmaya başlanan Okçuluk Sicil Defteri'dir. Söz konusu eser, 1682 ile 1904 arasında Okçular Tekkesi'nde faaliyet gösteren yarışmacıların ve tekke şeyhlerinin isimlerini içermektedir. 222 yıl boyunca düzenli olarak tutulan bu sicilde Enderun ve Birun

mensuplarının yanı sıra ulema ve reaya mensuplarının da isimlerinin yazılı olduğu 3375 okçunun adı geçmektedir.

Günümüzde doğrudan Osmanlı okçuluğunun kurumsal yapısına yönelik yapılan bir çalışmaya tesadüf edilmemiştir. Osmanlı okçuluğuna yönelik yapılan akademik çalışmalar genellikle yukarıda zikredilen kavşnameler üzerinden okçuluğun kültürel, sportif ve askerî saiklerini ön plana çıkartmaktadır. Bu çalışmada ise okçuluğun bir spor kulübü gibi örgütlendiği Okçular Tekkesi'nin tarihi ve işleyişi açıklanmaya çalışılacaktır.

Osmanlı Devleti'nde okçuluk, yay yapan, ok yapan ve ok atan olmak üzere üç sınıftan oluşmaktadır. Yay yapanları tanımlamak için, farklı coğrafyalarda türevlerine rastlanmakla beraber, "yaycı" ya da "kemanger" kelimeleri, ok yapanlar için "okçu" ya da "tirger" kelimeleri ve ok atanlar için ise "atıcı, tîrendâz ve kemankeş" kelimeleri kullanılmıştır. Bu çalışmanın konusu olan kurumsal yapı ise Okçular Tekkesi, Atıcılar Tekkesi, Kemankeş Tekkesi, Dergâh-ı Tîrendezân yahut Kemankeş Dergâhı olarak isimlendirilmiştir. Ancak günümüzde ok atan bir sporcu "okçu" olarak isimlendirilmektedir. Bu nedenle çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde bu karmaşayı önlemek adına günümüz terminolojisine uygun olarak Osmanlı Devleti'nde ok atan sporcuları belirtmek için "okçu" bu sporcuların faaliyet gösterdikleri kurumu belirtmek için ise "Okçular Tekkesi" ifadelerine yer verilecektir.

Osmanlı Devleti'nde savaşların temel bir enstrümanı olmasının yanı sıra bir eğlence aracı olarak faaliyet göstermesi için çoğu şehirde Okmeydanı adı verilen geniş mesire alanları tahsis edilmiştir. Bu alanlarda düzenlenen okçuluk yarışmalarına gerek hanedan mensupları, gerekse de Osmanlı toplumsal tabakasının hemen her kesiminden gelen katılımcılar iştirak etmişler ve sonrasında da büyük ziyafetler verilmiştir. Ayrıca Okmeydanı'nda bulunan açık hava namazgâhında muhtelif zamanlarda yapılan yağmur duası, ya da zafer duası gibi etkinlikler bu mekânın İstanbul halkı için bir dua alanı olduğuna işaret etmektedir. Hatta idarecilerin bizzat Okmeydanı'na gelerek burada ok atışı yaptıkları sırada halkın sorunlarını iletebilmeleri Okmeydanları'nın bir kamusal alan olarak da işlev gördüğünün de göstergesidir (TSMA.d. 2064/34; TSMA.d. 2069/32; TSMA.d. 2070/30).

Osmanlı Devleti'nde Akhisar, Amasya, Ankara, Avlonya, Ayazmend, Bağdat, Balıkesir, Belgrad, Bergama, Budapeşte, Bursa, Cidde, Diyarbakır, Edirne, Gelibolu, Girit, Halep, İpsala, İskenderiye, İstanbul, Kahire, Konya, Kütahya, Manisa, Maraş, Mekke, Sofya, Şam, Tire, Tokat, Ustrumca, Üsküp, Vardar Yenicesi gibi şehirlerde Okmeydanı olarak tahsis edilen alanlar olduğu bilinmektedir (Kâtip Abdullah Efendi, 2020, s. 51). Buna ek olarak Hersek (BOA, A.DVNSMHM. d, 70/78) ile, Limni (BOA, A.DVNSMHM. d, 111/1186) ve Sakız (BOA, ŞD, 941/74) adalarında da yine Okmeydanı bulunduğu arşiv belgelerine yansımıştır. Osmanlı Devleti'nin hemen her şehrinde bu şekilde Okmeydanı tahsis edilmiş olmasına karşın, bir spor kulübü olarak işlev gören Okçu Tekkeleri sadece Bursa, İstanbul ve Kandiye'de kurulmuştur.

Bu okçu/atıcı tekkelerinin ilki Orhan Gazi zamanında Bursa'da tesis edilmiş, daha sonra Yıldırım Bayezid zamanında bu tesisin giderlerinin karşılanabilmesi adına bir vakıf kurulmuştur (Kepecioğlu, 1936, s. 13-16). İstanbul'un fethinden hemen sonra ise günümüzde Okmeydanı olarak adlandırılan semt, ok atışları için tahsis edilmiştir. II. Bayezid zamanında ise bu alan genişletilmiş ve okçular/atıcılar için bir tekke inşa edilmiştir. Girit'te ise, buranın İslam serhaddi olan bir memlekette harp sanatlarının iyi bilinmesi gerektiği düşüncesiyle Kandiye yakınlarındaki Topaltı adı verilen mevkide bir zaviye inşa edilerek burada askerlere atıcılık eğitimi verildiği bilinmektedir (BOA, AE. SMHD. I, 176/13682). Bu çalışmanın konusu ise İstanbul'da kurulan Okçular Tekkesi'dir.

1. İstanbul Okmeydanı'nın Tahsisi ve Okçular Tekkesi'nin Teşekkülü

İstanbul Okmeydanı günümüzde İstanbul Şişli ilçesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Ancak tarihi Okmeydanı sınırları Şişli ve Beyoğlu ilçelerinin arasında her iki belediyede de toprağı bulunan

oldukça geniş bir arazidir. Günümüzde bu arazinin sınırlarını tam olarak belirlemek pek mümkün görünmemektedir. Ancak Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivlerinden hareketle Okmeydanı, Doğuda Sinan Paşa ve Büyük Piyale Paşa mahalleleri ile Kâğıthane ilçesi; Batıda Şahkulu Türbesi ve Aynalı Kavak Kasrı; Kuzeyde Beyoğlu ilçesine bağlı Keçecipiri, Arabacılar mahalleleri ile Rum veyahuti mezarlıkları; Güneyde ise Kulaksız Mezarlığı ile çevrilidir (Köseoğlu, 1953, s. 11-15).

Bu alan İstanbul'un fethinden hemen sonra okçular için tahsis edilmiş daha sonra burada bir tekke ve mescit inşa edilerek vakfa bağlanmış ve bu vesile ile Osmanlı okçuluğu sistemli bir sportif faaliyet halini almıştır. Kaynaklar Okmeydanı'nın tahsisi ile Okçular Tekkesi'nin inşası hususları ekseriyetle birbirine karıştırılmakta, araziye okçulara bağışlayan II. Mehmed aynı zamanda Okçular Tekkesi'nin de banisi olarak zikredilmektedir. Hâlbuki çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde de görüleceği üzere Okçular Tekkesi, II. Bayezid zamanında Vezir İskender Paşa'nın evkafı olarak inşa edilmiştir.

1.1. İstanbul Okmeydanı'nın Tahsisi

İstanbul Okmeydanı'nın tahsisi ve üzerindeki tekke ile mescidin inşasıyla ilgili elimizdeki bilgiler bir hayli farklılık arz etmektedir. Bu hususta ulaşabildiğimiz en eski belgeler, Ek-4 ve Ek-5'te sunulan belgelerdir. Ek-4'te sunulan belge, II. Bayezid dönemine tarihlenen ve orijinali İstanbul Fetih Cemiyeti'nde bulunan Halim Baki Kunter arşivinde yer alan bir fermanıdır. Fermanın dijital görüntülerine İstanbul Okçular Vakfı Dijital Arşivi'nden erişilebilir (OV. HBK. 28/288). Orijinal fermanın ne yazık ki yarısı günümüze ulaşabilmiştir. Ancak aynı arşivde bu fermanın tamamının bir sureti yer almaktadır (Ek-5; OV, HBK, Ev-742/1-3). Buna göre II. Bayezid'in, babası II. Mehmed tarafından Galata civarında okçular için tahsis edilen alanın tasarrufu hakkında bir anlaşmazlık yaşandığı ve söz konusu anlaşmazlığın çözülmesi adına Keşan Kadısı Mevlana Mustafa'yı müfettiş olarak görevlendirdiği anlaşılmaktadır. Daha sonra Mevlana Mustafa durumu teftiş ederek, II. Mehmed zamanında Faik Paşa ve Midillili Davut Subaşı tarafından, padişahın emriyle okçulara tahsis edilen alanda gayr-ı müslimlere ait bazı bağ ve bahçeler satın alınarak Okmeydanı'na dâhil edildiğini ve meydanın sınırlarını kayıt altına alındığını belirtmiştir. İsmail Fazıl Ayanoglu tarafından yayınlanan ve I. Süleyman devrine tarihlenen bir başka ferman suretinde ise, II. Bâyezid zamanındaki mezkûr fermana atıf yapılmaktadır (Ayanoglu, 1974, s. 38). I. Süleyman zamanına tarihlenen bu ferman suretinde Keşan Kadısı Mevlana Mustafa tarafından yapılan teftiştten aynen bahsedilmektedir. Dolayısıyla II. Bayezid dönemindeki ferman sureti ile Kanuni Sultan Süleyman dönemindeki ferman sureti örtüşerek ve II. Bayezid zamanında hazırlanan orijinal fermanın eksik kısımları bu vesile ile tamamlanmaktadır.

Okmeydanı'nın tahsisi noktasında ulaşılan en eski kronik ise Gelibolulu Mustafa Ali'nin *Kühü'l-Ahbar* adlı eseridir. Gelibolulu, Osmanlı sahasında yazılan ilk telif kavname olan *Bahtiyarzâde Risalesi*'ni kaynak olarak göstererek, Okmeydanı'nın II. Mehmed tarafından okçular adına vakfedildiğini yazmaktadır;

“Sultân Muhammed Hân-ı muhterem ki İstanbul'u aldı, Galata cânibindeki sahrâyı Okmeydânı tâyin kıldı tâ ki mürûr-i zaman bazı eşirrâ yer yerden tama' idüp almayalar. Yani ki mevtalarını defn itmeyeler ve bağ u bağçe dikmeyeler” (Gelibolulu Mustafa Âli, 2019, s. 843)

Bahtiyarzâde Hacı Hasan Çelebi, babası II. Bayezid'in Ehl-i Hiref Tirgeran Cemaatinde görevli ok ustalarından Bahtiyar adında bir zatin oğludur. XVI. yüzyılın ikinci yarısının başlarında tamamladığını düşündüğümüz risalesinden (Anık, 2023, s. 125), I. Selim'in Mısır Seferi'ne ve I. Süleyman'ın Alaman Seferi'ne katıldığı anlaşılmaktadır. Risalesinde ayrıca küçük yaşta Okmeydanı'nda bulunduğunu ve burada yapılan okçuluk müsabakalarını bizzat izlediğini anlatmaktadır. Ancak eserinin günümüze ulaşan nüshalarının hiçbirinde Okmeydanı'nın tahsisi hususunda bilgi vermemektedir. Muhtemelen Gelibolulu Mustafa Ali eserin müellif nüshasına ya da henüz bilmediğimiz bir istinsahına ulaşmış olmalıdır.

Okmeydanı'ndaki atıcılık faaliyetlerinin başlangıcına yönelik bir diğer kayıt da Evliya Çelebi'ye aittir. Buna göre;

“Mehmed Hân bütün Müslümân gazilere bütün ganimet mallarını yükleyip Ayasofya içindeki mücevher putlardan Vüdd, Yağus, Ya'uk, Süvva' ve Nesir gibi putlarla Tersane Bahçesi'ne varıp ondan putları Okmeydanı'nda nişângâh edip bütün Müslüman gaziler putlara oklar atıldılar.” (Evliya Çelebi, 2013, vr. 30b)

Evliya Çelebi'ye göre İstanbul'un fetih kutlamaları Haliç sırtlarındaki Tersane Bahçesi denilen yerde düzenlenmiştir. Kutlamalar esnasında bazı askerlerin, Ayasofya Kilisesi'nin içindeki haçları/ikonaları/putları Tersane Bahçesi üzerindeki düzlüğüne getirerek burada ok atışları için hedef olarak kullanmışlardır.

Okmeydanı'nın tahsisine yönelik bir diğer kayıt Kâtip Abdullah Efendi'ye aittir. XVII. yüzyılın sonunda eserini tamamlayan Kâtip Abdullah Efendi de Bahtiyarzâde Risâlesini kaynak olarak gösterir ancak Geliboluluda yer almayan bazı bilgiler ihtiva eder. Buna göre;

“Sultân Ebü'l-Feth Mehmed Hân aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân hazretleri sekiz yüz elli yedi târihinde mahrûse-i Edirne'den Akşemseddîn hazretleri ve bunun emsâli azîzlerin himmetleri ve Hak Teâlâ Hazretlerinin inâyetiyle İstanbul fethinden hâliyâ Okmeydanı'na tekve yerine nasb-ı hiyâm ve fethi ol makâm-ı mübârekden müyesser olmak ile sulehâya ve ulemâyâ “bu mübârek makâmdan İstanbul'un fethi müyesser olmağın bu mahalli ne itmek makûldür?” buyurdıklarında, cümlesi “Okmeydanı olup duâda cümleye bu mahalle takdîm olunup musallâ olmak makûldür.” dimeleriyle ve ol meydana muharrirler tayîn buyurilup, sınır taşları koyup, defterhâneye tahrîr olunup, atıcı tâ'ifesine mahsûs olup, min-bad bir yerinde binâ ve mezâr ve suyolları ve bâğlar ve gayrı olmayup mümkün ise üstinden kuş dahi geçürmeyeler ve bu atıcı tâ'ifesine vakf ve hükm-i şerîf verilmeğin ok atmağa mahsûs olup...” (Kâtip Abdullah Efendi, 2020, s. 123)

II. Mehmed'in Okmeydanı arazisini tahsis eden kişi olduğu gerek Gelibolulu Âlî gerek Evliya Çelebi ve gerekse de arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır. Ancak Kâtip Abdullah Efendi'nin ilettiği üzere II. Mehmed'in İstanbul'un fethi sırasında, burada çadır kurduğu ve fethin buradan müyesser olduğu bunun üzerine bu alanın okçulara bağışladığı iddiasının oldukça zayıf olduğunu vurgulamak gerekmektedir.

Öncelikle Kâtip Abdullah Efendi'den önceki hiçbir kaynak ya da belgede buna benzer bir ifade yer almamaktadır. Kâtip Abdullah Efendi'nin, XVII. yüzyılda Okmeydanı arazisine yapılan gayr-ı meşru müdahaleleri engelleyebilmek ve Okçubaşı veyaycıbaşı Loncaları ile ok atıcıları arasındaki anlaşmazlıkları atıcılar lehine çözmek adına ve atıcıların iddialarını meşru bir zemine oturtmak için bu şekilde bir tarih yazımına gitmiş olması olduğu düşünülebilir**. Zaten II. Mehmed'in İstanbul kuşatmasını Topkapı ile Edirnekapı arasındaki bir mevkinden takip ettiği ve ordusunu buradan yönlendirdiği bilinmektedir (Emecen, 2012, s. 308).

Dolayısıyla II. Mehmed'in İstanbul kuşatmasını Okmeydanı'na kurduğu otağdan takip ettiğine, fethin buradan müyesser olduğuna ya da fetih haberinin Okmeydanı'ndayken geldiğine dair iddiaların temelsiz olduğunu burada vurgulamak gerekmektedir. Ancak 2011 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi (Kültür A.Ş.) tarafından yayınlanan İstanbul'un 100 Spor Olayı adlı kitapta II. Mehmed'in otağını ve karargâhını burada kurduğundan bahisle, herhangi bir kaynak göstermeksizin, padişaha şu sözler ithaf edilmiştir; “*Haliç sırtlarında Otağ-ı Hümayunumuzun kurulduğu tepenin düzlüğüne bir Meydan-ı Kemankeşâni yapıla. Kemankeşleri anda yay gereler, ok savurular.*” (Kılıç, 2011, s. 20).

** Bu tarih yazımı XVIII. yüzyılda Osmanlı yönetimini dahi etkilemiş gibi görünmektedir. Bkz. (Altınay, 1988, s. 113-114). Söz konusu anlaşma için bkz. (Anık, 2023, s. 123).

Yukarıda da temellendirildiği üzere Okmeydanı II. Mehmed tarafından tahsis edilmiştir. Ancak bunun sebebi fethin buradan müyesser olması ya da burada bir otağ kurulması değildir. II. Mehmed'in Okmeydanı'nı ok atıcılarına bağışlamasının sebebi Tersane Bahçesi'nde devam eden fetih kutlamaları sırasında Ayasofya'nın içinden çıkartılan ikonaların buraya getirilerek bunlara ok atışı yapılması dolaysıyladır.

1.2. Okçular Tekkesi'nin Teşekkülü

II. Mehmed tarafından okçulara bağışlanan alan, daha sonra II. Bayezid zamanında genişletilmiş ve burada bir tekke ile mescit inşa edilmiştir. Gelibolulu Mustafa Âlî (2019, s. 841) ve Kâtip Abdullah Efendi (2020, s. 224) tekke ve mescidin bânisinin Vezir İskender Paşa olduğunu yazarken Ayvansarâyî (2001, s. 413), tekkenin II. Mehmed tarafından inşa edildiğini söyler ve Vezir İskender Paşa'dan hiç bahsetmez. Buna mukabil 1546 ve 1600 tarihli vakıf tahrir defterlerinde tekkenin 911/1505-06 yılında Vezir İskender Paşa tarafından inşa ettirildiği ve kendi vakfına ait olduğu açık bir şekilde kaydedilmiştir (Barkan & Ayverdi, 1970, s. 222; Canatar, 2004, s. 342). Ayrıca 26 Rebiyülevvel 1334/1 Şubat 1916 tarihli bir mahkeme kaydına göre, Galata Mevlevihanesi Şeyhi Ahmed Celâleddin Efendi, Okçular Tekkesi'nin İskender Paşa tarafından Mevlevihane olarak inşa ettirdiği ve buranın Galata Mevlevihane'sine ait olduğunu iddia etmiştir. O dönem yapılan inceleme sonrasında Okçular Tekkesi'nin gerçekten Vezir İskender Paşa tarafından yaptırıldığı ancak Mevlevihane için değil, atıcılar için vakfedildiği ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla Okmeydanı'nda okçular için inşa edilen tekke ve mescidin bânisinin Vezir İskender Paşa olduğu ortadadır (VGM, BOA. EV. MKT. 3501/436; VGM, TKGM, TADB, TT. d. EVKAF 543). Ayvansarâyî Okmeydanı muhassisi ile Okçular Tekkesi ve Mescidi bânisini birbirine karıştırmış olmalıdır.

Mescidin câmiye çevrilmesi ise III. Mustafa zamanına rastlamaktadır. Kazasker muhızlılarından Muhzırbaşı Hacı Ebubekir Ağa, 1184/1770-71 tarihinde burada bir minare inşa ettirerek mescidi câmiye çevirmiştir (Yücel, 1999, s. 94; Ayvansarâyî, 2001, s. 413). Zaten Okçular Tekkesi'nin XVI. ve XVII. yüzyıla tarihlenen iki minyatüründe de minare görülmemektedir (Bkz. Ek 2 ve Ek 3). Ancak her iki minyatürde de Okçular Tekkesi'nin hemen arka tarafında bir açık hava namazgâhının yer aldığı anlaşılmaktadır. Namazgâh bugün hala ayakta ve kitabesinde şu beyitler yer almaktadır;

Bu makamı yaptı çün Gürcü Mehmed Paşa Gördiler anı yerinde hayli tahsin itdiler
Bu namazgâh oldu hakka şimdi Okmeydanı'na Bu feza-yı bi-nazire tohm-i hayrı saçdılar
Olmamışdı bu araya bundan evvel hiç nazar Bu binayı gördiler candan dua itdiler
Bu makamı göricek Hatîf didi tarihini Hay mahallinde aceb mihrab ve minber yaptılar

Namazgâhın kitabesine herhangi bir tarih yoktur. Ancak Ayvansarâyî 1034/1624-25 yılını vermektedir (Ayvansarayi, 2001, s. 414). Kitabede namazgâhın Gürcü Mehmed Paşa tarafından yaptırıldığı yazılı olsa da muhtemelen Gürcü Mehmed Paşa bu namazgâhı restore ettiren kişidir. Çünkü bu namazgâhta toplu olarak dua ve ibadet edildiğine yönelik ulaşılan ilk tarih 1012/1603-04 yılıdır (Tak, 2019, s. 85). Zira Kâtip Abdullah Efendi de, Okçular Tekkesi'nin IV. Murad zamanında bir restorasyon geçirdiğini anlatmaktadır. Dolayısıyla Okmeydanı Namazgâhı'nın inşa tarihinin XVI. yüzyıla kadar uzandığını söylemek mümkündür. Bununla beraber Okmeydanı'nda bir açık hava namazgâhının bulunuyor olması Okmeydanı'nı, İstanbul'un önemli dua merkezlerinden biri haline getirmiştir. İstanbul halkının zaman zaman gerek ordunun muzafferiyeti, gerekse de salgın hastalıklardan ya da kuraklıktan korunmak için buradaki bu namazgâha gelerek toplu dua törenleri icra ettikleri arşiv belgelerine veyabancî seyyahların kayıtlarına yansımaktadır (BOA, TSMA. e, 780/58; BOA, C. AS, 627/26458; BOA, C. AS, 1138/50540; White, 1845, s. 65).

Hülasaten, İstanbul'un fethi sırasında, Müslüman Osmanlı askeri için put olarak sayılan, Ayasofya Kilisesi içindeki haçlar ve ikonalar fetih kutlamalarının yapıldığı Tersane Bahçesi sirtlarına

getirilerek burada ok atışları için hedef olarak kullanılmışlardır. Bunun üzerine II. Mehmed askerlerin haçlara ok atışı yaptıkları bu bölgeyi, okçular için bağışlamıştır. Daha sonra 911/1505-06 yılında Vezir İskender Paşa tarafından bu alan üzerine bir tekke ve mescit inşa ettirilmiştir. Mescit daha sonra Muhzırbaşı Hacı Ebubekir Ağa, tarafından 1184/1770-71 yılında minare eklenerek câmiiye çevrilmiştir. Ayrıca burada muhtemelen tekkenin inşaatından biraz daha önce de bir namazgâh inşa edilmiştir.

2. İstanbul Okçular Tekkesinin Teşkilat Yapısı ve İdaresi

İstanbul Okçular Tekkesi, bir tekke olarak isimlendirilmiş olmasına karşın bir spor kulübü şeklinde teşkilatlandırılmıştır. Söz konusu bu spor kulübünün başkanı bir Şeyh, başkan yardımcıları da mali işlerden sorumlu olan Vekilharç, idari işlerden sorumlu Tekye-nişin ve sportif işlerden sorumlu Mütevellidir. Okçular Tekkesi Şeyhi'nin zaman zaman Şeyhü'l-Meydân, Şeyhü'r-Râmiyân, Reis-i Kemankeşân, Reis-i Tirendazân, Şeyhü'l-Kemankeşân, Atıcılar Şeyhi ya da Atıcılar Reisi gibi çeşitli isimlerle adlandırıldığı görülmektedir. Okçular Tekkesi'nde şeyh olarak görev yapan isimlere yönelik 3 adet liste mevcuttur. Bu listelerden ilki İsmail Fazıl Ayanoglu'na aittir (Ayanoglu, 1974, s. 26). Ayanoglu'nun verdiği liste o dönem ulaşılabilen arşiv belgeleri ışığında hazırlandığından oldukça eksiktir. İkinci liste Ünsal Yücel tarafından yayınlanmış ve Ayanoglu'na kıyasla daha geniş olmasına rağmen kronoloji hataları ile doludur (Yücel, 1999, s. 88). Üçüncü liste ise arşiv kayıtları ve kroniklerden elde edilen bilgiler doğrultusunda Şükrü Seçkin Anık tarafından hazırlanmıştır (Anık, 2023, s. 162).

Okçular Tekkesi'nin ilk şeyhleri hakkında bir hayli bilgi bulunmaktadır. Buna göre ilk şeyhin, Akşemseddin hademesinden Şeyh Ali, Şeyh Süleyman Efendi'ye tabi olan Mahmud Dede ve Kovacı Dede fukarasından Hamza Dede adlı şahısların isimleri yer almaktadır. Ancak bu isimlerin henüz tekke inşa edilmeden önce, ok atışlarına riayet etmekle görevli kişiler olması muhtemeldir. Okçular Tekkesi inşa edilip bir vakfa bağlandıktan sonra sistemli olarak eğitimleri veyarışmaları düzenleyen ve resmen atanan ilk şeyh ise, muhtemelen, Osmanlı hat sanatının en önemli isimlerinden biri olan Şeyh Hamdullah'tır. Zira kendisinin şu anda Okçular Tekkesi Müzesi'nde sergilenen menzil taşında "Reisü'l-Hattatîn ve Şeyhü'r-Ramiyan" ifadeleri yer almaktadır. Anık'ın yayınladığı listede Şeyh Hamdullah'tan başlayarak toplamda 30 adet meydan şeyhinin adı kronolojik olarak sıralanmıştır***.

Okçular Tekkesi'nin çeşitli zamanlarda aynı kültürel çevreye mensup kişilerin bir araya geldiği bir müteselsil bağlantı alanı olduğunu söylemek mümkündür. Zira Cabi Tarihi'nde III. Selim'in meşhur Sır Kâtibi Ahmed Bey için "Okmeydanı'na mudavemet veyaycılık ile bazı kibara hizmet" ederek Sır Kâtipliğine kadar yükseldiğine değinilmektedir (Câbî Ömer Efendi, 2003, s. 136). Tek bir kayıttan Okçular Tekkesi'nin bir bağlantı merkezi olduğunu söylemek bir hayli güçtür. Ancak Okçular Tekkesi'nde görev yapan şeyhlerin kısa hal tercümeleri incelendiğinde her dönem aynı sosyal çevreye mensup kişilerin tekke şeyhi olarak atandığı görülebilir. XVI. ve XVII. yüzyıl şeyhlerin çoğunluğunun okçular arasından seçilen muteber kişiler olduğunu söylemek mümkündür. Bu kişiler genellikle selâtin ya da hanedan vakıflarında kâtip yahut câbi olarak görev yapan alt ve orta sınıf kalemiye mensuplarıdır. Okçuluk bu kişilerin bir nevî hobileridir. Padişahların karşısında sergiledikleri okçuluk hünerleri sayesinde de devlet kademesinde yükseldikleri yahut padişahın ihsan aldıkları görülmektedir. Örneğin, XVI. yüzyıl şeyhlerden biri olan Ali Hoca, Rüstem Paşa Evkafı Câbisi olarak görev yapmaktadır. XVII. yüzyıl şeyhlerinden Hacı Süleyman ise, III. Murad'ın huzurunda ok atışlarında bulunmuş ve I. Ahmed zamanında Çavuşbaşı olmuştur. Daha sonra da IV. Murad'ın okçuluk ustası olarak görev yapmıştır. Bir diğer XVII. yüzyıl şeyhi Eski Saray İmamı Mehmed Efendi'dir. En meşhur Okçular Tekkesi şeyhlerinden olan Kâtip Abdullah Efendi ise, Eminönü Yenivalide Câmii Vakfı'nın kâtibi olarak görev yapmaktadır. XVII. yüzyıldan sonra tekke

*** Bu uzun listeye tekrara düşmemek adına burada yer vermeyi uygun görmedik. Listenin tamamı için bkz. (Anık, 2023, s. 162).

şeyhlerinin daha çok Enderûn yahut Birûn kökenli görevliler arasından belirlendiği görülmektedir. Kâtip Abdullah Efendi'den sonraki 20-30 yılda şeyhlik makamına gelen kişilerin görevleri hakkında kesin bilgilere sahip değiliz. Ancak XVIII. yüzyılın ikinci çeyreğinde Şeyh olan Kâtip Ahmed Efendi yine ay Eminönü Yenivalide Câmîi Vakfı'nın kâtipidir. Ondan sonra şeyh olan İsmail Çelebi ehl-i hiref mensubu kemangeran cematı reislerinden Şamlı Süleyman Usta'nın oğludur. Ayrıca İsmail Çelebi, kendisine meydan şeyhliği görevi dolayısıyla maaş bağlandığını tespit ettiğimiz ilk şahıstır (TSMA. e, 765/40). Dolayısıyla XVIII. yüzyıl ortalarından itibaren Meydan Şeyhliği'nin maaşlı bir vazife haline geldiğini söyleyebiliriz. XVIII. ve XIX. yüzyıllardaki meydan şeyhleri arasından Enderun kökenli olduğunu bildiğimiz diğer şeyhler ise, Nazîfî Mustafa Ağa, Biziban Tatar Ali Ağa, Şakir Ağa, Üsküdarlı Mustafa Ağa, Câbizâde Buldânî İbrahim Ağa, İbrahim Naşid Ağa isimli şahıslardır. (Anık, 2023, 162-176).

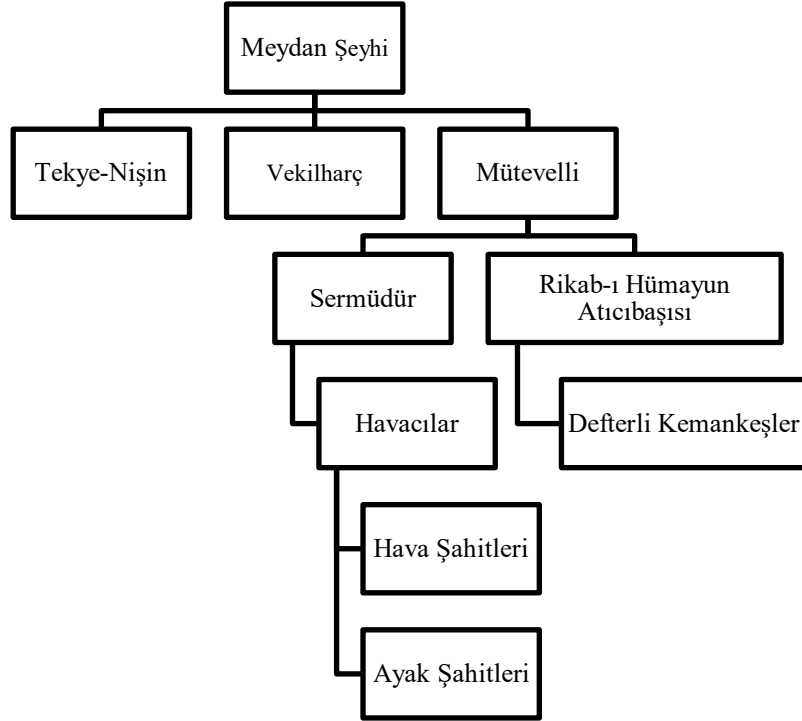
Öyle görünüyor ki Okçular Tekkesi Şeyhleri ekseriyetle benzer çevre mensubu memurlardan ve saray ağalarından seçilmektedir. İlk şeyhler arasında adı geçen şahıslar daha çok Osmanlı Devleti'nin tasavvuf çevrelerine mensup olsalar da daha sonra orta sınıf memurlar ve son olarak da saray görevlileri tekke şeyhi olarak tercih edilmiştir⁶. Adı geçen bu ilk şeyhler zamanında Okçular Tekkesi'nin henüz bina olarak tesis edilmediği düşünülürse burasının bir tarikat tekkesi olarak işlev görmediği, daha çok spor tekkesi olduğu ve şeyhlerin de bu mantık çerçevesinde burada görev yaptıkları yorumu yapılabilir.

Okçular Tekkesi'nde Vekilharç ya da Vekil-i Harç olarak görev yapan kişi tekkenin bağlı bulunduğu vakfa ait muhasebe evrakını ve makbuzları hazırlamakla yükümlüdür. Tekyenişin ya da Tekkenişin ise tekkeye ait berat ve ferman gibi belgeleri muhafaza etmek ve tekkenin tamiratı ile meşgul olmak zorundadır. Mütevellî ise, İhtiyârân-ı Meydan adı verilen bir ihtiyar heyetine başkanlık eder. İhtiyar heyeti günümüzdeki spor kulüplerinin sportif işlerden sorumlu kurulu gibi görev yapmaktadır. Okçular Tekkesi'ndeki bu kurul en az üç üyeden oluşmaktadır. Kurulunun görevi, verilen okçuluk eğitimlerinin ve düzenlenen müsabakaların kaidelere uygun bir şekilde yürütülmesini sağlamaktır. Bunun için İhtiyar Heyeti'nde biri Sermüdü, diğeri de Rikab-ı Hümayun Atıcıbaşı olarak adlandırılan görevliler bulunmaktadır. Rikab-ı Hümayun Atıcıbaşı, padişahın huzurunda ok atacak kemankeşleri belirlemekle görevlidir. Sermüdü ise yarışmaları ve eğitimleri organize eder. Aşağıda detaylı olarak anlatılacağı üzere defterli kemankeşler yani Okçular Tekkesi'nin resmi sporcuları, Rikab-ı Hümayun Atıcıbaşı'na bağlıdır. Müsabakalarda hakem olarak görev yapan Hava Şahitleri ve Ayak Şahitleri denen Havacılar ise Sermüdü'e bağlı olarak görev yaparlar. Hava Şahitleri okun düştüğü yeri belirlemekle görevli hakemlerdir. Menzil alanında daha önceden dikilen taşların yanında bekleyen hava şahitleri, eğer atılan ok bekledikleri menzil taşıyı geçerse başlarındaki sarığı çözüp havaya atar. Buna destar bozmak ya da tülbind atmak adı

⁶ Tasavvuf ve tarikatları çok farklı şekillerde inceleyen makale örnekleri için bk. Akkaya (2019), Aktürk (2025), Çakır (2025), Dilmén (2025), Durmuş (2023), Erdoğan (2019), Gültaş (2020), Kaygusuz (2021), Önemli (2019), Şahin (2020), Atlansoy (2018), Çakmaklıoğlu (2019), Doğan Turay (2018), Erdoğan (2019), Hatalmış (2019), Kaygusuz (2021), Özбек (2019), Özkan (2021), Şahin (2021), Vural ve Çatak (2021), Arslan (2025), Çakır (2025), Dilmén (2025), Durmuş (2023), Gemi ve Saylan (2024), Gökdemir (2023), Menekşe (2024), Oruçhan (2024), Sağlam Demirkan ve Abbasoğulları (2024), Yaşar (2023), Arslan (2025), Ayvaz (2025), Deger (2025), Görgülü (2025), Görgün (2025), Kaya (2025), Polat ve Döner (2025), Salihoğlu (2025), Sever (2025), Şuoruç (2025), Alptekin (2025), Celep (2025), Yıldız ve Hafidza (2025), Göçer (2020), Yazıcı (2025), Aktan (2020), Ceylan (2021), Çakın (2019), Gedikli (2021a), Gedikli (2021b), Gerek (2021), Kalyon (2020), Kalyon (2020), Kardaş (2019), Katipoğlu (2021), Kıyçak (2019), Özdal (2019), Paksoy (2020), Soydan ve Saz (2019), Tolan (2021), Ercan ve Shahzad (2023), Erguvan (2023), Karakuş (2023), Mairambek Kyzy (2022), Otyakmaz Aydın (2021), Tanyıldızı ve Azar (2023), Tegün (2022), Turhan Tuna (2022), Türk ve Çiçek (2023), Yeşil ve Çelik (2022), Akıol (2024), Aydın (2023), Bozkurt ve Bozkurt (2024), Demir (2024), Ekici (2023), Karasu (2023), Kızıltoprak (2024), Koç (2024), Korkmaz (2024), Öztürk (2023), Aydın (2024a), Aydın (2024b), Bayram (2024), Bölükbaşı (2025), Derdiyok (2025), Erdoğan (2024), Karaduman ve Erzen (2024), Küçükbasmacı (2024), Akarsu (2025), Deger ve Derin (2025), Giray (2025), Karadavut (2025), Kaval (2025), Kıyçak (2025), Korkmaz (2025), Polat (2025), Şenarslan ve Ertürk (2025), Tanrıverdi (2025), Toprak (2025), Üst Erdem (2025), Yaman (2025).

verilir. Ayak şahitleri ise okun atıldığı yerde okçunun kural ve kaidelere uygun bir atış yapıp yapmadığını denetler (Anık, 2023, s. 163).

Şekil 1: *Okçular Tekkesi'nin Teşkilat Yapısı*



İhtiyar Heyeti'nin aynı zamanda tekkenin usul ve erkânını korumak gibi bir misyonu daha bulunmaktadır. Tekkenin kural ve kaidelerine uymayan bir kemankeş İhtiyar Heyeti tarafından Meydan Nâzırı'na bildirilir. Meydan Nâzırı da emrindeki Meydan Korucuları ile bu kemankeşi Okmeydanı dışına çıkartır. Meydan Nâzırı aynı zamanda Yeniçeri Ağasıdır. Yeniçeri Ağası bu görevi Talimhanecibaşı vasıtasıyla ifa etmektedir. Talimhanecibaşı emrindeki korucularla beraber Okmeydanı'nın muhafazası ve emniyetinden sorumludur. Yeniçeri Ocağı kaldırıldıktan sonra Okmeydanı'nın asayişini Tersâne-i Âmire Nâzırı sorumluluğuna verilmiştir (Anık, 2023, s. 163).

Görüldüğü üzere Okçular Tekkesi aslında günümüz spor kulübü şeklinde örgütlenmiş bir tekke'dir. Tekkedeki bu idari hiyerarşinin altında ok atıcılığı ile ilgilenen sporcuların da kendi içlerinde bir hiyerarşi bulunmaktadır. Okçular Tekkesi'ndeki sporcular arasındaki bu hiyerarşinin en altında eğitime yeni başlayan ve kepaze/kepade olarak adlandırılan kemankeş adayları bulunmaktadır. Okçular Tekkesi'nde verilen en temel eğitim olan kepaze eğitiminde kepaze yayı adı verilen gayet küçük ve hafif yaylarla uzun süre sadece tutuş ve çekiş antrenmanları yapılır. Kepaze eğitimi için üç farklı boy ve ağırlıkta kepaze yayı kullanılır (Anık, 2023, s. 164). Her bir boy için kırkar günlük antrenman programları uygulanır (Mustafa, 2022, s. 70). Toplamda 120 gün boyunca sadece tutuş ve çekiş hareketi yapan kepezelerin bu antrenmanlar sonunda, yay çekerken kullandıkları kas grupları gelişir. 120 günlük antrenmanı tamamlayan kepezeler artık bir sonraki eğitim seviyesine geçmeye hak kazanırlar. Bu seviyedeki sporculara Müstahak-ı Menzil yani menzil eğitimi alan sporcu denir. Bu sporcular bu eğitimi tamamladıktan sonra menzil yarışlarına katılmaya hak kazanacakları için bu şekilde adlandırılmışlardır. Temel okçuluk eğitimini tamamlayarak Müstahak-ı Menzil olan sporculara iki ayrı antrenman programı uygulanır. Bu programlardan biri torba gezi eğitimi diğeri ise hava gezi eğitimidir.

Torba gezi antrenmanları kapalı alanlarda yapılmalıdır. Kepaze eğitiminde amaç okçunun duruşunu, tutuşunu ve çekişini geliştirmektir. Torba eğitimi ise okçunun bırakışını geliştirir. Bunun için yerden 47 cm yukarıya sabitlenen pamuk çekirdekleri ve ok kırıntıları ile dolu bir çuvala en az altı bin kere ok atılmalıdır (Mustafa Kani Bey, 2010, s. 144). Çukadar Ahmed torba gezi için “meşkin eşrefi torba darb eylemekdir” ifadelerini kullanır (Çukadar Ahmed, TSMK, H. 626, vr. 26b). Öyle ki 1000 gez uzağa ok atabilmek için en az on bin torba gezi atışı yapılmalıdır. 1100 gez uzağa ok atabilmek için en az yirmi bin, 1200 yüz gez uzaklığa ok atabilmek için ise en az kırk bin torba gezi atışı yapılmalıdır (Çukadar Ahmed, TSMK, H. 626, vr. 31b). Dolayısıyla torba gezi antrenmanı, sporculuk hayatı boyunca yapılması gereken bir idmandır. Müstahak-ı Menzil eğitiminin bir diğer antrenmanı hava gezi antrenmanlarıdır. Bu eğitim en ileri seviye okçuluk eğitimidir. Açık alanda yapılan bu antrenmanda amaç açık hava koşullarında yani menzil yarışlarında ok atma becerilerini geliştirmektir. Bunun için günde en az 300 atış yapılmalıdır (Yücel, 1999, s. 177). Atış yaparken üç farklı boyda yay kullanılır. Önce en sert olan yay ile başlanır ve 100’e yakın ok atışı yapılır. Daha sonra biraz daha hafif olan yay ile yine aynı miktarda atış yapılır ve en hafif olan yayla antrenman tamamlanır (Mustafa Kani Bey, 2010, s. 64).

Temel, orta ve ileri seviye okçuluk eğitimlerini başarı ile bitiren sporcular artık Talib-i Menzil olarak adlandırılırlar. Bu adlandırma eğitimlerini tamamlayan ve menzil yarışmasına katılmaya talip olan sporcuları ifade eder. Menzil yarışmasına katılarak başarı elde eden sporculara ise Talib-i Kabza denir. Bu sporcular menzil yarışmalarında kural ve kaidelere uygun bir şekilde en az 900 gez uzaklığa ok atmayı başaran ve aşağıda detaylandırılacak olan kabza alma törenine katılmaya hak kazanan yani kabza almaya talip olan sporculardır.

Kabza alma törenine katılan sporcular aynı zamanda Kemankeş Sicil Defteri adı verilen bir kayıt defterine isimlerini yazdırırlar. Bu kemankeşlere Defterli Kemankeşler adı verilir. Defterli kemankeşler aynı zamanda tekke yöneticileri ile beraber oturmaya, tekke ile ilgili meselelerde fikir beyan etmeye ve tekkede pişen yemekten yemeye de hak kazanırlar. Defterli kemankeşlerin ilki Dokuz Yüzcü Kemankeşlerdir. Dokuz Yüzcüler, adı üstünde dokuz yüz gez uzaklığa ok atan ve adını sicil defterine yazdıran sporculardır. Bunlardan sonra Sâhib-i Menzil olarak anılan kemankeşler gelir. Bu kemankeşler de menzil taşı diken kemankeşlerdir. Daha sonra Binciler gelir ki bunlar da yine adı üstünde bin gez**** ve daha uzağa ok atmayı başaran kemankeşlerdir. Bunlardan sonra bin yüz gez uzaklığa ok atmayı başaran Bin Yüzcüler gelir (Anık, 2023, s. 165). Okçular Tekkesi’nin sporcuları arasında en çok itibar sahibi olanlar ise Bin İki Yüzcü kemankeşlerdir ki tekkenin 424 yıllık tarihi içinde sadece on bir sporcu bin iki yüz gez mesafeye ok atabilmiştir (Anık, 2023, s. 271).

Şekil 2: Okçular Tekkesi’ndeki Sporcu Hiyerarşisi



**** 1 gez = 0,61-0,66 cm.

2.1. Okçular Tekkesi'nde Düzenlenen Yarışmalar

İstanbul Okçular Tekkesi'nin bir spor kulübü olduğu yukarıda da belirtilmiştir. Her spor kulübünde olduğu gibi Okçular Tekkesi'nin de asli görevi okçu yetiştirmek ve okçuluk yarışmaları düzenlemektir. Osmanlı tarihi boyunca Okçular Tekkesi'nde puta, darp/zarp ve menzil olmak üzere üç farklı kategoride yarışmalar düzenlenmiştir. Puta yarışı hedef okçuluğudur. Belirli bir mesafeden sabit bir hedefe ok atılan bu yarışmada hedefi en fazla vuran kazanır. "Put a tış ı" ifadesi İstanbul'un fethinden sonra Ayasofya'dan çıkartılarak daha sonra Okmeydanı olacak mahalle getirilen putlara yani haçlara ve ikonalara yapılan ok atışlarından ileri gelmektedir (Evliya Çelebi, 2013, vr. 30b). Puta yarışlarında hedef olarak ağaç ya da sepet kullanılmıştır. Hedeflerin üzerine garaz adı verilen veyarım daire ya da tam daire şeklinde deri ya da kâğıt parçaları yerleştirilir. Dairenin tam ortasına ise de hatem adı verilen bir işaret konulur. Atış yapılmadan önce garazın neresinin vurulacağı belirlenmelidir. Eğer atılan ok hedef ya da garaza isabet etmiş ise buna kur adı verilir. Ok garazı ve hedefi delip geçerse buna havarık denilir. Eğer ok garaz değil de hedefin üzerine saplanıp kalmışsa bu duruma havasık adı verilir. Okun hedefe saplanmadığı ama yakınına düştüğü durumlara ise havasır adı verilir. Okun yerden sekup hedefe saplandığı duruma harabi adı verilir (Anık, 2022, s. 64).

Atılan okun değerlendirmeye alınması için mutlaka okun temren adı verilen sivri ucunun en azından hedefi vurması gerekmektedir. Eğer ok atıldıktan sonra rüzgâr okun yönünü değiştirir ve hedefi iskalarsa, hedef vurulamamış olur. Zira okçu rüzgârı hesaba katmak zorundadır. Eğer ok havada iken esen rüzgâr hedef üzerindeki kâğıdı uçurmuş ve ok kâğıdın eskiden bulunduğu noktaya isabet etmişse, atış kabul edilir. Ancak ok atıldığı sırada yağmur yağar ve bu nedenle ok hedefi iskalarsa yağmurdan sonra atış tekrar edilir.

Osmanlılar XVII. yüzyılda Okmeydanı'nda günümüzde Kalaycibahçe olarak adlandırılan semtte yer alan Çınaraltı denen yerde 300 gez uzaklıktan puta atışı yapmışlardır (Kemankeş Mustafa, 2021, s. 96). Okçuluk sezonunun açıldığı Ruz-ı Hızır (6 Mayıs) ve kapandığı Ruz-ı Kasım (8 Kasım) günlerinde ise Tekke'nin arkasındaki minberin yanında 250 gez uzaklıktan puta yarışları düzenlenmiştir. Bu atışlarda yedişer ok atılmış ve hedefi en fazla vuran okçuya ödül olarak bir top kumaş verilmiştir (OV. HBK. 45/736-1).

Bahtiyarzâde Hacı Hasan Çelebi puta atışı yapmayı okçuluğun temeli olarak nitelendirir (Bahtiyarzâde Hacı Hasan Çelebi, 2017, s. 21). Dolayısıyla Osmanlılar puta atıcılığını oldukça önemsemiş ve bu alanda farklı kategoriler geliştirmişlerdir. Normal puta atışlarının haricinde puta okçuluğunda Remy-i Sedad adı verilen bir yarışma türü bulunmaktadır. Puta okçuluğunun en prestijli ve zor olan bu branşında amaç ip altından putaya ok isabet ettirmektir. Bu atış için putanın 2,5 mimari zira önüne ve yerden yine 2,5 mimari zira^{*****} yüksekliğe bir ip gerilir ve 250 gez uzaklıktan bu ipin altından geçmesi şartıyla putaya ok atışı yapılır (Yücel, 1999, s. 48). Bu atış Okmeydanı'nda günümüzde Karılar Çeşmesi olarak adlandırılan yerde yapılmıştır (Mustafa Kani Bey, 2010, s. 57).

Okçular Tekkesi'nde düzenlenen bir diğer yarışma darp/zarp müsabakalarıdır. Burada amaç demir bir plakayı, ahşap bir kütüğü ya da çan veya zil gibi metal bir objeyi ok atarak delmektir. Darp atışında okun çekiş mesafesi çok iyi ayarlanmalıdır. Ok kulak memesine kadar çekildiğinde temren tam olarak kabza ile aynı hizada olmalıdır (Kemankeş Mustafa, 2021, s. 100).

Okmeydanı'nda düzenlenen müsabakalar arasında en rağbet göreni uzağa ok atma yarışı olan menzil yarışmasıdır. Bir sporcunun menzil yarışmasına katılabilmesi için öncelikle eğitimlerini tamamlaması ve meydan şeyhinden izin alması gerekmektedir. İzin alındıktan sonra havacıların yani hakemlerin huzurunda pişrev oku ile 900 gez, yeksuvar oku ile 850 gez, ya da haki oku ile 830 gez uzaklığa menzil oku atılmalıdır.

***** 1 mimari zira = 77 cm.

Ok atışı yapıldıktan hava şahitleri okun düştüğü yeri belirler. Daha sonra menzil alanındaki en yetkili kişiyi, oku atan okçuyu, rakiplerini ve ustalarını hep beraber okun düştüğü yere şahitlik etmeleri için okun başına çağırılır. Okun başındaki en yetkili kişi ki bu Şeyhü'l-meydan, İhtiyaran-ı Meydan ya da Tekke-nişin olabilir, herkesin şahitliğinde oku düştüğü yerden çıkartarak sahibine verir. Daha sonra okun düştüğü yer, çakıl taşları dökülerek işaretlenir. Buna âlem dikmek ya da nişan eylemek adı verilir. Daha sonra kabza alma törenine geçilir.

Menzil yarışlarında kurallar dâhilinde başarılı olan sporcuların eğitimleri tamamlanmış kabul edilir ve günümüzdeki mezuniyet törenine benzer bir ritüelle kabza alma töreni düzenlenir. Kabza alma törenlerinde uygulanan ritüellerin teoride ahilik kültüründeki şed kuşanma törenlerinden etkilendiği iddia edilse de (Güven, 2003, s. 69-106), pratikte bu törenlerin aslında mahkemelerdeki dava duruşmalarına benzediği söylenebilir. Zira dokuz yüz gez uzaklığa ok atarak mezun olmayı yani kabza almayı hak ettiğini iddia eden talib-i kabza, şahitler huzurunda bu iddiasını kanıtlamakla mükelleftir. Eğer iddiasını kanıtlarsa tekkede pişen yemekten yemeye ve padişahın huzurunda ok atmaya hak kazanmış demektir (Anık, 2023, 201).

Şeyhin odasına çağırılan talib-i kabzaya “sen kabza almayı talep edersen, öyle mi?” diye sorulur. Talib-i kabza başını sallayarak cevap verir. Daha sonra şeyh “peki yerinden ok attın mı?” diye sorar. Talib-i kabza tekrar başını sallayarak cevap verir. Bunun üzerine talib-i kabzadan şahidinin olup olmadığı sorulur ve ayak şahitleri ile hava şahitleri odaya çağırılır. Şeyh ayak şahitlerine “Bu talip ayak yerine ayağını düzgün bastı mı? Havacıların destar bozduğunu gördünüz mü?” diye sorar. Ayak şahitlerinden olumlu bir cevap gelmesi üzerine Şeyh bu defa hava şahitlerini sorgular. Hava şahitleri mutlaka ya defterli bir kemankeş ya da tekke görevlisi olmak zorundadır. Zira ehil olmayan bir kişinin hakemliğine ya da şahitliğine kesinlikle güvenilmez. Bu nedenle Şeyh onlara “mahallinden öteye ok kondurdunuz mu” diye sorar. Havacılar “kondurduk” diye cevap verirler. Şeyh “talib-i kabzanın mahallinden öteye ok kondurduğuna şahit misiniz?” diye sorar. Havacılar “şahidiz” derler. Kabza almayı talep eden kişinin gerekli yükümlülükleri yerine getirdiği dört şahidin huzurunda ispatlanınca, Şeyh “üstadı kabza versin” der. Kabza talibi de şeyhinin elini öper ve dışarıda bekleyen hocasının yanına gider (Mustafa Kani Bey, 2010, s. 289). Hocası sporcunun kulağına eğilerek “kemankeşlik sırrını” açıklar. Kemankeş sırrının ne olduğu ile ilgili çeşitli rivayetler mevcuttur. En yaygın bilineni kemankeşlik sırrının Enfal Suresi 17. ayet olduğudur. Ancak bu ayet, kabza töreni sırasında talib-i kabzanın kulağına değil, yarışma esnasında ok düştüğü yerden çıkartılırken herkesin duyabileceği şekilde okunur (Kunter, 1942a, s. 252-275). Kemankeşlik sırrı ile ilgili Osmanlı dönemi kavşnamelerinde ciddi bir bilgiye rastlanmamaktadır. Ancak Osmanlı Arşivleri’nde bulunan iki adet belge kabza alma töreni sırasında atıcıya hangi öğütlerin verildiği hakkında bazı bilgiler vermektedir (BOA, TSMA. e, 698/53; BOA, TSMA. e, 153/9). Buna göre atıcılığın dini önemi veyayın cennetten nasıl çıkıp hangi silsileyi takip ederek bu güne kadar geldiği anlatılmakla beraber atıcıya güvenlik önlemlerine riayet etmesi yönünde öğütlerde bulunmaktadır.

Görüldüğü gibi kabza alma töreninin ilk kısmı aslında bir sembolik bir mahkemedir. Şeyh kabza almayı talep eden sporcunun üzerine düşen yükümlülükleri yerine getirip getirmediğini şahitler huzurunda kanıtlamasını talep eder. İkinci kısmı ise aslında mizansen bir ritüeldir. Burada kolçak giydirme ya da kulağa meslek sırrını okuma gibi birtakım ahilik gelenekleri okçuluğa sirayet etmiş gibi görünmektedir. Kabza alma töreni sonrasında talib-i kabza adını Okçuluk Sicil Defteri’ne yazdırır ve artık Defterli Kemankeş sınıfına dâhil olur.

3. İstanbul Okçular Tekkesinin Kapatılması

İstanbul Okçular Tekkesi yukarıda da bahsedildiği üzere II. Bayezid döneminde Vezir İskender Paşa tarafından 911/1505-06 yılında inşa edilmiştir. Bu tarihten itibaren tekke büyük ölçüde selâtin vakıfları, valide sultan vakıfları ve çeşitli devlet adamlarının vakıfları tarafından finanse edilmiştir. Söz konusu bu vakıflardan Okçular Tekkesi Vakfı’na ayrılan finansmanlar sayesinde tekkenin, mutfak, tamirat, tadilat ve görevlilerin maaşları ile düzenlenen müsabakalarının masrafları

karşılanmıştır. Dolayısıyla Okçular Tekkesi'nin masrafları karşılandığı ölçüde faaliyet gösterdiği, aksi takdirde faaliyetlerinin kesintiye uğradığını söylemek mümkündür.

Bu bağlamda bulabildiğimiz en eski belge 1682 tarihlidir. Bu belgede Okçular Tekkesi'nin Üsküdar'daki Atik Valide Sultan Evkafı ile Bahçekapı'daki Yeni Valide Sultan Evkafından günlük 20 kuruş tahsisat ayrılmasını rica edilmektedir (OV, HBK, 116/2406; OV, HBK, 116/2407). 26 Ramazan 1104/31 Mayıs 1693 tarihli bir berat teccidinde ise Atik Valide Sultan Evkafından Okçular Tekkesi'ne günlük 20 akçe tahsisat yapıldığına havi beratın cülus-ı hümayun nedeniyle yenilendiği anlaşılmaktadır (OV, HBK, 116/2432). Ancak tekkenin bu tarihten önce finansmanını nasıl sağladığına yönelik bir kayıta ulaşamamıştır. Sadece Kâtip Abdullah Efendi, IV. Murad zamanında Silahdar Mustafa Paşa tarafından tekke duvarlarının inşa edildiğini ve tekkenin içine çeşitli bakır kap kakac satın alınarak vakfedildiğini beyan eder ki bu tarih de XVII. yüzyılın ikinci çeyreğidir (Kâtip Abdullah Efendi, 2020, s. 203).

XIX. yüzyıl muhasebe kayıtlarından Okçular Tekkesi'nin kendine mahsus birtakım kira gelirleri olduğu anlaşılmaktadır. Hasköy Semti'nde bulunan Yahuti Mezarlığından, Kasımpaşa'daki bazı kahvehanelerden, yine Kasımpaşa'daki ve günümüzde Şişli'ye bağlı Kurtuluş olarak adlandırılan Tatavla'daki bazı evlerden ve Okmeydanı'ndaki çeşitli kuyulardan kira almaktadır (Anık, 2023, s. 243). Ancak bu gelirler tek başına tekkenin giderlerini karşılamamaktadır. Tekke gelirinin %27'si çeşitli vakıflardan tekkeye ayrılan tahsilâttır. Tekke gelirlerinin %6'sını ise selâtin vakıflarından ayrılan nakdi bağışlar oluşturmaktadır. Ayrıca Okçular Tekkesi'ne Matbah-ı Amire ve Tersane-i Amire gibi kurumlardan ekmek, buğday, pirinç, yağ, un, et vs. yiyecek ürünleri aynı olarak gönderilmektedir ki bu kalem tekke gelirlerinin toplam %35'ini oluşturmaktadır. Kendi kira gelirleri ise toplam gelirlerin %32'sidir (Anık, 2023, s. 261). Ancak bu kayıtlar XIX. yüzyıl kayıtlarıdır. Tekkenin XVI. ve XVII. yüzyılda ne gibi gelirleri olduğu henüz bilinmemektedir.

Ulaşılabilen belgelere göre Okçular Tekkesi'nin en fazla ayni ve nakdi yardım aldığı dönem II. Mahmud dönemidir. Padişahın okçulukla ilgilenerek sık sık Okmeydanı'na gelmesi Okçular Tekkesi'nin XIX. yüzyılda şenlenmesini sağlamıştır. Örneğin, Mart 1818 tarihinde toplamda 5997,5 gurus olan saray mutfak masrafları için ayrılan paradan artan miktar, Okmeydanı Tekkesi'nin mutfak masrafları için tekkeye aktarılmıştır (BOA, TSMA.d, 2468). Ayrıca 1820 tarihinde Okmeydanı'nda düzenlenecek olan menzil atışları ve idmanlar için Matbah-ı Âmire'den 100 kile pirinç ve 240 okka sadeyağ tekke mutfağına gönderilmiştir (BOA. C, BLD, 9/447, vr. 1, 2).

II. Mahmud'dan sonra Okmeydanı ve Okçular Tekkesi eski hareketliliğini kaybetse de tamamen atıl kaldığı da söylenemez. 23 Cemâziye'l-Âhir 1266/6 Mayıs 1850 tarihinde Okmeydanı Kasr-ı Hümayunu, Okçular Tekkesi ve Câmii'nin tadilatı için gerekli görülen 47.960 kuruş Tersâne-i Âmire tarafından karşılanmıştır (BOA. İ, DH, 214/1249; BOA. A, MKT. MVL, 30/9). Okçular Tekkesi'nin geçirdiği bir sonraki tadilat ise yaklaşık 31 yıl sonra 1299/1881-82 tarihinde gerçekleşmiştir. Daha sonra 1894 depreminde tekkenin ve câmiinin zarar gören kısımları yine Tersâne-i Âmire tarafından 2000 lira verilerek tamir edilmiştir. Ancak Anadolu'da patlak veren Ermeni İsyanları sebebiyle tamiratta çalıştırılan Ermeni ustalar işten çıkarılınca tamirat yarım kalmıştır. 1897 yılında yeniden başlayan tamirat bu sefer de Yunan Harbi sebebiyle yarım kalınca Okçular Tekkesi'nin son şeyhi Muti Bey masrafları cebinden karşılayarak tadilatı tamamlamıştır (OV, HBK, Ev-45/736-3).

Bu dönemde Osmanlı idaresinin Muti Bey ve diğer tekke görevlilerinin maaşlarının sadece yarısını ödediği anlaşılmaktadır. Zira Muti Efendi 1908 tarihinde Evkaf Nezareti'ne yazdığı bir dilekçede, kendisinin ve tekke görevlilerinin maaşlarının bir kısmının, tekkenin tamiratına harcanması adına Tersâne-i Âmire'ye aktarıldığını ve bu durumun büyük bir mağduriyete sebebiyet verdiğini belirtmiştir (BOA, ŞD, 3052/20). Daha sonra 1909 yılında Okçular Tekkesi yönetimi Kasımpaşa Mahkeme-i Şerriyesi'ne başvurarak maaşlarının tamamının yatırılmasını talep etmişlerdir (VGM, BOA, EV.MKT, 3315/270). Bunun üzerine 11 Cemâziye'l-Âhir 1327/30 Haziran 1909 tarihinde Meşihat-i İslâmiye Dairesi, Şeyhül-İslâm imzalı bir fetvayı Evkaf-ı Hümayun Nezareti'ne göndererek, kesilen tahsisatın Şeyh Muti Efendi ve diğer tekke çalışanlarının hakkı

olduğunu bildirmiştir (VGM, BOA, EV.MKT, 3315/272). Daha sonra Tekke görevlileri Meşihat makamından alınan fetvaya dayanarak Evkaf-ı Hümayun Nezareti'ne maaşlarını yatırmalarını rica eden ikinci bir dilekçe daha yazmışlardır (VGM, BOA, EV.MKT, 3315/274). Ancak Muti Bey'in 1328/1910 tarihindeki vefatı bu süreci akamete uğratmıştır. Zira bu tarihten sonra tekkeye bir şeyh ataması yapıldığına dair herhangi bir kayıt yoktur. Tekkeye yeni bir şeyh atanmayınca, mezkûr maaşların takibatını yapacak kimse de kalmamıştır. 17 Kasım 1912 tarihinde ise Evkaf-ı Hümayun Nezareti'nde, Okçular Tekkesi'nin II. Mahmud evkafından olup olmadığının ve buranın tasarrufu ve işleyişine dair herhangi bir vakıf şartının bulunup bulunmadığının tahkik edilmesini talep eden bir belge hazırlanmıştır (VGM, BOA, EV.MKT.CHT, 891/142). Söz konusu tahkikat hemen bir gün sonra sonuçlanmış ve II. Mahmud evkafından Okçular Tekkesi Şeyhi Kanibeyzâde Ahmed Efendi için aylık beş yüz kuruşluk bir tahsisat yapıldığı ancak bu tahsisatın Ahmed Efendi'den sonra tekke şeyhi olan oğlu Muti Bey'e geçeceğine dair herhangi bir kaydın bulunmadığı belirtilmiştir (VGM, BOA, EV.MKT.CHT, 891/152).

Bu tarihten sonra Okmeydanı arazisinin nasıl tasarruf edilmesi gerektiğinin devlet ve çeşitli Osmanlı aydınları arasında tartışıldığı görülmektedir. Zira Balkan Savaşları neticesinde yerini terk etmek mecburiyetinde kalan pek çok muhacir, Okmeydanı'na yerleştirilmiştir. Bu tarihlerde Evkaf-ı Hümayun Nezareti Okmeydanı arazisinde büyük bir orman yetiştirmeyi planlamaktadır (VGM, Defter No: 4641/74, s. 139). Bu sırada Evkaf-ı Hümayun Nezareti'nin Okmeydanı arazisine ve Okçular Tekkesi'ne yönelik eski ferman ve beratları toplayarak bunları incelediği anlaşılmaktadır (BOA, BEO, 4299/322365). Yapılan uzun tahkikatların ve araştırmaların neticesinde ise 29 Zilkade 1335/17 Eylül 1917 tarihinde bir Şura-yı Evkaf kararıyla artık herhangi bir atıcılık faaliyeti yapılmadığından Okçular Tekkesi poligona çevrilmek üzere tamamen kapatılmış ve Okmeydanı'nda bulunan menzil taşları ise yerinde muhafaza edilmek suretiyle koruma altına alınmıştır (VGM, Defter, 950/82).

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma, Osmanlı kurumlar tarihi bağlamında İstanbul Okçular Tekkesi'ni inceleyerek kuruluşu, idaresi ve kapatılmasına yönelik literatürde yer alan birtakım yanlışlıkları ve eksiklikleri düzeltmektedir. İlk olarak II. Mehmed'in İstanbul'un fetih haberini buradan aldığı ve çadır kurdurduğu alanı Okmeydanı olarak tahsis ettiği iddiası gerçeği yansıtmamaktadır. Okmeydanı'nın İstanbul'un fethinin akabinde Tersane bahçesindeki kutlamalar esnasında II. Mehmed tarafından ok atıcıları için tahsis edildiği, daha sonra bu alan üzerinde II. Bayezid döneminde Vezir İskender Paşa tarafından 911/1505-06 yılında bir tekke ve mescit inşa edildiği görülmektedir.

İkinci olarak Okçular Tekkesi'nin "tekke" kimliğinin ötesinde spor kulüplerine benzer bir işleyiş modeline sahip olması, Osmanlı'da sporun örgütsel biçimlerine dair yeni bir bakış açısı sunmaktadır. Tekke hüviyetinden ziyade vakıf sistemi içerisinde faaliyet gösteren bir spor kulübü niteliği taşıyan İstanbul Okçular Tekkesi'nin idari yapısı, başında şeyh veyardımcılarının bulunduğu kurumsal bir teşekkül temsil etmektedir. Tekkenin eğitim sistemi, çıraklıktan ustalığa uzanan belirli düzen ve teşkilat yapısı içerisinde düzenlenmiş ve sporcular ise aldıkları eğitim, teknik becerileri ve müsabakalardaki başarılarına göre sınıflanmışlardır.

Üçüncü olarak kurumun mali yapısı vakıf gelirlerine, devlet katkılarına, hanedan ve devlet adamlarının bireysel yardımlarına ve etkinliklerden sağlanan gelirlere dayanmaktadır. Söz konusu yardımlar ve etkinlikler akamete uğradığında tekkenin işleyişi aksamaktadır. Bu durum geleneksel spor kurumlarının sürdürülebilirliğinin düzenli mali kaynaklara, güçlü toplumsal desteğe ve devlet himayesine bağlı olduğunu göstermektedir. Bu bakımdan, Okçular Tekkesi'nin tarihi yalnızca Osmanlı okçuluğunun gelişimini değil, aynı zamanda Osmanlı vakıf sisteminin Osmanlı spor kurumları üzerindeki işlevsel rolünü de ortaya koymaktadır.

Çalışmanın belge eksikliği sebebiyle değinemediği birtakım noktalar da bulunmaktadır. Öncelikle İstanbul Okçular Tekkesi'nin gelir ve gider kalemleri arşiv belgeleri üzerinden XVII.

yüzyıl sonu itibarıyla takip edilebilmiştir. Tekkenin açıldığı XVI. yüzyıl başından XVII. yüzyıl sonuna kadar geçen yaklaşık 180 yılda tekkenin nasıl ayakta kaldığı henüz bir muammadır. Buna mukabil XVI. ve XVII. yüzyıllardaki tekke işleyişine dair bildiklerimizin çoğu okçular tarafından hazırlanan yazma eserlerdir. Dolayısıyla bu eserlerin arşiv belgeleri ile kıyaslanması ve bir tetkik sürecinden geçirilmesi gerekmektedir. Osmanlı okçuluğuna yönelik XVI. ve XVII. yüzyıl arşiv kayıtları ortaya çıktıkça, tekkenin XVIII. yüzyıl öncesinin tarihi daha sarıh bir biçimde anlaşılacaktır.

Bu araştırmanın spor tarihine katkısı, yalnızca Osmanlı okçuluğunun kurumsal boyutunu belgelemekle sınırlı kalmayıp vakıf sistemi, şehir kültürü ve kurumsal örgütlenme modellerine de yeni perspektifler kazandırmasıdır. Gelecekteki çalışmaların Osmanlı spor kurumlarını karşılaştırmalı bir yaklaşımla ele alması, farklı disiplinlerdeki örgütlenme modellerini incelemesi ve bunların modern spor kültürüne etkilerini araştırması önerilmektedir. Özellikle Osmanlı Devleti'nde var olduğu iddia edilen Güreşçiler Tekkesi yahut Ciritçiler Tekkesi gibi kurumlar üzerine de arşiv kaynakları üzerinden bu çeşit bir araştırma yapılması Osmanlı Devleti'ndeki kurumsal spor aktivitelerinin tarihi açısından önemli bir gelişme olacaktır.

References

Archival documents/Arşiv Belgeleri

Cumhur Başkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Bab-ı Ali Evrak Ofisi (BEO), 4299/322365.

Bab-ı Asafî Mühimme Defterleri (A. DVNSMHHM.d.), 70/78; 103/139; 108/545; 111/1186.

Cevdet, Askeri (C. AS), 627/26458.

Cevdet, Belediye (C. BLD), C. BLD, 9/447.

İrade, Dahiliye (İ. DH), 214/1249.

Sadaret Meclis-i Vala Evrakı (A.MKT.MVL), 30/9.

Şura-yı Devlet (ŞD), 3052/20; 941/74.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Defterleri (TSMA.d), 2468.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı (TSMA.e), 780/58; 153/9; 698/53.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGM)

Evkaf Defterleri (VGM Defter) 4641/74; 950/82.

Evkâf Mektubî Evrakı (VGM, BOA, EV.MKT), 3315/270; 3501/436; 3315/272; 3315/274

Evkâf Mektubî Kalemî Cihat Kalemî (VGM, BOA, EV.MKT.CHT), 891/142; 891/152.

Tapu Tahrir Defterleri (VGM.TKGM.TADB.TT. d), 543.

Okçular Vakfı Arşivi (OV)

Halim Baki Kunter Dijital Arşivi (HBK), 28/288; 45/736-1; 116/2406; 116/2407; 116/2432; Ev-45/736-3; Ev-742/1-3.

Yazma Eserler

Çukadar Ahmed, *Hediyetü'l-keman fî irşadü'r-rumad*, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi (TSMK), Hazine (H), nr. 626.

Gazneli mahmud albümü, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi (İÜ.NEK), Türkçe Yazmalar (TY), nr. 5461.

Seyyid Vehbî, *Surnâme*, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi (TSMK), III. Ahmed, nr. 3593.

Araştırma Eserler

(1970). *İstanbul vakıfları tahrir defteri (943) 1546 tarihli*. (Ö. L. Barkan, & E. H. Ayverdi, Yay. Haz.) Baha Matbaası.

(2004). *İstanbul vakıfları tahrir defteri*. (İ. Canatar, Yay. Haz.) Fetih Cemiyeti Yayınları.

(2006). *Dedem korkut kitabı*. (O. Ş. Gökyay, Yay. Haz.) Kabalcı Yayınları.

Akarsu, S. (2025). Erzurum türkülerinde su imgesinin tematik kodları üzerine bir inceleme. *Turkish Studies – Language and Literature*, 20(4), 19–32.
<https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.88123>

Akkaya, V. (2019). Sûfi kişiliğin teşekkülünde “hatırlama” bağlamında zikrin rolü. *Turkish Studies – Comparative Religious Studies*, 14(2), 441–450.
<https://doi.org/10.29228/TurkishStudies.23003>

- Aktan, M. F. (2020). İstanbul Üniversitesi Yazma Eserler Kütüphanesi T.6739 numaralı eserin (*Hâb-nâme-i Râsim*) tetkiki. *Turkish Studies – Language and Literature*, 15(2), 573–585. <https://doi.org/10.29228/TurkishStudies.39744>
- Aktürk, H. (2025). Üç şeyh üç post tek mekân: Bölünen Menzil Tarikatında kardeş şeyhlerin simgesel mücadelesinin cepheleri ve argümanları. *Turkish Studies – Comparative Religious Studies*, 20(4), 1621–1643. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.87518>
- Akyol, İ. (2024). Prof. Dr. Âmil Çelebioğlu ve metin şerhi. *Turkish Studies – Language and Literature*, 19(1), 277–285. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.73202>
- Alptekin, M. (2025). 19. yüzyıl Türk dili ve kültürünün son örneklerinden zübde eserlerinde: Hamîd Hamdî Vâni Malatî'nin zühd antropolojisi. *Turkish Studies – Comparative Religious Studies*, 20(4), 2119–2158. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.90331>
- Altınay, A. R. (1988). *Hicri On ikinci asırda istanbul hayatı (1100-1200)*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Anık, Şükrü Seçkin (2022). *Okçuluk risaleleri*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Yayınları.
- Anık, Şükrü Seçkin (2023). *Okmeydanı okçular tekkesi örneğinde sosyo-kültürel yönleriyle osmanlı okçuluğu: xviii. ve xix. yüzyıllar*. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Arslan, A. (2025). Afifuddîn Tilimsânî'de ilahi aşkın tezahürü: “Lâkin Küllü'l-Kevnü Yeşûkuhu” şiirinin tasavvufî analizi. *Turkish Studies – Comparative Religious Studies*, 20(2), 285–306. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.80802>
- Arslan, A. (2025). Seyyid Ali Hemedânî'nin silsilenâmesi: *Risale-i Silsile-i Evliyâ*. *Turkish Studies – Comparative Religious Studies*, 20(3), 755–774. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.82936>
- Atlansoy, K. (2018). Sabayî'nin Üveysname mesnevîsi ve Ziyaî'ye izafe edilen intihal eser üzerine bazı değerlendirmeler. *Turkish Studies – Comparative Religious Studies*, 13(17), 195–206. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.22250>
- Ayanoğlu, İsmail Fazıl. (1974). *Okmeydanı ve okçuluk tarihi*. Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Aydın, M. (2023). Divan şiirinde dünyaya yönelik olumsuz benzetmeler. *Turkish Studies – Language and Literature*, 18(1), 119–140. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.64627>
- Aydın, O. (2024). Mevlüt İhsanî'nin şiirlerinde tasavvufî muhteva ve yeni tespit edilen bir şiiri. *Turkish Studies – Language and Literature*, 19(3), 465–484. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.76044>
- Aydın, O. (2024). Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin Anadolu mirası: Torunların izinde ilmî ve kültürel etki. *Turkish Studies – Language and Literature*, 19(1), 311–330. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.73856>
- Ayvansarayî Hüseyin Efendi. (2001). *Hadikatü'l-cevami (İstanbul câmiileri ve diğer dini-sivil mimari yapılar)*. (A. N. Galitekin, Yay. Haz.) İşaret Yayınları.
- Ayvaz, K. (2025). Selefî-Sûfî bir düşünür olarak Abdullah Herevî: Hayatı, eserleri ve döneminin tarihsel değerlendirilmesi. *Turkish Studies – Comparative Religious Studies*, 20(4), 453–491. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.89162>
- Bahtiyarzâde Hacı Hasan Çelebi. (2017). *Bahtiyarzâde okçuluk risâlesi*. (İ. A. Yüksel, Yay. Haz.) Fetih Cemiyeti Yayınları.

- Bayram, P. (2024). Azize Caferzade'nin Türkiye sefernameleri. *Turkish Studies – Language and Literature*, 19(1), 361–377. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.73491>
- Bozkurt, N., & Bozkurt, K. (2024). Ahmedî'nin *İskender-nâmesi*'nde rüya. *Turkish Studies – Language and Literature*, 19(2), 1641–1660. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.71093>
- Bölükbaşı, M. (2025). Cubrân Halil Cubrân'ın *Bana Ney Ver ve Şarkı Söyle* şiirinde Mevlevîlik izleri. *Turkish Studies – Language and Literature*, 20(1), 73–83. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.77703>
- Celep, M. E. (2025). 15. yüzyıl Hindistan Mâtürîdîlerinden Gîsûdırâz'ın *Şerhu'l-Fıkhi'l-Ekber*'inin üslup ve içerik yönünden tahlili. *Turkish Studies – Comparative Religious Studies*, 20(4), 2309–2356. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.90496>
- Ceylan, M. (2021). Yenilikçi kültür şairi Asaf Halet Çelebi üzerine bir araştırma. *Turkish Studies – Language and Literature*, 16(1), 125–148. <https://doi.org/10.47845/TurkishStudies.48729>
- Çakın, M. B. (2019). Süleymân-nâme'de mitolojik bir unsur olarak divler. *Turkish Studies – Language and Literature*, 14(3), 1137–1158. <https://doi.org/10.29228/TurkishStudies.22895>
- Çakır, M. S. (2025). Ahmed er-Rifâî'ye göre zâhir-bâtın dengesi açısından sûfi-fakih ilişkisi ve şathiye. *Turkish Studies – Comparative Religious Studies*, 20(1), 1–12. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.79147>
- Çakmaklıoğlu, M. M. (2019). Şeyh Mehmed Muhyiddîn Üftâde'nin şathiyyâta yaklaşımı: Yoğun tasavvufî tecrübeleri ifade etme problemine katkıları. *Turkish Studies – Comparative Religious Studies*, 14(2), 603–619. <https://doi.org/10.29228/TurkishStudies.37380>
- Çetin, Altan. (2011). Memlûk devleti'nde okçuluk. *Gazi Türkiyat*, (9), 67-86. <https://izlik.org/JA79KK57AD>
- Deger, M. B., & Derin, B. (2025). Yenişehirli Avni Bey Divanındaki iki gazelden hareketle edebî bir sanat olarak tenakuz. *Turkish Studies – Language and Literature*, 20(2), 229–242. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.80023>
- Deger, Z. İ. (2025). Semavi dinlerde mağara sembolizminin işlevleri. *Turkish Studies – Comparative Religious Studies*, 20(2), 893–922. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.82394>
- Demir, B. (2024). Elif Şafak'ın postmodern bir kurgu olan *Pinhan* romanı üzerine çok yönlü bir inceleme. *Turkish Studies – Language and Literature*, 19(2), 1661–1675. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.70483>
- Derdiyok, M. (2025). Ali Şir Nevâyî'nin *Nesâyimü'l-mahabbe min şemâyimi'l-fütüvve* adlı eserinde yer alan muvelleh dervişler. *Turkish Studies – Language and Literature*, 20(1), 479–504. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.76823>
- Dilmen, Ö. (2025). Ümmî Sinân'ın aşk ekseninde nasihat anlayışı. *Turkish Studies – Comparative Religious Studies*, 20(1), 159–178. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.79021>
- Dilmen, Ö. (2025). Ümmî Sinân'ın aşk ekseninde nasihat anlayışı. *Turkish Studies – Comparative Religious Studies*, 20(1), 159–178. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.79021>
- Doğan Turay, E. (2018). Sufilerin hac yolculuğu. *Turkish Studies – Comparative Religious Studies*, 13(2), 97–140. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.15045>
- Durmuş, A. (2023). Kadızâdelilerin görüşlerinin teşekkülünde Nakşibendiyye'nin izleri. *Turkish Studies – Comparative Religious Studies*, 18(1), 153–172. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.61993>

- Ebi Sare Muhammed ibni Şeyh Mustafa. (2022). *Umdetü'l-mütenasilin*. (İ. Taş, Yay. Haz.). Türkiye Yazma Eserler Kurumu Yayınları.
- Ekici, A. (2023). XIX. yüzyıl şairlerinden Nihânî ve Dîvânî. *Turkish Studies – Language and Literature*, 18(1), 287–314. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.64055>
- Emecen, Feridun. (2012). *Fetih ve kıyamet*. Timaş Yayınları.
- Ercan, Ö., & Shahzad, A. (2023). Fodlacızâde Ahmed Râsim'in tasavvufa dair bir eseri: *Muhâsebe*. *Turkish Studies – Language and Literature*, 18(2), 315–330. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.63802>
- Erdoğan, M. (2024). Meçhul bir şair: Şevkî ve divanına dair. *Turkish Studies – Language and Literature*, 19(1), 487–503. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.73691>
- Erdoğan, S. (2019). Seyyid Muhammed Nakib Attas'a göre bir bilim ve mektep olarak tasavvuf. *Turkish Studies – Comparative Religious Studies*, 14(5), 465–483. <https://doi.org/10.29228/TurkishStudies.32138>
- Erguvan, M. (2023). Türkçeden İngilizceye edebi çeviri: Ahmet Ümit'in *Bab-ı Esrar* adlı yapıtının Türkçeden İngilizceye çevirisi üzerine inceleme. *Turkish Studies – Language and Literature*, 18(2), 1249–1263. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.63277>
- Evliya Çelebi. (2013). *Seyahatname (cilt 1)*. (S. A. Kahraman, Yay. Haz.). Türk Tarih Kurumu.
- Gedikli, Ö. (2021). “Vesikalı Yârim”den “Monna Rosa”ya geleneğin “diriliş”i. *Turkish Studies – Language and Literature*, 16(4), 1823–1836. <https://doi.org/10.47845/TurkishStudies.45427>
- Gedikli, Ö. (2021). Gökubbe altında esrarlı sesler: Bir İslamcı şairin poetikası. *Turkish Studies – Language and Literature*, 16(2), 1185–1199. <https://doi.org/10.47845/TurkishStudies.42194>
- Gelibolulu Mustafa Ali. (2019). *Kunhü'l-ahbar*. (A. Çavuşoğlu, Yay. Haz.). Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Gemi, A., & Saylan, O. (2024). Harputlu İshak Efendi ve *Risâle-i Soru ve Cevap* adlı eseri üzerine bir değerlendirme. *Turkish Studies – Comparative Religious Studies*, 19(2), 229–245. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.73373>
- Gerek, M. (2021). Ali Şîr Nevâyî ve Fuzûlî'nin *Leyla ve Mecnun* mesnevilerinin karşılaştırılmalı olarak incelenmesi ve bu mesnevilerin nazirecilik geleneği açısından değerlendirilmesi. *Turkish Studies – Language and Literature*, 16(3), 1201–1243. <https://doi.org/10.47845/TurkishStudies.45725>
- Giray, A. (2025). Klasik Türk şiirinde “Kutb”: Padişahlar. *Turkish Studies – Language and Literature*, 20(4), 3033–3084. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.89988>
- Göçer, K. (2020). Yunus Emre aslında ne dedi? *Turkish Studies – Economics, Finance, Politics*, 15(2), 817–842. <https://doi.org/10.29228/TurkishStudies.41589>
- Gökdemir, A. (2023). el-Emâlî'nin manzum Türkçe tercümelerine bir örnek: Hâfız Refî' Efendi'nin Kasîde-i Emâlî Tercüme-i Manzûmesi. *Turkish Studies – Comparative Religious Studies*, 18(2), 379–409. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.63785>
- Görgülü, F. (2025). Neml Sûresindeki metaforik anlatımların işârî tefsirlere yansımaları: Bursevî örneği. *Turkish Studies – Comparative Religious Studies*, 20(3), 1013–1037. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.82547>

- Görgün, T. (2025). Ahmed Şemseddin Marmaravî'nin (ö. 910/1504–05) *Etvâr-ı Seb'a Risâlesi* bağlamında nefsin mertebeleri. *Turkish Studies – Comparative Religious Studies*, 20(4), 167–183. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.87786>
- Gültaş, S. (2020). Niyâzî-i Mısrî'nin izinde: Gülzâr-ı Mısrî. *Turkish Studies – Comparative Religious Studies*, 15(1), 23–41. <https://doi.org/10.29228/TurkishStudies.39685>
- Güven, Özbay. (2003). Geleneksel okçuluk ve güreş sporunda ahiliğin etkileri. *Türk Kültürü ve Hacı Bayram Veli Araştırmaları Dergisi*, (27), 69–106.
- Hatalmış, A. (2019). Anadolu'nun İslâmlaşmasında Ahilerin rolü. *Turkish Studies – Comparative Religious Studies*, 14(1), 307–328. <https://doi.org/10.29228/TurkishStudies.22546>
- Kalyon, A. (2020). Hüsn ü Aşk'tan hareketle mesneviler için bir inceleme önerisi. *Turkish Studies – Language and Literature*, 15(4), 1925–1943. <https://doi.org/10.29228/TurkishStudies.39873>
- Kalyon, F. (2020). Zâtî'nin divanında ve diğer kaynaklarda yer almayan şiirleri. *Turkish Studies – Language and Literature*, 15(4), 1945–1958. <https://doi.org/10.29228/TurkishStudies.39877>
- Karadavut, N. (2025). Zâtî'nin şiirlerinde mekânın poetikası. *Turkish Studies – Language and Literature*, 20(4), 2777–2800. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.87848>
- Karaduman, R., & Erzen, M. H. (2024). Platon'un idealar âlemi teorisi ile Divan şiirindeki bazı anlatıların benzerlikleri. *Turkish Studies – Language and Literature*, 19(4), 2625–2639. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.73546>
- Karakuş, A. (2023). Necat Çavuş şiirini din bağlamında okuma. *Turkish Studies – Language and Literature*, 18(2), 919–937. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.61955>
- Karasu, B. (2023). Kemâl Ümmî, Şemseddîn-i Sivâsî ve Niyâzî-i Mısrî divanlarında yer alan tasavvufî deyimler. *Turkish Studies – Language and Literature*, 18(3), 1035–1070. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.67837>
- Kardaş, S. (2019). Divan şiirinde kötü şahsiyetler. *Turkish Studies – Language and Literature*, 14(3), 1253–1281. <https://doi.org/10.29228/TurkishStudies.22919>
- Kâtip Abdullah Efendi. (2020). *Tezkire-i rumat*. (Ş. S. Anık, Yay. Haz.). Türkiye Yazma Eserler Kurumu Yayınları.
- Katipoğlu, N. (2021). Ahmet Hamdi Tanpınar'da edebiyat, Muhyiddin İbnü'l-Arabî'de felsefe: Kadın. *Turkish Studies – Language and Literature*, 16(1), 371–384. <https://doi.org/10.47845/TurkishStudies.43810>
- Kaval, M. (2025). Dede Korkut destanları'ndaki manevi rehber kadın tipolojisi. *Turkish Studies – Language and Literature*, 20(3), 2817–2837. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.80132>
- Kaya, M. (2025). İşârî tefsirlerde Kur'an ilimlerine yaklaşım: *Letâifü'l-İşârât* örneği. *Turkish Studies – Comparative Religious Studies*, 20(2), 1211–1238. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.81479>
- Kaygusuz, İ. (2021). Anadolu tasavvuf hareketlerinin kökenleri ve eklettik karakteri. *Turkish Studies – Comparative Religious Studies*, 16(1), 33–55. <https://doi.org/10.47091/TurkishStudies.49193>
- Kemankeş Mustafa Efendi, (2021). *Kavsnâme: kemankeş mustafa efendi'nin okçuluk kitabı*. (H. Vural, & Y. Aksoy, Yay. Haz.). Türkiye Yazma Eserler Kurumu Yayınları.
- Kepecioğlu, Kamil. (1936). Türklerde spor. *Uludağ: Bursa Halkevi Mecmuası/Türkün*, (6), 13–16.

- Kıyçak, Ö. (2019). Klâsik Türk edebiyatında şehbender. *Turkish Studies – Language and Literature*, 14(3), 1297–1318. <https://doi.org/10.29228/TurkishStudies.22947>
- Kıyçak, Ö. (2025). Klasik Türk şiirinde estetik bir değer olarak şehir ve şehri sevgili. *Turkish Studies – Language and Literature*, 20(4), 1305–1350. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.89354>
- Kızıltoprak, H. (2024). Diyarbakırlı Nigâhî'nin yayımlanmamış şiirleri. *Turkish Studies – Language and Literature*, 19(2), 1777–1795. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.71268>
- Koç, F. (2024). *Çarh-Nâme*'de yer alan fiillerin anlamları ve kullanımları üzerine bir değerlendirme. *Turkish Studies – Language and Literature*, 19(4), 2921–2938. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.72344>
- Korkmaz, A. (2024). Şemseddin Sivâsî'nin *Gülşen-âbâd*'ının Paris nüshasına dair tespit ve değerlendirmeler. *Turkish Studies – Language and Literature*, 19(2), 1823–1883. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.70454>
- Korkmaz, A. (2025). Fuzûlî'nin *Leylâ vü Mecnûn* mesnevîsinde bir mekân olarak çöl. *Turkish Studies – Language and Literature*, 20(2), 1827–1844. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.81593>
- Köseoğlu, Necdet. (1953). Okmeydanı'na dair fermanlar ve dikili taşlar. *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni*, (132), 11-15.
- Kunter, Halim Baki. (1942a). Atıcılar kanunnamesi. *Tarih Vesikaları*, 2 (10), 252-275.
- Kunter, Halim Baki, (1942b). Fatih'in istanbul'da ilk eseri, *Ülkü*, 3 (25), 12-15.
- Kunter, Halim Baki, (1942c). Okmeydanı'nın eski teşkilatı, *Ülkü (2. Seri): Milli Kültür Dergisi*, III (29), 12-14
- Kunter, Halim Baki, (1943). Okmeydanı'nda eski ve yeni çalışmalar, *Ülkü (2. Seri)*, III (31), 12-16
- Küçükbasmacı, G. (2024). *Şa'bân-ı Velî Menâkıbı*'nın yazma nüshaları üzerine bir inceleme. *Turkish Studies – Language and Literature*, 19(1), 613–626. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.73303>
- Mairambek Kyzy, L. (2022). Ali Şir Nevâyî'nin eserlerine göre Timurlular dönemine ait bazı tıbbî terimler. *Turkish Studies – Language and Literature*, 17(4), 1971–1990. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.52327>
- Menekşe, Ö. (2024). Selçuklular döneminde Azerbaycanlı fıkıh âlimleri ve fıkıh ilmine katkıları. *Turkish Studies – Comparative Religious Studies*, 19(2), 95–132. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.72895>
- Metin, Tülay. (2014). Selçuklularda okçuluğa genel bir bakış. *Tarih Okulu Dergisi (TAD)*, XVII, 131-153. <https://doi.org/10.14225/Joh457>
- Mustafa Kani Bey. (2010). *Telhis-i resailat-ı rumat*. (K. Yavuz, İ. Canatar, & A. Yüksel, Yay. Haz.). Fetih Cemiyeti Yayınları.
- Oruçhan, O. (2024). Hadis kaynaklarında Veliyyullâh ve Evliyâullah kavramlarının tarihi seyri üzerine: Eleştirel bir yaklaşım. *Turkish Studies – Comparative Religious Studies*, 19(2), 283–308. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.73716>
- Otyakmaz Aydın, H. (2021). Bosna-Hersek Visoko'da mutasavvıf bir hattat: Hüseyin Zilko Efendi ve cöngü. *Turkish Studies – Language and Literature*, 16(4), 2459–2480. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.49281>

- Önemli, K. (2019). İslâm dünyasının akışını değiştiren olaylardan: Hz. Hüseyin (r.a.) ve Kerbelâ örneği. *Turkish Studies – Comparative Religious Studies*, 14(2), 537–552. <https://doi.org/10.29228/TurkishStudies.23451>
- Özbek, Ö. (2019). Kevâşi'nin tefsirinde kıraat vecihlerinin anlama etkileri (Enbiya Suresi örneği). *Turkish Studies – Comparative Religious Studies*, 14(6), 3361–3380. <https://doi.org/10.29228/TurkishStudies.36831>
- Özdal, A. (2019). Vatan özlemi konulu uzun Tatar türkülerinde tabiat sembolleri. *Turkish Studies – Language and Literature*, 14(2), 783–797. <https://doi.org/10.29228/TurkishStudies.22940>
- Özkan, A. (2021). Bahtiyar Vahapzâde'nin şiirlerinde manevî-tasavvufî boyut. *Turkish Studies – Comparative Religious Studies*, 16(2), 411–424. <https://doi.org/10.47091/TurkishStudies.45478>
- Öztürk, E. C. (2023). Türk edebiyatında Şevâhidü'n-nübüvve tercümelere üzerine genel bir değerlendirme. *Turkish Studies – Language and Literature*, 18(3), 1233–1245. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.68197>
- Paksoy, K. (2020). Gölgeden hakikate: Azîz Mahmûd Hüdâyî'de irfan bilinci. *Turkish Studies – Language and Literature*, 15(4), 2077–2087. <https://doi.org/10.29228/TurkishStudies.39853>
- Polat, İ. (2025). İz bırakan bir sûfi: Ebû Abdullah el-Büstî'nin Erbil'deki tasavvufî etkisi. *Turkish Studies – Language and Literature*, 20(3), 755–772. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.87330>
- Polat, İ., & Döner, N. (2025). İmâm Rabbânî'de letâif düşüncesi: Ruhânî seyrüsülûkta kavramsal ve sistematik bir inşa. *Turkish Studies – Comparative Religious Studies*, 20(3), 1377–1397. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.82422>
- Sağlam Demirkan, F., & Abbasoğulları, G. (2024). Tasavvuf edebiyatındaki benlik kavramı üzerine bir araştırma: Erzurumlu İbrahim Hakkı örneği. *Turkish Studies – Comparative Religious Studies*, 19(1), 311–328. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.70646>
- Salihoğlu, H. (2025). Tekiyyuddîn es-Serûcî'nin şiir divanında sevgi. *Turkish Studies – Comparative Religious Studies*, 20(4), 1415–1451. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.88910>
- Sever, S. (2025). Minyatürlü Kısas-ı Enbiyâ nüshalarında Cebrail figürlü kompozisyonlar. *Turkish Studies – Comparative Religious Studies*, 20(4), 267–290. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.88113>
- Soydan, S., & Saz, M. (2019). Lisânü't-Tayr'da iletişim fiilleri. *Turkish Studies – Language and Literature*, 14(2), 855–878. <https://doi.org/10.29228/TurkishStudies.22503>
- Şahin, M. (2020). Etvâr-ı Seb'a geleneği ve Vâhib Ümmî'de Etvâr-ı Seb'a. *Turkish Studies – Comparative Religious Studies*, 15(1), 77–96. <https://doi.org/10.29228/TurkishStudies.40030>
- Şahin, M. E. (2021). Bakara Sûresi üçüncü âyetin tefsiri bağlamında Molla Sadrâ düşüncesinde iman. *Turkish Studies – Comparative Religious Studies*, 16(1), 231–244. <https://doi.org/10.47091/TurkishStudies.47368>
- Şenarslan, N. F., & Ertürk, M. (2025). Sözdən eyleme: Mu'înü'l-Mürîd'in edimbilimsel dünyası. *Turkish Studies – Language and Literature*, 20(4), 3845–3883. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.90076>

- Şuoruç, B. (2025). Metin Kaçan'ın *Fındık Sekiz* romanını tasavvufi açıdan okumak. *Turkish Studies – Comparative Religious Studies*, 20(4), 1649–1685. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.89360>
- Tak, Ekrem. (2019). XVI-XVII. Yüzyıl üsküdar şer'iyye sicilleri diplomatik bilimi bakımından bir inceleme. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Tanrıverdi, A. (2025). “Anlamsızlık”tan “Hayret”e: Bidil'in bir beyti üzerine yorumların karşılaştırması. *Turkish Studies – Language and Literature*, 20(4), 3923–3972. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.90607>
- Tanyıldızı, E., & Azar, B. (2023). Aziz Nesin'in romanlarında tasavvufun mizahi bir unsur olarak kullanılması. *Turkish Studies – Language and Literature*, 18(2), 1405–1414. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.62958>
- Tegün, Ö. (2022). Garib-nâme'de giyim kuşam imali ürünleri ve giyim kuşam isimleri. *Turkish Studies – Language and Literature*, 17(4), 2065–2088. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.52410>
- Tolan, M. B. (2021). Necmuddîn İbn-i Sivâr'ın şiirinde ilâhî aşk. *Turkish Studies – Language and Literature*, 16(4), 2093–2107. <https://doi.org/10.47845/TurkishStudies.46291>
- Toprak, F. (2025). Ejderhayı öldüren iki kahraman Ferhâd ve Salur Kazan. *Turkish Studies – Language and Literature*, 20(1), 859–874. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.78932>
- Turhan Tuna, S. (2022). Türk tasavvuf edebiyatı örneklerinde özdenetim değeri ve kendini bilmek. *Turkish Studies – Language and Literature*, 17(4), 2037–2052. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.52112>
- Türk, O., & Çiçek, E. N. (2023). Süheyl ü Nev-Bahar'da *da* bulunma hâli üzerine bir değerlendirme. *Turkish Studies – Language and Literature*, 18(2), 1081–1095. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.61965>
- Üst Erdem, S. (2025). Latîfî Tezkiresi'nde şairlerin kişisel özelliklerinin övülen yönleri. *Turkish Studies – Language and Literature*, 20(3), 411–426. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.87044>
- Vural, A., & Çatak, A. (2021). Tâceddîn Velî'nin şiirlerinde tasavvufî unsurlar. *Turkish Studies – Comparative Religious Studies*, 16(1), 575–594. <https://doi.org/10.47091/TurkishStudies.47572>
- White, Charles. (1845). *Three years in constantinople: or, domestic manners of the turks in 1844*. Henry Colburn Publisher.
- Yaman, H. (2025). Burhâneddîn-i Belhî'nin Sa'dî-yi Şîrâzî'ye yazdığı tahmîsler. *Turkish Studies – Language and Literature*, 20(4), 4045–4083. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.94136>
- Yaşar, Y. (2023). Şemsuddîn Ebû Sâbit Muhammed b. Abdülmelik ed-Deylemî'nin *Kitâbü Tasdîkî'l-Maârif* adlı işârî tefsirinde mutasavvıflara yönelttiği tenkitler. *Turkish Studies – Comparative Religious Studies*, 18(2), 453–465. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.63874>
- Yazıcı, S. (2025). Necip Fazıl'ın İdeolocya Örgüsü: Tematik bir analiz. *Turkish Studies – Economics, Finance, Politics*, 20(2), 975–992. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.80381>
- Yeşil, F., & Çelik, Y. (2022). Sennur Sezer'in şiirlerinde “su” imgesi. *Turkish Studies – Language and Literature*, 17(4), 2659–2675. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.54233>

Yıldız, M. A., & Hafidza, B. R. (2025). İşârî tefsir bağlamında mûsikî: Sûfî âlimlerin yaklaşımları üzerine bir inceleme. *Turkish Studies – Comparative Religious Studies*, 20(4), 3703–3738. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.90138>

Yücel, Ünsal. (1999). *Türk okçuluğu*. Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

İnternet Kaynakları

<http://ancientgreekpandect.raftis.org/painting-400-to-350/>

Ekler

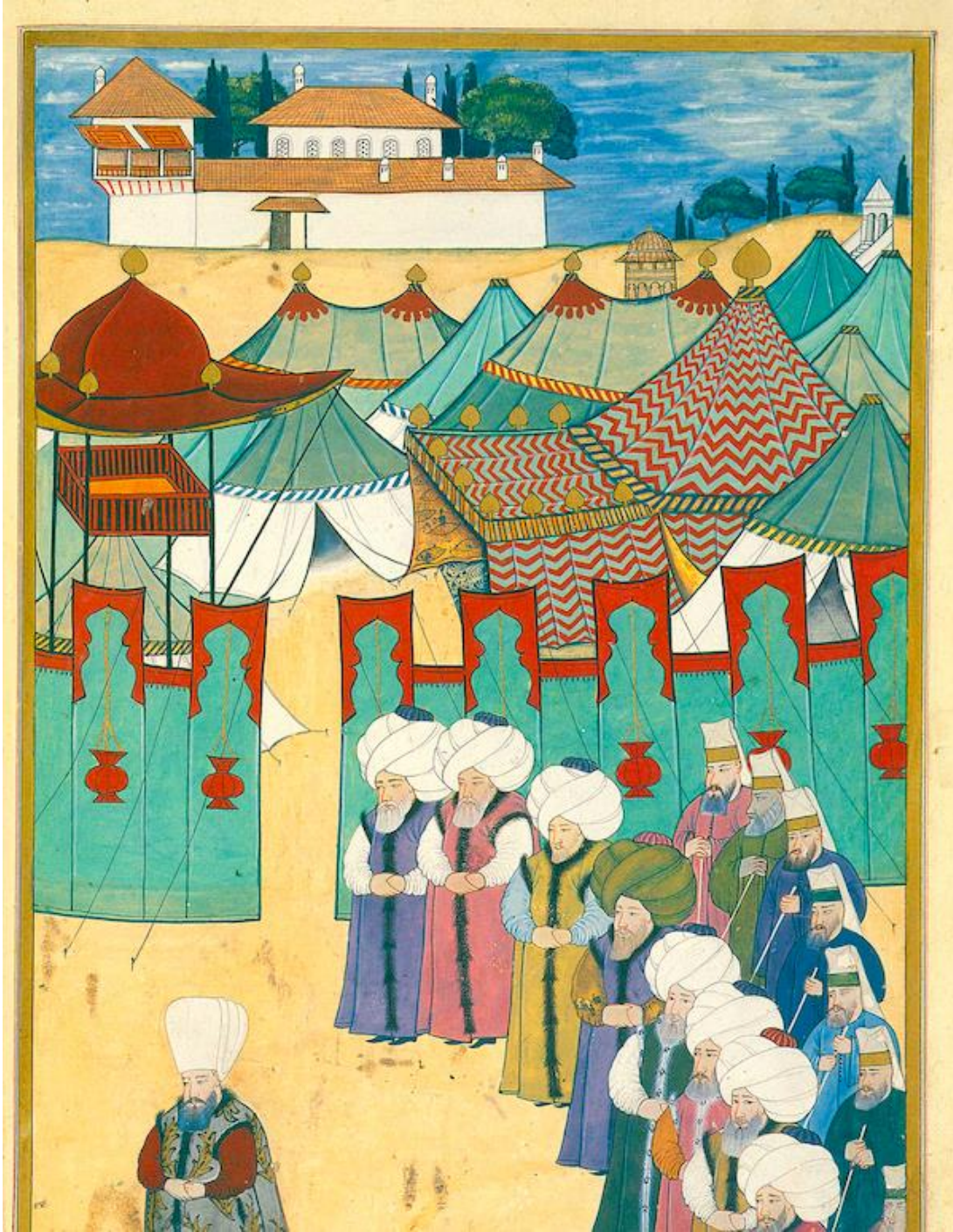
Ek 1: *Gnathian Pelike Berlin F 3444* (<http://ancientgreekpandect.raftis.org/painting-400-to-350/>. [Eriřim: 01.09.2025])



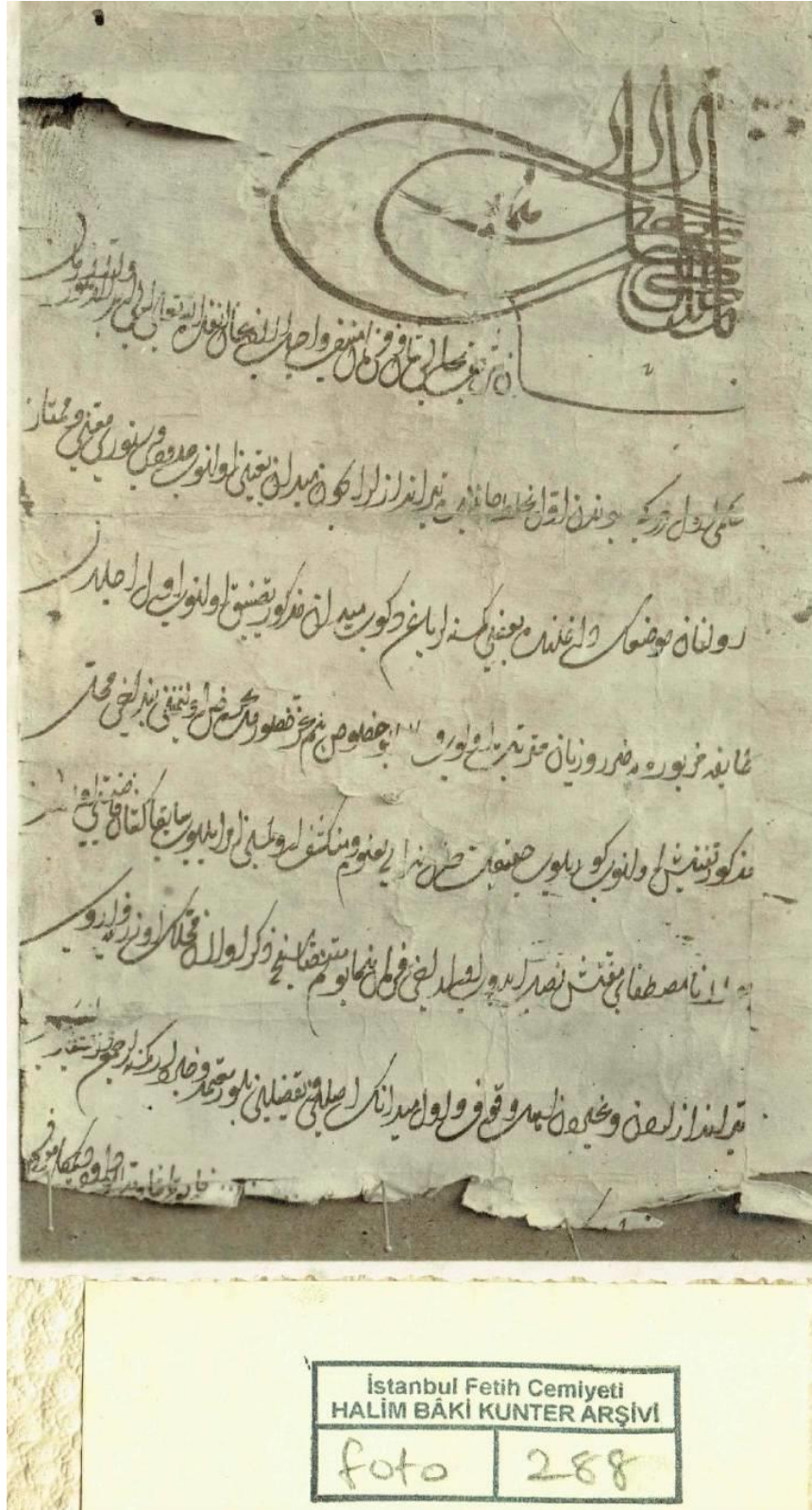
Ek 2: *Aynalı Kavak Kasrı 'nın üstünde Okçular Tekkesi ve Namazgâh* görölmektedir. XVII. Yüzyıl (Gazneli Mahmud Albümü, İÜ. NEK. TY nr. 5461, vr. 25^b).



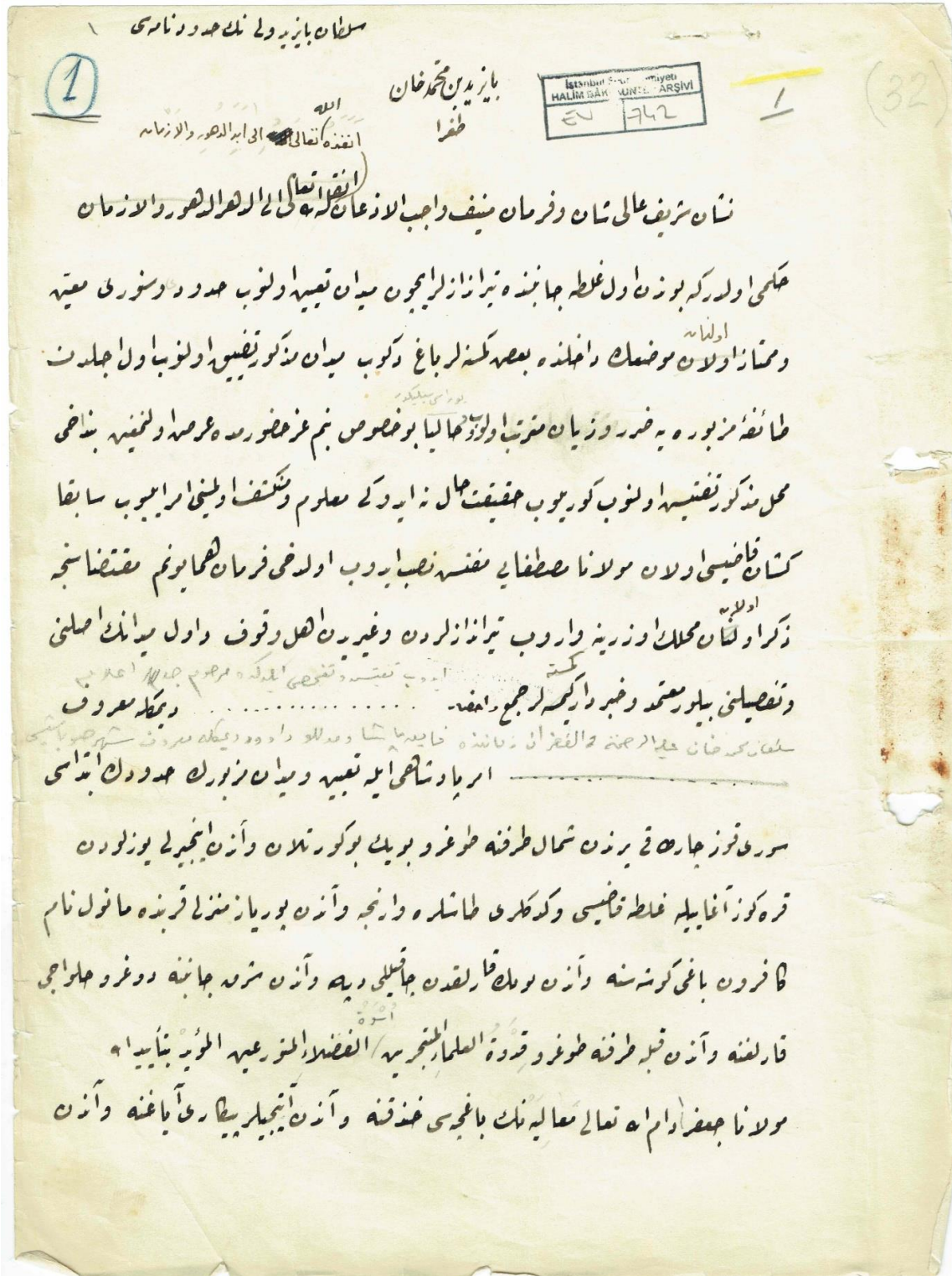
Ek 3: *Okçular Tekkesi ve Namazgâh, XVIII. Yüzyıl (Seyyid Vehbî, Surnâme, TSMK, III. Ahmed, nr. 3593, vr. 12^b).*



Ek 4: Sultan II. Bayezid'in Okmeydanı İle İlgili Fermanı'nın Orijinali (OV. HBK. 28/288)



Ek 5: Sultan II. Bayezid'in Okmeydanı İle İlgili Fermanı'nın Sureti, s. 1-3. (OV, HBK, Ev-742/1-3)

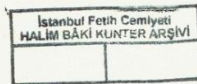


آنجیلر کیه سی قریبه بور و زده اولان انجیلر آغا جهنه و آذن مذکور سوری نوز جبار طاعی بیری طار شونده
اولان طریق عامه شتهی بولوب اما انجیلر دد معینه نر بوره نك داخلنده بکورتلن باند
همزه نام مسلمانك بردنم باغی بولوب و انجیلر بوزانه قریبه الا کوز نام کافرونه بردنم
باغی و قره کوز آغایله غلطه قاضی و کد کدی طاسلاره سده موسی نام یهودینك بریمه بردنم
باغی و بال نام یهودینك بریمه بردنم باغی بولوب و انجیلر هوار زده باسالی نام یهودینك دخی
بریمه بردنم باغی و باسالی نام یهودینك دخی بریمه بردنم زباده جه باغی و جاهلیی دیه
قرینه دیمتری نام کافرون بردنم باغی بولوب و الحاصل ذکر اولان بیری نفر کسه نك اللزده
بیری ددنم مقداری باغلی بولوب ایده اولسه مولای مذکور دخی قضیه یی وجه مزوج اوزده
اصلی و تفصیلی ایده یازوب یا به سریر اعلام تکلیه بندهی مرحوم پادشاهان محمد اول سیدی کیه
دکلمه باغلردن که جمله سی بیری ددنم مقداری باغلردن خراب و بیابان و طبعه لایق و مستحق
کور بیوب علی حاله انقیاد نسبه ارا بیوب بر حکم شریف واجب لطاع و لازم له شال و الا باغی
و بردم و بیور دم که بعد هیوم ذکر اولان میدانك حد و معینه نر بوره نك داخلنده اولان
موجود اولان باغلردن غیر قسطا بر فریر طوتمیه و بر طو قنوب باغ و باغی ای بیوب تصرف
ایتمه و بای طریق کان دخل و تعرضه ایروب محل مذکوره مضایقه و بریمه شوبه که فرمان لها بریمه
مخالف سه بعد قهریم دخل و تعرضه ایرویه هاکم الکوفت اولان مرغ و دفع ایروب تعدی و تجاوز
ایدریمه لاندک کی منعه ممنوع اولوب تمرد و تعدی ایبری یازوب عینه علیا سه عرضه ایدر

3

۳

مستوبه بیده لر بر دودلو ایجه لر دایما بولم شریفه مضمون سیمونیه عمل ایدوب علامت شریفه اعتماد
 واقفاد ایدیه لر
 نمبر ۱۸۰ واسطه شهر زی



ETHICAL DECLARATIONS

Research and Publication Ethics

The author(s) declare that this manuscript is an original work prepared in accordance with the principles of scientific research and publication ethics. The manuscript has not been previously published and is not currently under consideration for publication elsewhere. All sources used in the preparation of this study have been properly cited and referenced. The author(s) confirm that the work contains no plagiarism, fabrication, falsification, or manipulation of data. The research findings are presented honestly and transparently in accordance with the principles of academic integrity.

Author Contributions

All authors have significantly contributed to the conception, design, analysis, and preparation of the manuscript. All authors have read and approved the final version of the manuscript and agree to its submission and publication.

Conflict of Interest

The author(s) declare that there is no conflict of interest regarding the publication of this manuscript.

Funding

This research did not receive any specific grant, financial support, or funding from any public, commercial, or non-profit funding agencies.

Artificial Intelligence (AI) Usage Disclosure

During the preparation of this manuscript, artificial intelligence tools may have been used solely for limited purposes such as language editing, translation assistance, and stylistic improvement. Any AI-assisted translations or language corrections were carefully reviewed and verified by the author(s). Artificial intelligence tools were not used to generate the core scientific content, research design, analysis, or scholarly conclusions. All academic responsibility for the content of the manuscript rests entirely with the author(s).

Copyright and Permissions

The author(s) confirm that all necessary permissions for copyrighted materials have been obtained where required and that the manuscript does not violate any intellectual property rights.

Author Approval

All authors confirm that they have read and approved the final version of the manuscript and consent to its submission and publication.

ETİK BEYANLAR

Araştırma ve Yayın Etiği

Yazar(lar), bu makalenin özgün bir çalışma olduğunu ve bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hazırlandığını beyan eder. Makale daha önce herhangi bir yerde yayımlanmamış olup başka bir dergide değerlendirme sürecinde değildir.

Çalışmada kullanılan tüm kaynaklar akademik kurallara uygun biçimde atıflanmıştır. Yazar(lar), çalışmanın intihal, veri uydurma, veri tahrifi veya manipülasyon içermediğini; araştırma bulgularının bilimsel dürüstlük ilkelerine uygun şekilde sunulduğunu beyan eder.

Yazar Katkısı

Tüm yazarlar çalışmanın tasarlanması, yürütülmesi, analizi ve makalenin hazırlanmasına önemli ölçüde katkı sağlamıştır. Tüm yazarlar makalenin son hâlini okuyup onaylamış ve yayımlanmasını kabul etmiştir.

Çıkar Çatışması

Yazar(lar), bu makalenin yayımlanmasına ilişkin herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.

Finansal Destek

Bu araştırma herhangi bir kamu kurumu, ticari kuruluş veya kâr amacı gütmeyen kuruluş tarafından finansal olarak desteklenmemiştir.

Yapay Zekâ Kullanım Beyanı

Makalenin hazırlanması sürecinde yapay zekâ araçlarından yalnızca dil düzenleme, çeviri desteği ve anlatım iyileştirmesi amacıyla sınırlı ölçüde yararlanılmış olabilir. Yapay zekâ araçları tarafından yapılan çeviri ve dil düzenlemeleri yazar(lar) tarafından dikkatle kontrol edilmiştir. Yapay zekâ araçları çalışmanın bilimsel içeriğinin, araştırma tasarımının, analizlerinin veya akademik sonuçlarının oluşturulmasında kullanılmamıştır. Makalenin içeriğine ilişkin tüm akademik sorumluluk yazar(lar)a aittir.

Telif Hakları ve İzinler

Yazar(lar), telif hakkı gerektiren materyaller kullanılmışsa gerekli izinlerin alındığını ve çalışmanın herhangi bir fikrî mülkiyet hakkını ihlal etmediğini beyan eder.

Yazar Onayı

Tüm yazarlar makalenin son hâlini okuduklarını, onayladıklarını ve yayımlanmasını kabul ettiklerini beyan eder.